AKRAN VE AİLE ARABULUCULUĞU UYGULAMALARI SEMİNERİ

Editörler:
Prof. Dr. Ali Yeşilırmak
Doç. Dr. Yeliz Bozkurt Gümrükçüoğlu
Dr. Öğr. Üyesi Gülnihal Ahter Yakacak
Arş. Gör. Abdülmecit Güldağı

İBN HALDUN ÜNİVERSİTESİ

Akran ve Aile Arabuluculuğu Uygulamaları Semineri

Editörler

Prof. Dr. Ali Yeşilırmak

Doç. Dr. Yeliz Bozkurt Gümrükçüoğlu

Dr. Öğr. Üyesi Gülnihal Ahter Yakacak

Ar. Gör. Abdülmecit Güldağı

İBN HALDUN ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

Akran ve Aile Arabuluculuğu Uygulamaları Semineri

Editörler:

Prof. Dr. Ali Yeşilırmak
Doç. Dr. Yeliz Bozkurt Gümrükçüoğlu
Dr. Öğr. Üyesi Gülnihal Ahter Yakacak
Ar. Gör. Abdülmecit Güldağı

e-ISBN	978-625-6055-25-4
1. Baskı	İstanbul - 2024
İHÜ Yayınları	94
Genel Yayın Yönetmeni	Savaş Cihangir Tali
Yayın Yönetmeni	Ayşenur Alper
Tasarım	İHÜ Yayınları
Kapak Uygulama	İHÜ Yayınları
Mizanpaj Uygulama	Muhammed Muttaki Topcu
Baskı&Cilt	REPROBİR Sertifika No: 47381

Akran ve Aile Arabuluculuğu Uygulamaları Semineri / editörler Ali Yeşilırmak, Yeliz Bozkurt Gümrükçüoğlu, Gülnihal Ahter Yakacak, Abdülmecit Güldağı. -- Birinci basım. -- İstanbul : İbn Haldun Üniversitesi Yayınları, 2024.

152 s. ; 24 cm. -- (İHÜ Yayınları ; 94.)

e-ISBN 978-625-6491-59-5.

1. Türkiye'de tahkim. 2. Tahkim, arabuluculuk, uzlaşma (Hukuk). 3. Arabuluculuk_Türkiye.

KKX 1829

347.561

© Bu eserin tüm yayın hakları, İbn Haldun Üniversitesi'ne aittir. Eleştirel makale ve dergilerde yapılacak kısa alıntılar dışında, bu kitabın tamamı veya bir kısmı, yayıncının izni olmadan yayınlanamaz.

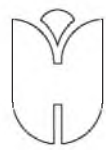
İbn Haldun Üniversitesi Yayınları bir İbn Haldun Üniversitesi departmanıdır.
Ordu Cd. No:3, 34480 Başakşehir/İstanbul
yayınevi@ihu.edu.tr | press@ihu.edu.tr

Akran ve Aile Arabuluculuğu Uygulamaları Semineri

İbn Haldun Üniversitesi
Uyuşmazlık Çözümü Uygulama ve Araştırma Merkezi
&
Akrander
&
Aile Arabuluculuğu Derneği

23 Aralık 2023
İstanbul

İBN HALDUN
ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

İçindekiler

Önsöz 9

Açılış Konuşmaları 11

Birinci Oturum
Dönüştürücü Arabuluculuk
ve Akran Arabuluculuğu

Akran Arabuluculuğu /
Doç. Dr. Fulya Türk 23

Akran Zorbalığında Etkili İletişim /
Doç. Dr. İlknur Doğu Öztürk 37

Dijital Akran Zorbalığı /
Doç. Dr. Derya Gül Ünlü 49

Atakum Proje Çıktıları /
Uzm. Pdr. Naciye Çavuş Kasik 59

İkinci Oturum
Aile Arabuluculuğu I

Ortak Velayet İçin Ortak Ebeveynlik ve Ebeveynlik Planı /
Prof. Dr. Abbas Türnüklü 83

Aile Arabuluculuğu Nedir? Ne Değildir? /
Av. Arb. Ayşe Dilek Ergüler 101

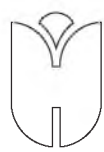
Üçüncü Oturum
Aile Arabuluculuğu II

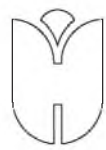
Aile Arabuluculuğunda Avrupa Uygulamaları /
Av. Arb. Nur Özden 117

Boşanma ve Çocuk /
Uzm. Dr. Doğa Sevinçok 125

Anlaşmalı Boşanma Uygulamaları /
Av. Arb. Şükran Tavlaş 137

Kapanış Konuşması /
Doç. Dr. Yeliz Bozkurt Gümrükçüoğlu 153

Önsöz

İbn Haldun Üniversitesi Uyuşmazlık Çözümü Uygulama ve Araştırma Merkezi'nde uzunca bir zamandır hukuk uyuşmazlıklarında arabuluculuk ve diğer alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerine ilişkin faaliyetler yürütülmektedir. Bu yıl Merkez bünyesinde yürütmekte olduğumuz "Aramızda Anlaşırız: Gençlere Yönelik Akran Arabuluculuğu" projesi vesilesi ile akran arabuluculuk, kampüs arabuluculuğu vb. sosyal arabuluculuk türlerine ilişkin konularda da teorik ve uygulamalı etkinlikler gerçekleştirmeye başladık.

Proje kapsamında bir yandan üniversite öğrencilerinin akran arabuluculuğuna ilişkin farkındalıklarını artırmaya yönelik eğitimler ve etkinlikler düzenledik, diğer yandan da edindikleri tecrübeyi lise öğrencilerine aktarabilmeleri için bazı faaliyetlerde bulunduk. Ancak bu faaliyetlerde en önemli destekçilerimizden biri AKRANDER ailesi oldu. Zira kendileri ile geliştirdiğimiz iş birliği olmaksızın tecrübemizin nispeten az olduğu bu alanda projenin hayata geçirilmesi bizim için elbette çok daha zor olurdu. Eğitim, eğitim materyali geliştirme ve çalıştay faaliyetlerimizin yanı sıra proje kapsamında hem akran arabuluculuk hem de aile arabuluculuğu ile ilgili konunun uzmanları tarafından etraflıca ele alınabileceği bir de seminer gerçekleştirdik.

Elinizdeki kitap 23 Aralık 2023 tarihinde Akran Arabuluculuk Derneği (AKRANDER) ve Aile Arabuluculuğu Derneği iş birliği ile gerçekleştirilen "Akran ve Aile Arabuluculuğu Uygulamaları" başlıklı seminerde sunulan tebliğlerin metin haline getirilmesi neticesinde ortaya çıkmıştır. Kitabın hazırlanması ve projenin yürütümünde destek

aldığımız pek çok kişi oldu. Öncelikle belirtmek isterim ki, uzun süren proje sürecindeki katkıları için araştırmacılarımız Dr. Öğr. Üyesi Gülnihal Ahter Yakacak, Dr. Ömer Faruk Kafalı, Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Akın Bulut, Ar. Gör. Abdülmecit Güldağı, Ar. Gör. Dilara Maraba, Ar. Gör. Nurevşah Kaya ve Ar. Gör. Hüseyin Yağızhan Kol'a müteşekkirim. Ayrıca her zaman çalışmalarımızda desteğini esirgemeyen UÇAM Merkez Müdürümüz Prof. Dr. Ali Yeşilırmak Hocamıza, projemize destekleri için Prof. Dr. Abbas Türnüklü Hocamıza, AKRANDER Başkanımız Av. Arb. Nejdet Göğüslüdere'ye, Av. Arb. Nur Özden'e, Av. Arb. Aliye Terzi Yılmaz'a, Av. Arb. Recep Duran'a ve Av. Arb. Cansev Turan'a teşekkür ederim. Seminerin gerçekleşmesinde ve canlı yayınlanmasındaki destek ve yardımları için Kurumsal İletişim Daire Başkanlığı ekibine; kitabın hızla yayına hazırlanmasında büyük katkı sağlayan İbn Haldun Üniversitesi Yayınları Genel Yayın Yönetmeni Savaş Tali ve ekibine şükranlarımı sunarım.

Akran arabuluculuğu ile ilgilenen gerek teorisyen gerekse uygulamacılara yararlı olması dileklerimle,

Uyuşmazlık Çözümü Uygulama
ve Araştırma Merkezi
Müdür Yardımcısı
Arb. Av. Doç. Dr. Yeliz Bozkurt Gümrükçüoğlu

Açılış Konuşmaları

Av. Arb. Aliye Terzi Yılmaz (Moderatör)

Merhabalar herkese, sayın konuşmacılar, katılımcılar, herkese iyi günler diliyorum. Akran Arabuluculuk Derneği, İbn Haldun Üniversitesi Uyuşmazlık Çözüm Uygulama ve Araştırma Merkezi ve Aile Arabuluculuğu Derneği'nin ortak olarak düzenlediği "Akran ve Aile Arabuluculuğu" seminerimize hoş geldiniz diliyorum. Benim için çok heyecanlı bir gün. Pandemi döneminden önce birlikte çalışmaya başladığım Akran Arabuluculuk Derneği ile birlikte Aile Arabuluculuk Derneği ve İbn Haldun Üniversitesi'nin bu kıymetli etkinliğinde Moderatör olarak görevi alacağım. Konuşmama başlamadan önce bu vesileyle her şeyden önce bize ev sahipliği yapan ve bu organizasyonun oluşmasında katkı sağlayan İbn Haldun Üniversitesi Uyuşmazlık Çözümü Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü Sayın Prof. Dr. Ali Yeşilırmak'a, Akrander ve İbn Haldun Üniversitesi'ni bir araya getiren Merkez Müdür Yardımcımız Sayın Doç. Dr. Yeliz Bozkurt Gümrükçüoğlu'na Akran Arabuluculuk Derneği ile ilgili olarak ilk andan itibaren hem kaynak kitaplarını hem de eğitimlerini paylaşan ve takdim eden Sayın Prof. Dr. Abbas Türnüklü'ye keza aynı şekilde Akran Arabuluculuk Derneği Başkanımız Sayın Arb. Av. Nejdet Göğüsdere'ye, aile arabuluculuğu ve akran arabuluculuğunu bir araya getiren Sayın Arb. Av. Ayşe Dilek Ergüler'e ve aynı zamanda çocuktan yola çıkarak aile ve arabuluculuğunu birlikte bir eğitim kapsamında bizlerle bir araya getirmiş olan Sayın Av. Arb. Şükran Tavlaş'a teşekkürlerimi sunarak başlamak istiyorum. Açılış konuşmasını yapmak üzere Sayın Av. Arb. Nur Özden'i sahneye davet ediyorum.

Av. Arb. Nur Özden

Herkese tekrar hoş geldiniz diyorum. Böyle güzel bir konu için toplanmış olmaktan ve buraya gelmek için gerçekten uzun yollar aşan arkadaşlarımı görmekten çok mutluyum. Bizler mesleğimizin bize getirdiği nimetlerden ve donanımlardan yararlanarak üstüne kendimiz de neler koyabiliriz ve bu topluma daha iyi neler yapabiliriz diye yola çıktık. Burada arabuluculuk eğitimlerimizin bize kattığı farklı alanlar oldu, farklı alanlara açıldık. Bu programda aile arabuluculuğu ve akran arabuluculuğu bir arada düzenlendi. Hepimizin malumu olduğu üzere bu iki alan birbirinden kolay kolay ayrılacak alanlar değil. Dolayısıyla ben bu çalışmalar içinde en baştan beri bizim markamız haline gelmiş olan sevgili Başkanımız Av. Arb. Nejdet Göğüsdere'ye bütün gayretleri için derneğimiz adına çok teşekkür ediyorum. Aile Arabuluculuğu Derneği olarak da bu konuda bir farkındalık geliştirmek için yıllardır uğraşıyoruz ve hep beraber bu iki alanı ele ele götürerek iyi bir yere gideceğiz. Çorbada bizim de tuzumuz olsun. Burada olduğunuz için hepinize çok teşekkür ediyorum. Hoş geldiniz.

Av. Arb. Nejdet Göğüsdere

Aliye Hanım'a, Yeliz Hocama ve İbn Haldun Üniversitesi'ne çok teşekkür ediyorum. Bu panelin oluşmasındaki altyapıyı söylemek gerekirse, geçen yıl sevgili Şükran Tavlaş, biz aile arabuluculuğu çalışalım dedi. Abbas Türnüklü Hoca ile birlikte elli-altmış hafta her perşembe akşamları üçer saat ders yaptılar. Ben derslere katılmadım ama dernek güzel para kazandı sağ olsunlar. O nedenle Şükran Tavlaş da haklı olarak bizden sertifika istedi. Biz de hemen bu paneli gerçekleştirdik. Yeliz Hocam ve Aliye Hanım bize çok destek oldular. Her şey hazırlandı. İbn Haldun'un bu kadar dinamik olması da çok hoşuma gitti. Biz bundan sonra sık sık böyle bir dinamizm olduğu bir üniversiteyle çalışırız. Aynı zamanda burada Ali Hocam var. Her yerin kapısını rahatlıkla bize açar gibi düşünüyorum.

Bugünkü panelin konusu aslında mesleki olarak inanın beni hiç ilgilendirmiyor. Ben beş çocuklu, boşanmış bir ailenin en küçük çocuğuyum. Yani aile arabuluculuğu, ebeveynlik, buradaki şeyler gerçekten benim yaşantımla ilgili şeyler. Nafaka konuları, babayla görüşme gibi. Babam emekli oldu, beş çocukla annemi bıraktı ve gitti. Abim çalıştı, bize baktı, öyle ilerleyebildik. Beş çocuk üniversiteyi bitirdi, meslek sahibi oldular. Olduk ama inanın çok zor. Ondan sonra ben büyüdüm, evlendim, ben de boşandım. Bitmiyor bu hikâye. Benim çocuğumla olan ilişkilerim, nasıl yapacağım, edeceğim bilemiyoruz. O hâkim diyor ya işte iki haftada bir hafta sonu alacaksın, işte 15 gün sende kalacak, 15 gün yaz saatinde birlikte yapacaksın. Yok öyle şeyler. Yani ben bunu kendim yaşamasam derdim ki niye olmuyor? Olmuyor. Bu benim hayatımın o kısmı. Sonra ben işte yani yeni mahallede bir ortaokulda okudum. Tek çıkışım vardı, yatılı bir okula gitmek. Kuleli Askerî Lisesini kazandım. Okulda şiddet mi dersiniz, dayak mı dersiniz. Öğretmenler bizi dövdükten sonra biz bir de birbirimizi döverdik. Ama bunları bilmiyordum. Yani o zaman dedim ki yani bir şiddetin musluğunu kısmak gerekir. Nasıl kısacağız? Bana kimse arkadaşınla iyi geçinmeyi, iletişim kurmayı, empati kurmayı öğretmedi. Tek öğretilen şey gerçekten baskı kurmak, kavga etmek ve küfretmekti. Çevremizde örnek de yoktu. Babam devlet memuru olduğu için Anadolu'yu gezdik. İlkokulu üç ayrı kasabada bitirdim. Bugün baktım altmış yaşındayım. İlkokulun üzerinden kırk beş sene geçmiş, bugün okullara gidiyorum hala sıkıntılar var. Yani özel okul, devlet okulu, fen lisesi, anadolu lisesi, meslek lisesi, Ankara'nın göbeğindeki, İstanbul'un göbeğindeki okullarda benim kırk yıl önce yaşadıklarımı bugün çocuklar yaşıyor. Bizimki gibi belki çok fiziksel değil ama dijital akran zorbalığıyla yaşıyorlar.

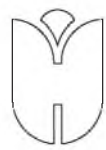
Amerikalı, bir komedyen şunu diyor, "ders kitaplarına şunlar konulsun, bunlar konulsun. Ders kitaplarına ne koyacaksınız ki? Onu kimse okumuyor. Tiktok'a ne koyduğunuz önemli." Kaç gündür kafa

patlatıyorum. Acaba akran arabuluculuk uygulaması mı yapsak? Ya da bir yazılım geliştirip oyun halinde etkin dinlemeyi, empatiyi gerçekleştirdiğinde tarafları birbirini anladığında level-level geçecek bir uygulama olabilir mi acaba? Yap yap bitmiyor, yap yap bitmiyor. Yani okul okul gezmek çok hoşuma gidiyor. Beni en rahatlatan şey çocuklarla temas etmek. Avukatlıktan ve arabuluculuktan çok daha iyi. İyi işler yaptığımıza dair bazen böyle çok seviniyorum. Abbas Hocamın bana sık sık söylediği bir sıfırdan iyidir ideolojisi bazen yetmiyor yani niye çözemiyoruz? Bu nedenle İbn Haldun Üniversitesi'yle bir iş birliği yaptık. İnanın o kadar çok uğraştım ki Dicle Üniversitesi'yle uğraştım, Kayseri'deki bir üniversite ile uğraştım. İyi bir şey niye yapamıyoruz biliyor musunuz? İyi insan çok az. Yoksa niye yapamayalım? Yapmamak için de hiçbir neden yok. Ama o insanlara ulaşamıyoruz. Ulaştığımızda, büyüdüğümüzde bu işi yapacağız. Hepinize çok teşekkür ediyorum. Uzun konuştum, kusura bakmayın.

Prof. Dr. Ali Yeşilırmak

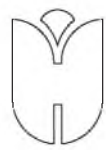
Hoş geldiniz değerli arabulucu dostlarım. Sayın Başkan, iyi insan çok ama insanlar kendilerini değiştirmek için ne yapmaları gerektiği konusunda pek emin değiller. Bu adımları atmadıkları için de değişmiyorlar. Bu değişim becerilerini de kazandırmak gerekiyor. Tıpkı aile ve akran arabuluculuğu hakkındaki bu etkinliğimizde umarım bu değişim adımlarından biri olacaktır. Adım adım değişmeyi sağlamak gerekiyor. Arabuluculuk 2013'te kanun olarak hukukumuza girdi. Ama arabuluculuk, gerçek anlamda ülkemizde akran ve aile arabuluculuğu ile kazanılabilir. Gerçek anlamda oturabilir, içselleştirilebilir. Onun için bu tip faaliyetler çok kıymetli. Biz kurumsal olarak, Hukuk Fakültesi ve Uyuşmazlık Çözümü Uygulama ve Araştırma Merkezi olarak elimizden gelen desteği bu alanlara vermek isteriz. Belki çizgi film çekmek çok zor ve çok maliyetli başka bir vesileyle biliyorum. Ama öyle bir şeyde çekim yapılsa nelere dikkat edilmesi gerektiği

konusunda fikir verebiliriz. Bu bir bayrak yarışı. Biz bayrağı bir yere kadar götüreceğiz. Bizden sonra gelenler alıp başka bir yere götürecekler. Dolayısıyla bütün bu çalışmalar bundan sonraki diğer çalışmalara katkı sağlayacak. Bu vesileyle konuşmacı arkadaşlarımızdan da konuşmalarını yazıya döküp bize ulaştırmalarına istirham edeyim. Bunları yayınlayalım ki literatüre girsin. Aynı zamanda çekim de var. Tiktok'a girer mi bilmiyorum ama en azından Youtube'da olacağız. Çok teşekkür ederim. Şeref verdiniz. Hoş geldiniz. Kolay gelsin.

Birinci Oturum

Dönüştürücü Arabuluculuk ve Akran Arabuluculuğu

Birinci Oturum:
Dönüştürücü Arabuluculuk ve
Akran Arabuluculuğu

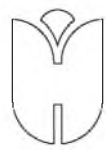
Av. Arb. Aliye Terzi Yılmaz -*Moderatör*
(İstanbul Barosu)

Doç. Dr. Fulya Türk – *Akran Arabuluculuğu*
(Yıldız Teknik Üniversitesi Eğitim Fakültesi)

Doç. Dr. İlknur Doğu Öztürk – *Akran Zorbalığında Etkili İletişim*
(Doğuş Üniversitesi Halkla ilişkiler ve
Tanıtım Programı)

Doç. Dr. Derya Gül Ünlü- *Dijital Akran Zorbalığı*
(İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi)

Uzm. Pdr. Naciye Çavuş Kasik - *Atakum Proje Çıktıları*
(Millî Eğitim Bakanlığı Psikolojik Danışman /
Rehber Öğretmen)

Av. Arb. Aliye Terzi Yılmaz
(Moderatör)

Açılış konuşmaları için Sayın Av. Arb. Nur Özden'e, Sayın Av. Arb. Nejdet Göğüsdere'ye ve Sayın Prof. Dr. Ali Yeşilırmak'a teşekkürlerimizi sunuyoruz. İlk oturumumuzda konuşmacılarımızı öncelikle ben davet etmek istiyorum. Sayın Doç. Dr. Fulya Türk, Sayın Doç. Dr. İlknur Doğu Öztürk, Sayın Doç. Dr. Gül Ünlü ve Sayın Uzman Psikolojik Danışman Naciye Çavuş Kasik. İlk oturumumuzda akran arabuluculuğuna ilişkin görüşleriyle sayın konuşmacılarımız bizleri aydınlatacaklar. İlk oturumumuzda dönüştürücü arabuluculuk ve akran arabuluculuğu hakkında hocalarımızın tebliğ sahipleriyle birlikte konuşmalarını dinleyeceğiz

Bu oturumdaki ilk konuşmacımız Sayın Fulya Türk, 2002 yılında Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümünden mezun olmuştur. Yüksek lisansını 2008 yılında, doktorasını ise 2013 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümünde tamamlamıştır. Sayın Türk, 2002 ve 2013 yılları arasında Millî Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda farklı şehirlerde psikolojik danışman olarak görev yapmıştır. 2013 yılında Gaziantep Üniversitesi Eğitim Fakültesi Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalında öğretim üyesi olarak çalışmaya başlamıştır. 2018 yılında Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik alanında doçent unvanına sahip olmuştur. 2013 yılında beri Yıldız Teknik Üniversitesi Eğitim Fakültesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Anabilim Dalında çalışmaya devam etmektedir. Sayın Türk, Türk Psikoloji Danışma ve Rehberlik Derneği ve Kognitif

Davranış Terapi Derneği ile Akran Arabuluculuk Derneği'nin kurucu üyeleri arasında yer almaktadır. Sayın Türk'ün çalışma alanları özellikle okul temelli programlar, psiko-eğitim grupları, çatışma çözme, müzakere ve akran arabuluculuk, bilişsel davranışçı terapi, süreli, çözüm odaklı psikolojik danışma ve kabul ve kararlılık terapisi konularında bilimsel makaleleri ve aynı zamanda kişisel çalışmaları bulunmaktadır. Hala Yıldız Teknik Üniversitesi Eğitim Fakültesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Anabilim Dalında öğretim üyesi olarak çalışmaları etmekte olup, evli ve iki çocuk annesidir. Kendisini sahneye davet ediyorum, buyurun efendim.

Akran Arabuluculuğu

Doç. Dr. Fulya Türk
(Yıldız Teknik Üniversitesi Eğitim Fakültesi)

Merhabalar, herkese merhaba, hoş geldiniz. Biz pandemi döneminde çok uzun süre çalıştık ama bugün yüz yüze burada olmak çok keyifli. O yüzden ben de çok mutluyum. Ben akran arabuluculuk nasıl uygulanır, neler yapılır onlardan bahsedeceğim.

Akran arabuluculuk konusuyla Abbas Hocam sayesinde nasıl tanıştığımı anlatayım. Hem yüksek lisansım hem doktora tez konum benim akran arabuluculuk ile ilgili. 20 yıldır akran arabuluculuk konusunda çalışıyorum. İlk akran arabulucularımdan, psikolojik danışman olan oldu, avukat olan oldu. İlk yetiştirdiklerimiz zaman zaman mail ile, telefonla ulaşıyorlar ve mesleklerini seçmelerinde de bu eğitimlerin çok etkili olduklarını ifade ediyorlar. Gurur duyuyoruz, tabii mutlu oluyoruz. Bu yirmi yılda çok uzun bir yol aldık ama hala gidecek çok epeyce uzun bir yolumuz var. Aslında Başkanımın söylediği noktaya da değinmek istiyorum. Şu ana kadar ne yaptık? Bundan sonra ne yapmamız lazım ve nasıl ilerlememiz lazım? Acaba nasıl bir yol haritası belirlemeliyiz? Biraz daha görünürlüğümüzü arttırmak, yaptıklarımızın üzerine koyabilmek adına neler yapacağımızdan da bahsetmek istiyorum. Bunu değiştirebilir miyim? Aslında buradaki herkes sürece hâkim ama Youtube'dan da yayın yaptığımıza göre belki bizi ilk defa duyacak olanlar da var. Acaba bu model nasıl bir modelmiş?

Uygulama nasıl yapılıyormuş? Ne yapmamız lazımmış diyebilen hem arabulucu avukatlar hem de psikolojik danışmanlar olabilir. O nedenle kısaca uygulamalara ilişkin de bilgi vermek istiyorum.

Sunumun içeriğinde biraz arabuluculuk nedir, neden gereklidir, ne yapmaya çalışıyoruz, yararları nelerdir, uygulamalardaki etkililiği de söylemek istiyorum. Etkili olduğunu biliyoruz ama nereden biliyoruz? Hangi alanlarda arabuluculuk etkili olmuş? Artık arabuluculuğa ilişkin iyi bir literatürümüz var. Ne yaptık? Neleri başardık? Nerelerde güçlükler yaşıyoruz? Uygulamada karşılaştığımız sorunlar neler? Biraz daha yaygınlığını artırmada nelerle karşılaşıyoruz? Sonuç, öneriler ve varsa sorularla da devam etmek istiyorum. Neden gereklidir? Neden akran arabuluculuk yapalım ya da okullarda niye uygulayalım?

Çarpıcı noktalardan bir tanesi OECD'nin 2021'de paylaştığı bir rapora göre OECD ülkelerindeki 10-15 yaş aralığındaki çocuklarla yapılan araştırmada 10 yaşındaki her beş öğrenciden biri haftada bir kez akran zorbalığına uğradığını, alay edildiğini, erkeklerin kızlardan daha fazla zorbalığa maruz kaldığını ve duygu düzenleme becerilerinin yani zorbalığa uğrayan bireylerin duygularını düzenleme konusunda da ciddi sıkıntılar yaşadığı görülmektedir. Bu anlamda OECD'nin raporu bizim için de oldukça önemlidir. Türkiye'deki durum ne? Türkiye'deki duruma baktığımızda öğrencilerin yüzde 24'ü ayda en az birkaç kez zorbalığa maruz kaldığını ve okulda kendilerini yalnız hissettiklerini ifade etmişler. 2015'te yapılmış, daha görece güncel bir çalışmaya göre, okul yöneticilerinden ve öğretmenlerden edindikleri bilgilere göre; öğrenciler arasında şiddetin çok yaygın olduğu, özellikle fiziksel ve sözel şiddetin alay edilmenin çok ciddi bir problem olduğu görülmektedir. Yine başka bir araştırmada % 33 oranında, alay edilme, dışlanma ve küçüklük yaşandığı görülmektedir. Bütün bunlar en çok çocukların sosyal ve psikolojik gelişimini etkilemektedir. Okula olan bağlılığı ciddi oranda azaltmaktadır. Aslına

bakarsanız ciddi zorbalığa maruz kalma nedeniyle psikolojik iyi oluşlarında zorluklar yaşadıklarını bilmekteyiz.

Google Trends'de akran zorbalığı ve akran arabuluculuk ne kadar taranmış diye baktığımızda akran arabuluculuk Türkiye'de neredeyse hiç aranmamış ama akran zorbalığı en çok aranan ülkelerden bir tanesi. Akran zorbalığı kelimesine ilişkin bilgi almak için Türkiye'de ilk 3'te Güney Afrika, Filipinler ve Türkiye'dir. Türkiye'de aramaların hepsi akran zorbalığı hakkında yapılmış ama akran arabuluculuk ile ilgili bir arama yok. Amerika'ya baktığımızda ise yüzde 63 oranında arabuluculuk, yüzde 37 oranında da akran zorbalığı kelimelerinin ne olduğuna ilişkin Google'dan bilgi almaya çalışılmış olduğu görülmektedir. Türkiye'deki zorbalığa ilişkin çok daha dikkat çeken bu görüntünün ortaya çıkması aslında sonuçlara da yansımış gibi görünmektedir.

Akran arabuluculuk süreci, anlaşmazlık yaşayan iki ya da daha fazla öğrencinin herhangi bir çatışma yaşadıkları durumlarda, bir akran öğrencinin, barış yapıcılığının kolaylaştırıcılığında bir araya gelmeleri ve ortak sorunlarını yüz yüze çözmeleri noktasında akran arabulucu öğrencinin akranlarına yardım ettiği bir süreçtir. Birlikte ve iş birliği içerisinde çalışıyorlar. Akran arabulucunun rolü burada kolaylaştırıcı roldür. Anlaşmazlık yaşayan, çatışma yaşayan iki arkadaşlarının birbirlerini anlamalarını ve dinlemelerini kolaylaştırdığı bir süreçtir. Hatta yaptıkları ve bizim öğrettiğimiz becerilere baktığımızda sanki bir psikolojik danışman gibi arkadaşlarının birbiri ile iletişim kurmasını kolaylaştıran bir rolleri vardır.

Akran arabuluculuk uygulamasının yararını incelediğimizde, niye biz akran arabuluculuk uygulaması yapıyoruz? Çünkü öğrenciler bir yetişkin tarafından yargılanmadan, bir yetişkinin denetimi ve gözetimi olmaksızın da kendi sorunlarını kendilerini çözebilecek

hale gelmektedir. En önemli yararlarından biri budur. Bu da dolayısıyla hem özgür hem de benlik gelişmelerine oldukça olumlu katkılar yapmaktadır. Çünkü sorunlarını kendilerini çözebildiklerinde yaşamının kontrolünde, kendilerinde olduğunu daha iyi algılamaktadırlar. Bu şekilde çatışmalar yapıcı yollarla çözülebilmektedir. Yani biz onların aslında becerilerini geliştirerek kendi sorunlarını kendileri çözebilecek hale getirdiğimizde bu beceriyi yaşamlarındaki başka alanlara da transfer edebiliyorlar. Yani bugün "arkadaşım silgimi aldı" arabuluculuğa getiriyor ama yani daha ciddi problemlerde de bu beceriyi kullanabilir hale getiriyor. Dolayısıyla aslında öğrettiğimiz şey temel yaşam becerisidir. Öğrencilere ileride arkadaşlık ilişkilerinde, romantik ilişkilerinde ve yaşamında kullanacağı bir beceri öğretmiş oluyoruz. Bunu yaparak ve yaşayarak öğretiyoruz. Teorik bir bilgi vermiyoruz. Dolayısıyla bu bilgiyi hızlı bir şekilde yaşamına transfer edebiliyor ve günlük yaşantısını gerçek anlaşmazlıklarında hemen kullanmaya başlıyorlar. Dolayısıyla eksiği olduğunda tekrar çatışma ya da başka bir problem yaşadığında onu revize edebilecek, aldığı uygun geri bildirimlerde de yaptığı yanlışları düzeltme şansı da oluyor. Öğretmenler de öğrenci şikayetlerinden ve öğrenci anlaşmalarından ders çıkıyor. Çatışmaları öğrenciler kendi aralarında çözdüğünde aslında eğitim ve öğretim içinde daha fazla zaman kalmış oluyor. Öğretmenin öğrenci çatışmalarıyla ilgilenmesine gerek kalmıyor. Dolayısıyla eğitime de böyle bir olumlu etkisi oluyor.

Akran arabuluculuğunun bir başka etkisi ise öğrenciyi güçlendirmesidir. Sorunlarla karşılaştığında baş etme becerileri de aslında gelişmiş olmaktadır. Çünkü biliyoruz ki özellikle ergenlikte hayatındaki önemli durumlar akranlarıyla yaşadığı olaylardır. Akran ilişkileri çok önemlidir. Akranlarıyla iletişim becerilerini güçlendirdiğimizde öğrencimizin kendisi de güçlenmiş olmaktadır. Öz saygı, öz denetim, öz disiplin bir de temel düzeydeki becerileri buluşmuş olmaktadır. Yapılan bilimsel çalışmalara göre, duygu ve düşüncelerini uygun

yollarla ifade etme şansı buluyorlar. Dolayısıyla birbirlerini daha doğru anlıyor ve şiddete başvurmadan sorunlar çözülebiliyor.

Akran arabulucunun en temel nedeni şiddete alternatif bir yol olmasıdır. Öğrenci arkadaşıyla bir sözel şiddet olayı olduğunda ve arabuluculuk yoluyla çözdüğünde yarın onun fiziksel şiddete dönme olasılığını azaltmış olmaktadır. Dolayısıyla bu sosyal şiddet açısından oldukça önemlidir. Haberlere yansıyan Mersin'de yaşanan talihsiz bir olayda, öğrenciler bir sebeple aralarında çatışma yaşamışlar, okul yönetimi ailesini çağırmış. Okul yönetimi aileyle konuşurken okulun üçüncü katından atlayarak maalesef yaşamına son vermiş. Eğer arkadaşları ile olan çatışma belki daha öncesinden, akran arabulucuyla çözülebilmiş olsaydı bugün gencimiz hayatta olacaktı.

Akran arabuluculuğunun kanıta dayalı bir çalışma olduğunu söylemiştik. Gerçekten etkili mi diye bakarsak, 2018 yılında bir meta analiz çalışması yapmıştım. Akran arabuluculuğun 3 farklı eğitim programına baktım; çatışma çözümleri mi daha etkili, akran arabulucu mu, barış eğitimi mi? Acaba hangisi daha etkili diye incelediğimizde hepsinin önemli ölçüde etkili olduğunu gördük. Birinin diğerinden daha üstün olmadığını gördük. Yani aslında ne verirsek çocuklar da onu alıyor, benzer etki düzeylerine sahip olduğunu görmekteyiz. Acaba öğretimin hangi kademesinde etkili diye baktığımızda ise, yani ilkokul, ortaokul, lise mi, üniversite mi etkili diye bakarsak, hepsinde benzer düzeyde etkili olduğunu görmekteyiz. Aslında bütün öğrencilerin bu becerilere ihtiyacı vardır. Küçük ya da büyük olmaları, yaş düzeyi çok fark etmiyor. Son olarak uygulama süreleri bakımında incelediğimizde yine uygulama süresinin de programın etkililiğiyle hepsinin eşit düzeyde etkili olduğunu görmekteyiz.

Akran arabuluculuğunun tarihsel geçmişinden de kısaca bahsetmek gerekirse burada Johnson & Johnson'un çalışmaları oldukça

kıymetlidir. Akran arabuluculuk 60'lı yıllarda Amerika'da doğmuş bir kavramdır. Daha doğrusu Amerika'da daha yerleşmiş bir kavramdır. Barış yapıcılığının öğretimi de aslında 95 yılında bu arabuluculuk sürecinin dünyaya yayılmasında çok önemli bir çalışma olarak karşımıza çıkıyor. 60'lı yıllarda ortaya çıkmakta, 80'li yıllarda artık literatürde tanınmaya ve resmileşmeye ve okul kültürüne girmeye başlamaktadır. 90'lı yıllardan itibaren bu programlar oldukça yaygınlaşmış bulunmaktadır. Hangi program daha etkili, nasıl bir program geliştirsek daha iyi arabulucu yetiştirebiliriz? Çatışma çokluğu üzerinde en etkili programlar hangisidir? 90'larda daha çok bunun üzerinde çalışmalar yapılmaktadır. 2000'lerle birlikte aslında sadece okullarda değil, farklı topluluklarda ve işyerlerinde de etkili olup olmadığı çalışmalarını görmeye başlamaktayız. 2010'lardan itibaren ise artık kapsayıcılık ve çeşitlilik önemlidir. Yani farklı çocuklar, farklı gelişimsel özellikleri olan çocuklar farklı gruplarda da akran arabuluculuk yaygınlaşmaya başlamaktadır. Teknolojik gelişmelerle neler yapılabilir? Teknolojik gelişmelerle arabulucular nasıl buluşur? Artık bunun üzerinde çalışılmaktadır. Belki önce aplikasyon, ondan sonra yüz yüze rol-playlerin yapıldığı bir eğitimi konuşulmak gerekiyor. Çünkü çocukların ve ergenlerin dikkatini çekmek için artık teknolojiyi işin içine almamız da gerekmektedir. Belki animasyonlar, hocamın söylediği gibi farklı teknikler bir arada kullanılan bir yola doğru gitmek gerekiyor. Çünkü kapsayıcılık, çeşitlilik ve teknolojiye uygunluk daha fazla karşımıza çıkıyor. Yine son zamanlarda en çok gördüğümüz noktalardan biri biraz dönüştürücü arabuluculuk dediğimizde biraz teknolojiye ve biraz da pozitif gençlik gelişimine dönüşmek gerekiyor. Bazen çok vurgulayarak hata mı yaptığımızı düşünüyorum. Çünkü biz hep şiddete karşı alternatif bir model diyoruz. Ama bu sadece şiddetin olduğu yerde arabuluculuk olmalı gibi bir algı mı yarattı acaba diye düşünmekteyim. Aslında önleyicilik ve koruyuculuk bağlamında pozitif gençlikle artık entegrasyonun sağlanması, yani öğrencilerin şiddet olmadan da arabuluculuk becerilerine sahip olması, sosyal ve düzeltici

başka bir perspektiften de yaklaşmamız gerekmektedir. Çünkü böyleyse de okulda şiddet yok ki diyor okul müdürü. Şiddet olması gerekmiyor. Bu çocuğun davranış repertuarını geliştirmek için kullanılabilecek bir beceridir. Sadece şiddetin olduğu yerde değil, her yerde olması gerekir. Dolayısıyla biraz daha artık pozitif gençlik sistemlerinin içerisine entegrasyonunu sağlamamız gerekmektedir.

Ülkemizdeki çalışmalara baktığımızda 1998'de yazılan bir tez çalışması var. Bunun akabinde MEB 2006 yılında Şiddet Eylem Planı'nı uygulamaya alıyor. Türkiye'deki tarihsel değişiminde bana sorarsanız en önemli kişi Abbas Türnüklü Hocamdır. Çünkü Hocamın çalışmalarıyla birlikte aslında Türkiye'de akran arabuluculukta ciddi bir yaygınlaşma olmuştur. PDR tezlerini en çok hangi konuda uygulama yapmış, hangi yıllarda yapmış, nasıl yapmış olduğunu incelediğimizde en çok çalışılan üçüncü başlık "Akran Arabuluculuğudur". Ayrıca en çok çalışma da 2001-2010 yılları arasında yapılmıştır. Yani Hocamın en aktif bir şekilde öğrencilerini yetiştirdiği dönem Türkiye'de en fazla tez yapılan üçüncü konu akran arabuluculuktur. Hocama katkıları için hem alana hem bilime hem çocuklara tekrar teşekkür etmek istiyorum. Dolayısıyla bizdeki gelişim, 2000'lerden sonra şiddet eylem planı ile ciddi bir yükseliş var.

Genel bir girişten sonra arabuluculuk uygulamalarında neler yaptığımızdan bahsetmek gerekirse, her sınıftan öğrenci, arabulucu, barış ya da çözümcü öğrenciler seçmek istiyoruz. Aslında biz seçmiyoruz ve sürece dahil olmuyoruz ve sosyometri dediğimiz bir tekniği kullanıyoruz. Öğrencilere diyoruz ki sınıfınızda herhangi bir anlaşmazlık yaşadığınızda bu anlaşmazlığı çözme de size yardım edecek üç arkadaşınızın adını yazın. Herkes en çok istediğine göre sıralama yapıyor. Biz de onları puanlıyoruz ve her sınıftan arabulucu öğrenciler belirliyoruz. Ortalama her sınıftan sınıf mevcuduna bağlı olarak 6 ya da 8 öğrenci seçiyoruz. Bu öğrenciler arkadaşlarının kendilerini

seçtiğini biliyorlar. Bu çok önemlidir. Gizli oylama açık sayım yapıyoruz. Sınıfın 1/3'ünü veya 1/4'ünü arabulucu öğrenci olarak seçiyoruz. Seçtiğimiz öğrencilerle 4 temel beceri üzerinden bir psikolojik programı uyguluyoruz. Bu beceriler kişiler arası çatışmaların doğasının anlaşılması, iletişim becerileri, öfke yönetim becerileri ve akran arabuluculuk becerileri. Her bir beceri psikolojik eğitim yoluyla, 24 saatlik bir eğitim yoluyla öğrencilerimize aktarılıyor. Pandemi döneminde bu eğitimleri online olarak yaptık. Psikolojik danışmanlarımız, arabulucu avukatlarımız çok büyük emekler vererek bir araya gelerek bu eğitimleri yapmaktayız. Her bir ana dört becerinin kendi içerisinde bazı kazanımları vardır. İki arkadaşın arabuluculuk yaparken etkili dinleme becerisi, kendisini ifade edebilmesi, yansıtma becerileri, yeniden çerçeveleyebilme becerileri, içerik yansıtması, duygu yansıtması, yani o iki kişi birbirini anlasın diye temel üzerindeki bütün öfke yönetim becerilerinde de anlatmaktayız. Arabulucu öfkeli değil ama çatışan taraflar öfkeliler. Bu öfkenin sakinleşmesi lazım. Onun için hangi becerilere sahip olması lazım? Öfkeyi artıran söz ve davranışlar neler? Öfke yönetim basamakları neler? Akran arabulucuların bilgi sahibi olmalarını istiyoruz. Arabuluculuk nedir? Arabuluculuk nasıl uygulanır? Gönüllü katılım, gizlilik, arabulucuda olması gereken özellikler nelerdir? Adımları nelerdir? Buna ilişkin öğrencileri temel düzeydeki becerilerle donatmaya çalışıyoruz. Eğitim sürecimiz tamamlandığında bir arabuluculuk töreni düzenliyoruz. Bu törende de akran arabuluculara katılım belgelerini takdim ediyoruz. Bir yemin metnimiz var, bunu okuyorlar. Kendi rozetleri var, rozetlerini takıyorlar ve artık okulda akranlarının yaşadıkları anlaşmazlıkta arabuluculuk yapmaya hazır hale geliyorlar. Bu törenin önemi okuldaki arabuluculuğun görünürlüğünü arttırmayı sağlamaktadır. Çocukların motivasyonunu arttırmakla birlikte öğrencilerin ve arabulucunun aslında ne iş yaptığına ilişkin diğer öğrencilerin de farkındalık kazanmasını sağlıyor. Öğrenciler arabuluculuk yapacakları zaman bu rozetleri kullanıyorlar. Arkadaşları bir çatışma yaşadığında arabuluculuk

yapmaya onları davet ediyorlar. Böylece aslında çatışan taraflar ya da anlaşmazlık yaşayan taraflar için o arabuluculuk yoluyla onların sorunlarını müzakere edebilme sürecini kolaylaştırıyorlar.

Temel düzeydeki basamakları da göstermek istiyorum. Taraflar bir araya geldiklerinde arabuluculuk basamaklarını adım adım birlikte ilerliyorlar. Yapılandırılmış bir sistem kullanıyoruz. Eğitim süreci boyunca çocuklara rol oynama teknikleriyle örnek çatışma durumlarıyla her bir basamağı tek tek uygulatıyoruz ve onlara geri bildirim veriyoruz. Bak burası nasıl oldu? Sence nasıldı içerik yansıtman, sence duyguyu doğru anlamış mısın? Hadi bakalım empatide ne gördün, eksik olan ne vardı? şeklinde her bir basamakta aslında akran arabulucu, barış yapıcı liderlere de biz geri bildirim vermekte ve bu altı basamağı anlaşmazlık yaşayan iki arkadaşının sorununun yapıcı ve barışçıl yollarla çözebilmeleri için uygulamalarını sağlamaktayız.

Bu arada okullardan bir arabuluculuk odası talebimiz var. Üç öğrencinin bir araya gelip yüz yüze sorunlarını çözüp konuşabilecekleri, mümkünse PDR servisine yakın, çünkü rehberlik servisiyle sürekli iş birliği içerisinde çalışılacağı için- ve uygulama süresi boyunca da kullanılabilecek oda istiyoruz. Ayrıca okuldaki herkesin bu okulda akran arabuluculuk uygulaması olduğunu bilmesini talep ediyoruz. Bahçede bir çatışma mı oldu öğrenciler arasında? Desinler ki arabulucuya başvurun. Nöbetçi öğretmen bilsin arabulucuya başvurun. Hatta ben biraz daha abartıyorum, servis şoförleri de bilsin, kantinde çalışan görevliler de bilsin. Bilsinler ki bu okulda arabuluculuk diye bir uygulama var ve öğrenci anlaşmazlık yaşadığında ona başvurabilsinler. Farkındalık, okulun farkındalığı ne kadar yüksekse okul ikliminde benimsenme olasılığı o kadar artmaktadır. Bu farkındalığı sağlamak için de okul idaresinin, öğretmenlerin ve tüm personelin desteğinin olması gerekiyor. Bu işin psikolojik danışmanın işi olduğu konusunda yanlış bir algı mevcut. Bu bütün okulun iş birliği ve eş güdüm

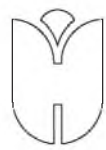
içinde çalışması gereken bir modeldir. Dolayısıyla bu ayakların herhangi birinde aksama olduğunda işlerlik maalesef sağlanamıyor. Tabii ki kuşkusuz süreçteki önemli rolden biri psikolojik danışmanlara aittir. Çünkü psikolojik danışmanlar bu eğitimleri yürütmekte ve bu süreçte arabulucuları takip etmektedir. Mesela akran arabulucu iki arkadaşının anlaşmazlığını çözemediğinde psikolojik danışmanından destek alıyor. Ayda iki kez psikolojik danışman arabulucularla bir araya geliyor. Nasıl gidiyor? Hangi noktalarda problem var? İyi giden şeyler neler? Bunlar üzerinde toplantılar yapıyorlar ve öğrencilerin becerilerini tekrar değerlendiriyor. Eksiklikler varsa psikolojik danışman meslektaşlarım, arkadaşlarım onlar üzerinde duruyorlar. Süreç bu şekilde devam ediyor ve her yıl beşinci sınıfları yetiştiriyoruz arabulucu olarak, onlar altıncı sınıf oluyor, tekrar beşi yetiştiriyoruz. Onlar altı, yedi de oluyor, tekrar beşleri yetiştiriyoruz. Ortalama dört yılda her sınıf düzeyinde akran arabulucularımız olmuş oluyor.

Bütün bu uygulamalarda, okullarda çalışırken ne tür güçlüklerle karşılaşıyoruz onlardan da bahsetmemiz gerek. En temel yaşanan problem okul idaresi ve öğretmenlerin desteğinin yetersiz kalmasıdır. Yeterince sahiplenmedikleri görülmektedir. Okullarda psikolojik danışmanı bu konuda çalışmaları yapmakta ancak psikolojik danışman o okuldan gittiğinde arabuluculuk da gitmiş oluyor. Dolayısıyla sürdürülebilirlik konusunda ciddi sıkıntılar yaşamaktayız. Akran arabuluculuk eğitim ve becerilerinin sürekli denetlenmemesi sorunu ise bir başka problem olarak görülebilir. Çünkü öğrenciler gerçek anlaşmazlıkları çözüyor. Evet eğitimi alıyorlar ama gerçekte problem yaşadıklarında onlara sürekli destek sağlanması gerekiyor. Akran arabuluculuğa başvuran öğrenci sayısı az olabiliyor. Bu da demek ki daha fazla okulda kendimizi tanıtmamız gerekiyor. Diğer öğrencilerin daha fazla benimsemesi gerekiyor ki daha fazla görünürlüğü sağlanabilsin. Bir diğer problem ise velilerin farkındalığı az olabiliyor. Özellikle yemin törenine velilerin katılması gerekiyor ki bütün

veliler çocuklarının ne yaptığını görsün ve onlarla gurur duyabilsinler. Velilerin bu konudaki farkındalığını biraz arttırmamız gerekiyor. Okul ikliminin bir parçası yaparken yaşadığımız zorluklar var. Bunlar için okul idaresinin, personelin ve öğretmenlerin desteğini sağlamamız gerekiyor. En önemlisi ise her okulda 24 saatlik bir eğitim veriyoruz, emek veriyoruz, sürdürülebilirliğini sağlamamız gerekiyor. Çünkü projenin etkileri bir yılda görünmüyor. Yani bir dört yıl, beş yıl, on yıl o okulda uygulandığında çarpıcı sonuçlar elde edebiliyoruz. Ama bu sürdürülebilirliği sağlamadığımızda bir yıl uygulanıyor, ikinci yıl uygulanmıyor. O zaman bu etkiyi maalesef göremiyoruz.

Öneriler ve sonuca baktığımızda aslında biraz önce söylediğim gibi akran arabuluculuğu sadece şiddete alternatif bir yol değildir. Çocukların sosyal ve duygusal gelişiminin bir parçası olduğunu daha sık vurgulamamız gerekiyor. İş birliği ve eşgüdümün daha fazla sağlanması çok önemlidir. Kişilerden bağımsız yürümesi lazım. Okullarda bu işin oldukça önemli bir kişinin işiymiş gibi görünmemesi oldukça önemlidir. Pozitif genç gelişimle ne kadar bütünleştirip kendimizi anlatabilirsek o kadar başarılı olabileceğimizi düşünüyorum.

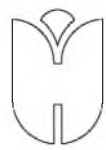
Farkındalık çalışmalarını daha fazla arttıralım. Medyaya yansıyan her bir zorbalığa ilişkin bilgide, bakın burada arabuluculuk var, bakın bu modeli kullanabiliriz diye belki daha çok kendimizi anlatabilmemiz gerekiyor. Psikolojik danışman meslektaşlarının okulda olması çok önemli. Dolayısıyla norm kadrolarının arttırılması, her okulda psikolojik danışman olması, sayılarının fazla olması bu uygulamaların daha çok yapılmasını sağlayabilir. Akran arabuluculuk sadece çatışma çözmede etkili değil, barış yapıcı liderler yetiştirebilmekte çocukların potansiyelinin açığa çıkabilmesinde de çok önemlidir. Dolayısıyla hepimizin burada bir emek vermesi gerekiyor. Umarım bir gün çocuklarımız için bunu daha fazla yapabiliriz. Teşekkür ederim.

Av. Arb. Aliye Terzi Yılmaz:
(Moderatör)

Doyurucu ve son derece detaylı hazırlanmış akran arabuluculuğu konusunda giriş, gelişimi ve sonuçları hepimize anlatan sunumundan dolayı ben çok teşekkür ediyorum. Ben de kendi bilgi hazineme pozitif gençlik gelişimi notunu aldım ve perspektifi bu şekilde geliştireceğimizi muhakkak Akrander çalışmalarında da yansıtacağımızı kendisine söylemek isterim. Sayın Hocama tekrar teşekkür ediyorum.

Sıradaki konuşmayı yapmak üzere Doç. Dr. İlknur Doğu Öztürk'ü davet edeceğim. Doç. Dr. İlknur Doğu Öztürk'ü kısaca tanıtmam gerekirse, Sayın Hocam 2004 yılında Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümünden mezun olmuştur. Yüksek lisans eğitimini 2008 yılında Kocaeli Üniversitesi'nde tamamlamıştır. 2017 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hakla İlişkiler Ana Bilim Dalında "Stratejik Hakla İlişkiler Kapsamında Kriz Yönetimi Türkiye'de Krizlerin Algılanması Üzerine Bir Araştırma Konusu" başlıklı tez çalışmasıyla doktor unvanına sahip olmuştur. 2022 yılından itibaren iletişim çalışmaları alanında doçentlik unvanı sahibidir. Çeşitli medya kuruluşlarında prodüktör ve editör olarak görev almaktadır. Sayın Öztürk, 2013 ve 2016 yılları arasında İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi'nde araştırma görevlisi olarak çalışmış olup, 2016 yılından bu yana Doğuş Üniversitesi'nde akademisyen olarak görevi yapmaktadır.

Akran Zorbalığında Etkili İletişim

Doç. Dr. İlknur Doğu Öztürk
(Doğuş Üniversitesi Halkla ilişkiler ve Tanıtım Programı)

Sayın hocalarım, değerli katılımcılar, öncelikle hepinize saygılarımı sunuyorum. Çok anlamlı ve önemli bir etkinlikte bulunduğum için de memnuniyetimi paylaşmak isterim. Fiziksel, sosyal, sözlü akran zorbalığını biliyoruz. Günümüzde artık dijital olarak da farklı türlerde karşımıza çıkabilmektedir. Ama bu sorunun karşımıza çıkmasını etkileyen nedenler arasında yer aldığı için iletişim becerileri üzerinden açıklamak istiyorum. Çünkü bu sorun hukukla, psikolojiyle, eğitim bilimiyle ve pek çok daha farklı alanla oldukça yakın ilişkiye sahiptir. Bununla birlikte temel nedenler arasında aslında özellikle zorbalık yapan çocuğun bu zorbalık yoluyla dış dünyaya yani kendi çevresine bir mesaj vermek istemesi yer alıyor. Bu fiziksel ve sosyal şiddete varan davranışların altında aslında dış dünyaya vermek istediği bir mesaj vardır. Bu aslında o çocuğun iletişim kurma şeklidir. Bu çerçeveden baktığımız zaman aslında bizim bireylerin iletişim becerisini geliştiren, onların daha etkin iletişimciler olmasını sağlayan birtakım çalışmalar yapmamız gerekmektedir. Bu sorunu tamamen ortadan tabii ki kaldırmaz ama karşılaşılan vaka oranının sayısının daha da düşük olmasını sağlayabilir.

İletişim becerisi üzerinden baktığımız zaman aslında karşımıza psikolojiyle kesişen bir takım iletişim stilleri çıkmaktadır. Bunların başında özellikle zorbalık yapan çocukların yaygın olarak benimsedikleri agresif iletişim stili gelir. Agresif iletişim stili dediğimiz şey, başkalarına karşı hep kendi hakkının öncelikli olmasıdır. Pazarlamada kazan-kazan diye bir kavram vardır. Çocuk bunu ben kazanayım karşımdaki kaybetse de olur, kaybetmese de olur öncelikli olan benim kazancım diye düşünür ve bu noktada da gücünü -eğer varsa örneğin şiddet uygulama gücünü- karşıdaki çocuğun daha pasif olması gibi nedenlerle kullanabilir. Bu güç gösterisi fiziksel olabildiği gibi duygusal bir şekilde de gerçekleşebilir. Dışlama şeklinde de gerçekleşebilir.

Çeşit çeşit zorbalık türleriyle karşılaşmaktayız. Bu çocuğun davranışlarına da yansımaktadır. Agresif iletişim stilinde hak odaklı baktığımız zaman hakkının bilincinde olup hak mücadelesi vermek istemeyeni ezebilirler. İşte harçlığımı mı istedi? Harçlığımı vereyim. Ödevini mi yapmamı istedi? Yapayım. Aman ağzımın tadı kaçmasın, yeter ki sorun çıkmasın düzenim bozulmasın yaklaşımıyla baktığımızda karşımıza pasif iletişim stillerini benimsemiş çocuklar çıkmaktadır. Çocukken bu iletişim stilindeki bozukluğu beceriye çevirebilirsek yetişkin olduğunda daha sağlıklı bireylerden oluşmuş bir toplum yaratmamız mümkün olacaktır. O yüzden iletişim aslında hemen hemen toplumdaki pek çok sorunun içerisinde olduğu gibi zorbalıkla, akran zorbalığıyla mücadele noktasında da yine merkeze oturtabileceğimiz nitelikte önemli bir beceridir. Çünkü çatışma oluyor, çözmek için iletişim becerisinin gelişmesini istiyoruz. Öfke, stres gibi sıkıntılar yaşadığımızda yine o öfkeyi en aza indirecek, sakinleştirecek noktada bizim iletişim becerisini yükseltmemiz, iletişim becerisi daha nitelikli bireyler yetiştirmemiz gerekiyor. Bu soruna iki boyutta da bakabiliriz. Bir yanda eğitim verenler, anne baba, diğer taraftaysa çocuk olarak baktığımızda sadece akran zorbalığını yapan ya da maruz

kalan çocuk açısından değil, onu yetiştiren bireyler açısından da iki boyutta da iletişimin aslında çok merkezde ve çok etkin önemi olan bir beceri olduğunu görebiliyoruz.

Aktif, agresif ve pasif iletişim stillerinden bahsettiğimiz zaman bir de hakkını bilen, şiddete maruz kaldığını gören, öfkeyi kendi içinde yaşayan, dışarıya yansıtamayan, o yüzden de işte ben zaten bunu hak ettim gibi kendine dönük bir öfke bildirimlerinde bulunabilen çocuklar ya da bireyler görebiliyoruz. Burada da biz pasif agresif iletişim stiliyle karşı karşıyayız dememiz mümkündür. İçten içe öfke duyar, kendini güçsüz hisseder, o uğradığı şiddete fiziksel ya da sosyal şiddete maruz kalmasının maruz kaldığını bilir ama bunu değiştirmek için bir şey yapamayacağı için de tüm dünyaya kızgındır. Ailesine kızar, yetişkin diğer arkadaşlarına kızar, büyüdüğünde sürekli etrafını suçlayan bireyler haline gelmeye başlar.

Bunun dışında bir de manipülatif iletişim stili karşımıza çıkmaktadır. Bu da karşısındaki kişiye duygusal baskı yaparak birazcık daha plancı davranarak, -bir çocuk bir adım sonrayı düşünürken karşısındaki o beş adım sonra onun ne yapmasını istiyordur- o yönde onu yönlendirecek birtakım telkinlerde bulunup manipüle edebilir. Sinemaya gitmek, film izlemek istiyordur, kendi istediği filmi izleyecek şekilde karşı tarafa işte sen beni sevmiyor musun der mesela, çok basit bir örnek. Beni seviyor olsaydın benim istediğim filmi izlerdik, duygusal manipülasyondur. Buna evet dediğinde çocuk bir sonraki olayda daha pasifleşen ya da daha ileride de agresifleşen birtakım baskılara çok daha açık hale geliyor. Bu noktada aslında etkili iletişim becerisi oldukça büyük öneme sahiptir.

Bu saydığım iletişim stillerinin karşısına bir de iddialı iletişim stili ya da ideal iletişim stili diyebileceğimiz bir iletişim stilini yerleştiriyoruz ki bu da zaten iddialı iletişim stilini sergileyen bireyler,

aslında bizim iletişim becerisine sahip bireyler olarak nitelediğimiz kişilerdir. Yani bu beceriye sahip olabilmesi için empati yapabilmesi, farkındalığının yüksek olması, kendini çok iyi ifade edebilmesi, bununla birlikte iyi bir dinleyici olmasını sağlayabilmek önem taşıyor. Dinleyici olmaktan kasıt sadece sözleri dinlemek değil, aynı zamanda karşısındaki kişinin beden diliyle aktardığı şeyleri de okuyabilecek bir beceriye sahip olmasını sağlamaktır. Çocuklar beden dili okuyabilir mi gibi bir soru işareti olabilir. Aksine bizlerden daha açık ve net şekilde karşılarındakinin beden dilini okuyup anlama ve yorumlama becerisine sahiptir. Biz zaman içerisinde onları dur yapma, kurallara uy gibi birtakım baskılarla, bu okuduklarını görmezden gelecek şekilde yetiştirebiliyoruz. O yüzden iletişim becerisi sadece çocuk için değil, aynı zamanda onu yetiştiren bireyler için de son derece kritik öneme sahip bir beceri niteliğindedir. Daha özgüvenli, kendini daha iyi ifade edebilen, daha iyi dinleyen, kendini dinlemeyeni ayırt edebilen bireyler haline getirebilmemiz için de toplumu oluşturan kişileri iletişim becerisine gereken önemi vermek, bence arabuluculuk konusunun yine merkezine de iletişim becerilerini geliştirecek birtakım uygulamaları gerçekleştirebilmek önem taşımaktadır.

İletişim becerisi kazanmış bir birey olabilmenin önemli iki tane anahtarı vardır. Bunlardan bir tanesi öncelikli olarak özellikle yetişkin birey olduklarında daha alçakgönüllü olmalarını sağlayabilmektir. Alçak gönüllülükten kasıt karşıdakinden bir davranış bir söz duyduğunda bunu kişiselleştirmemesini sağlayabilmektir. Bu yapılan şey benimle ilgili değil, karşımdakiyle ilgili diye düşünebilmektir. Onun duygu durumuyla, onun yaşadıklarıyla, onun söyledikleriyle, onun geçmişiyle ilgili şeylerdir. Eğer ben bunu üzerime alınırsam, ben de agresif cevap verdiğimde, olay çığırından çıkılamayan bir döngü içerisine girebilir. Bu durumda bizim yetiştirmemiz gereken bireylerin "bu konu benimle ilgili değil, benim net bir şekilde duygumu karşı tarafa anlatmam ve bir dur demem gerekiyor" diyebilecek nitelikte

bireyler yetiştirmemiz lazım diye düşünmek gerekmektedir. Bunun da temel anahtarı zaten aslında toplumumuzdaki en temel eksiklerden bir tanesi hayır diyebilen çocuklar yetiştirebilmektir. Yani zorbalığa maruz kaldığında hayır diyebilen, yapmak istemediği bir şey teklif edildiğinde hayır diyebilen çocuklar yetiştirmektir. Ama buradaki ince sınır bencillik düzeyinde olmayan ama kendi değerini de bilen bireyler yetiştirebilmekle ilgilidir. Yine bunun merkezinde her zaman iletişimin olması gerekir. Çünkü bu şekilde daha alçak gönüllü ve kendine güvenen bireyler yetiştirdiğimizde diyalog imkânı daha yüksek olmaktadır. Çünkü kendini ifade edebiliyor ya da iyi soru sorabiliyor. Yani bunu istedin ama ben de aslında şöyle hissediyordum. Gerçekten istiyor musun? Gerçekten gidelim mi? Konuşulan konu her neyse onu detaylandırabilecek karşısındaki kişinin kendi duygusunu açmasını sağlayabilecek bir diyalog imkânı yaratılabildiğinde aradaki uyumsuzluk ya da çatışma durumunun daha azalması mümkün olabilecektir. Bu da işte aslında konuşma becerisine bizi getiriyor.

Etkili iletişim becerisi dediğimiz şey aslında iyi konuşmadır. İyi konuşmadan kasıt Türkçeyi güzel kullanma ile birlikte kendini iyi ifade edebilmektir. Bir cümle söylendiğinde onu mu demek istedi, bunu mu demek istedi gibi bir kaygının oluşmamasını sağlamak gerekir. Muhatap kimse ona gerçekten o an konuşulan konu neyse onunla ilgili görüşün aktarılmasını sağlamak gerekir. Çünkü açık olmayan, netlik barındırmayan bir konuşma çatışmaya zemin hazırlamaktadır. Bunu demek istemiştin, sen bana bunu dedin gibi böyle daha agresif, gergin ortamı meydana gelmesine neden olabilir. Çok açık ve net bir şekilde saldırgan olmayan kendini ifade edebilen bireyler etkin konuşma becerisine sahiptir diyebiliriz.

Konuşmayı tamamlayan şey ise etkin bir dinleyici olmadır. Etkin dinleyicilik kesinlikle dinliyormuş gibi yapmak değildir. Yani dinleyemediğinde bireyin ya şu an odaklanamıyorum, anlamıyorum, şu

an bu konuyu kapatalım ya da çok gerginim kızgınım şu an bunu konuşmasak birbirimizi kırmasak gibi kendini ifade edebilmesi ya da dinleyebiliyorsa da soru sorması aralarda çeşitli özetlemeler yaparak bunu söylerken bunu mu kastettin, şöyle mi demek istedin, tam anlamış mıyım, doğru anlayabilmiş miyim seni gibi sorular sorarak dinlediğini, etkileşim kurduğunu göstermesi gerekir. Yani çocuk karşısındaki kişiyle konuşurken onaylamak zorunda değildir. Onaylamasa bile onu dinlediğini gösteren beden dili ve sözlü ifadelerle etkin bir dinleme yapmak aslında daha verimli, faydalı bir iletişim sürecinin gerçekleşmesini sağlayacaktır.

Etkin dinleme ve etkin konuşma en önemli iletişim becerileri arasındadır. Çünkü bizim hedefimiz olan taraflar arasında diyalog kurma işini de aslında daha kalıcı hale getiriyor. Eğer bunun davranış haline, alışkanlık haline gelmesini sağlarsak zaten biz uzun vadede daha nitelikli bireyler haline getirebiliriz. Kendi hakkını bilen ama aynı zamanda özgüveni yüksek bireyler olmalarını sağlayabilmek, ancak kendini iyi ifade edebilen, iyi dinleyebilen ve doğru sorular sorabilecek şekilde kendine güvenerek konuşabilen çocuklar yetiştirebildiğimizde mümkün olabilecektir.

Aynı zamanda geri bildirimde bulunmalarını sağlayabilmemiz yine oldukça önem taşımaktadır. Yani duygularını, düşüncelerini, yaklaşımlarını, sorularını karşılarındaki çocuğa, kendilerine zorbalık yapan kişi de olabilir. Çünkü genelde zorbalık yapan çocuklar karşılarında daha dirayetli, daha kendilerine güvenen, özgüveni yüksek çocuklar gördüklerinde geri adım atabilmektedir. Ama daha güçlerini gösterebilecekleri, zayıf olduğunu düşündükleri kişiyle karşı karşıya kaldıklarında ona doğru zorbalıklarını arttırma, sıklaştırma oranları da yükselebilir. Bu da aslında bizim ne kadar kendine güvenen, kendini iyi ifade edebilen bireyler yetiştirebilirsek zorbalık oranını azaltmamızın da o oranda mümkün olabileceğini söyleyebiliriz.

Bir zorbalıkla ya da fiziksel duygusal şiddetle mücadele ederken gidip başkasına yani annesine, öğretmenine ihbar eder gibi algılanabileceği davranışlardan çocukların kaçındığını, o yüzden de söylemek istemediklerini biliyoruz. Akran arabuluculuğunda da hedeflenen şey bu kaçındıkları davranışı yapmak yerine, mümkün olduğunca kendilerinin sorunu çözmeye yönelik yaklaşmalarını sağlamaktır. Çocukların bu sorunu kendi aralarında çözüp başkasından yardım isteyen bir algıyı yaratmalarının önüne geçmiş olmak, uzun vadede de gerçekten daha nitelikli bireylerden oluşan bir toplum inşa etmek için çok önemli bir işlevi vardır. Akran arabuluculuğunun sürdürülebilirliğin temel anahtarı da etkin konuşabilen, etkili kendini ifade edebilen ve karşısındaki kişinin davranışını sadece sözlü değil fiziksel olarak yaptığı şeyinde nedenlerini gerekçelerini anlayabilecek şekilde okuyabilen çocuklar yetiştirebildiğimizde sağlanabilecektir. Daha özgüvenli bireyler yetiştirdiğimizde birine ihbardan kaçınan, yardım istemesi gerektiği anı bilen yani ben bunu kendi başıma çözemiyorum artık birinden yardım istemeliyim noktasında yine yardım istediği kişiye bu anne olabilir, öğretmen olabilir, diğer bir ebeveyn olabilir, kendini rahat bir şekilde ifade eden, olayı süreci açık ve net bir şekilde aktarabilen bireyler zaten sorunun çözülmesi için öncesinde kendisi, sonrasında da dışarıdan destek alarak doğru bir şekilde süreci yürütecek bireyler haline gelecektir. Bu yardım istemeyi vaktinde zamanında yapabilen ya da yardım istemeye gerek kalmadan sorunu çözen bir birey, ilerleyen hayatında da karşılaştığı pek çok başka sorunu yine kendine güvenerek o çocuklukta kazandığı deneyimin bilinçaltına etki etmesiyle daha nitelikli bir yetişkin olarak yine kendisi çözebilecek hale gelecektir.

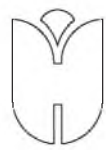
İletişim becerisinin niteliği yükseldikçe akran zorbalığıyla karşılaşılma oranının da buna paralel bir şekilde düşecektir. Bu da aslında çözüm önerisi olarak hep bizim iletişimciler olarak kendi aramızda konuştuğumuz ilkokul, ortaokul ve lise eğitimi düzeylerinde mutlaka

müfredatın içerisine iletişim eğitiminin entegre edilmesi gerekliliğinin tekrar altına çizmeyi gerektiriyor. Çünkü bu tarz önemli çalışmaların sürdürülebilirliğini sağlayabilmek kendini iyi ifade edebilen, karşısındaki kişinin beden dilini iyi okuyabilen -bu öğretmeni de olabilir, müdürü de olabilir, annesi babası, sınıf arkadaşı da olabilir, zorbalık yapan kişi de olabilir- anlam çıkarabilen çocukların yetişmesini sağlayacaktır. Sadece sözümüzle değil giydiğimizle, taktığımız takıyla üzerimizdeki herhangi bir aksesuarla, her şeyle biz karşımızdaki kişi ya da kişilere birtakım mesajlar vermekteyiz. Bizim istediğimiz ve hedeflediğimiz şey karşısındaki kişinin söylediği ve söylemediği her şeyle ne dediğini anlayabilen çocuklar yetiştirip bu çocukların gelecekte kendini iyi ifade edebilen, toplumu daha iyiye götürebilecek nitelikte bireyler olmasını sağlayabilmektir. Bu da aslında bizim kendi yaşamının lideri olan çocuklar yetiştirmemizle mümkündür. İletişim de bisiklete binmek gibi sonradan öğrenilip zaman içerisinde geliştirilen ve hiçbir zaman unutulmayan bir yetenektir. Unutulmayan, kaybolmayan ve zaman içinde de gelişebilen çünkü olumlu sonucunu gördükçe çocuk o davranışa daha sıkı sarılıyor ve benimsiyor, tekrarlamak istiyor.

Özellikle işte arabuluculuk gibi bir uygulamada bir sorunu çözdüğünde başka bir sorunu çözmek için daha istekli dinlemeye daha aktif bir dinleme yapmaya daha istekli hale gelebiliyor. Bu çerçeveden baktığımız zaman iletişimin hem akran arabuluculuğu hem de bireylerin ilerleyen yaşamları için olumlu katkısı olan kaygı yaşamadan, dışlanma korkusu yaşamadan, şiddete uğrama korkusu yaşamadan kendi bireysel haklarını, beden bütünlüğünü koruma gibi noktalarda kendini iyi ifade edebilen çocuklar yetiştirebilmenin de anahtarı olan bir kavram olduğunu söyleyebiliriz. Kendini iyi ifade edebilen iletişim becerisi yetkin çocuklar haline geldikçe de zaten zorbalık davranışını ayırt etme, kendine zorbalık yapan kişiye ya da zorbalık yapma girişiminde bulunan çocuğa uygun bir şekilde yanıt

verme noktasında da kendini koruyabilen bireyler haline gelecektir. Yine bu noktada iletişim bence bireylerin kendini henüz olay olmadan önleme noktasında da savunmasını sağlayan önemli bir güç kaynağı diye düşünebiliriz.

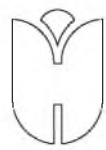
Sözlü, fiziksel, duygusal çeşitli zorbalık türleriyle karşı karşıyayız. Bugün artık bunun çok daha uç noktası dijital zorbalık söz konusudur. Dijital zorbalığın çeşitli türleri var ve maalesef okuldaki gibi ebeveynlerin, öğretmenlerin gözetimi altında değil. Yani kontrolümüz dışında hepimizin deneyimi vardır. Çocukları, yakınları çerçevesinde bu bilgiyi biliyordur. Hem dijital hem yüz yüze fiziksel ortamda gerçekleşen zorbalık süreçlerinde çözüm ve bu çözümün kalıcılığı noktasında iletişimin önemine tekrar vurgu yaparak sözlerimi sonlandırmak istiyorum. Çok uzatmadan, çok teşekkür ederim.

Av. Arb. Aliye Terzi Yılmaz:
(Moderatör)

Ben öncelikle Kıymetli Hocama tebliği için çok teşekkür ediyorum. Gerçekten iletişim becerisi her çağda, her yaşta çok kıymetli. Bizler de hala öğrenmeye devam ediyoruz. Bir Y-Z kuşağı olarak, İnşallah bundan sonraki çalışmalarımızda da Hocamızı sık sık görmek istiyoruz. Akrander olarak daha nice çalışmalarda bir arada oluruz.

Ben şimdi bir sonraki konuşmacımızla devam etmek istiyorum. Sırada özellikle son dönemde sıklıkla karşılaşmakta olduğumuz, hepimizin etrafında gördüğü ya da gözlemlediği çocuklarımız açısından son derece riskler barındıran "Dijital Akran Zorbalığı" başlıklı sunumu için Doç. Dr. Derya Gül Ünlü'ye sözü vereceğim. Öncesinde Sayın Hocamı çok kısaca sizlere tanıtayım. Sayın Hocam, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü ile Gazetecilik Bölümünü çift anadal şeklinde tamamlayıp lisans eğitimini bitirmiştir. Daha sonra yüksek lisans ve doktora tezini "Kişiler Arası İletişim Sürecinde Toplumsal Cinsiyet Kimliğine İlişkin Kalıp Yargılarının Belirlenmesi" konusunda yazmıştır. Doktora tezi aynı zamanda kitaplaştırılmıştır. Sayın Hocamın bu konuda toplumsal cinsiyet kalıp yargılarından kaynaklanan iletişim engelleri ile taraflar arasında kurulan iletişimin ortak bir anlam ve üretim süreci olmaktan çıkarak çatışmaya dönüşmesine neden olan kişiler arası iletişim sürecinde bireyin toplumsal cinsiyet kimliğine dayanan kalıp yargı, ön yargı ve ayrımcı davranışların incelenmesi konulu doktora tezi ile alanda son derece kıymetli çalışmaları bulunmaktadır. Detaylı bir şekilde verdim çünkü gerçekten ön yargı ve kalıplar günümüzde son derece kıymetli. Bilgi paylaşımı ve sunumu yapmak üzere Sayın Derya Hocamı kürsüye davet etmek istiyorum. Buyurun Sayın Hocam.

Dijital Akran Zorbalığı

Doç. Dr. Derya Gül Ünlü
(İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi)

Merhabalar kıymetli hocalarım, değerli katılımcılar. Bugün sizlerle burada bulunmak benim için de büyük bir keyif. Ben Doç. Dr. Derya Gül Ünlü. Aktif olarak dijital platformlar, dijital ortam ve dijital ortamlardaki aslında ilişki biçimleri üzerine çalışıyorum. Daha özel olarak ise dijital platform ve kullanıcı etkileşimi, dijital platformun yapısı, akışı, ara yüzü, bizim onunla kurduğumuz etkileşim biçimleri hakkında araştırmalar yürütüyorum.

Geldiğimiz noktada, dijital platformlar, hissettiklerimizi, duygumuzu ve çevrimiçi ortamda yaptığımız çıkarımları belirlemede önemli bir rol üstlenmiş durumdadır. Bugün konu akran zorbalığı olunca dijital platformların karanlık tarafına değinmek gerekiyor. Akran zorbalığını çevrimdışı hayatta çözmek için çeşitli stratejiler geliştirdik. Ancak dijitale entegrasyonumuz her geçen gün artmakta ve dijital platformlar hızını henüz yakalayamadığımız bir alandır. Bu bakımdan akran zorbalığının da dijitalin karanlık yönü açısından incelenmesi oldukça önemlidir.

Dijitalleşme öyle bir noktaya geldi ki bugün yapay zekâ teknolojilerini tartışıyoruz. Çevrimiçi ortam, günlük hayatımızı kolaylaştırmak için başvurduğumuz kıymetli teknolojiler arasında ancak çeşitli

zorluklarıyla ve sıkıntılarıyla da karşılaşıyoruz. Tabii kaldı ki çocuklar üzerinden düşündüğümüzde, yani dijital okuryazarlığı da oldukça düşük olan bir kitle üzerinden düşündüğümüzde daha da kompleks bir hal alıyor. Bu konuşmayı 2000'li yıllarda yapıyor olsaydık, o zaman iletişim araştırmacıları için çok yeni bir alan ama çevrimdışı hayatımızı taşıdığımız ve gerçek hayatımızı dijitale yansıttığımız bir ortam diyecektik. Fakat geçen 20 yılda hatta neredeyse 25 yıllık süre içerisinde artık dijital hayat, dijital ortam öyle bir hal aldı ki çevrimiçinde karşılaştığımız sorunlar bizim çevrimdışı hayatımızı belirler duruma geldi. Yani aslında dijital ortam çevrimdışından başlı başına bağımsız ve bizim günlük yaşantımızı da etkiler niteliklere sahiptir. Bu ortamda iletişim araştırmacılarının zehirli davranış olarak adlandırdığı çeşitli davranış biçimleriyle karşılaşıyoruz. Bu tabiri de çok kıymetli buluyorum çünkü söz konusu davranışları zehirli yani toksik olarak adlandırmak aslında bu davranışların çevrimdışı hayatı da zehirliyor olduğunu gözler önüne sermek bakımından oldukça kıymetli. Orada karşılaştığımız öyle bir zehir ki sanal dünyadan dışarı çıkarak bizim çevrimdışı hayatımızı, günlük pratiklerimizi, arkadaşlarımızla ilişkilerimizi, anne babamıza davranışımızı gibi birçok kişilerarası ilişki biçimimizi etkileyen bir meseleye dönüşüyor.

Bu zehirlerden biri de siber akran zorbalığıdır. Gençler arasında çok yaygın, çevrimdışı hayata da taşan ve gençlerin birbirleriyle kurduğu etkileşim, ilişki biçimlerini de doğrudan dönüştüren bir hal almış durumda. Fakat şu da unutulmamalı, siber akran zorbalığı geleneksel yani çevrimdışı hayatta karşılaştığımız akran zorbalığıyla da doğrudan ilişkilidir. Birçok araştırma bize şunu söylüyor ki çevrimiçi hayatta akran zorbalığına maruz kalan çocuklar, çevrimdışı hayatta birbirlerini çoğunlukla tanıyorlar. Kendilerine çevrimiçinde zorbalık yapanlar çevrimdışı hayatlarında sınıf arkadaşları, komşuları, mahallede oynadıkları çocuklardır. Çevrimiçi hayatta da bir araya geliyorlar ve bu maruziyet devam ediyor.

Bu durum hem siber akran zorbalığını anlamak açısından önemli olmakla birlikte hem de siber akran zorbalığının çevrimiçi ortamda gerçekleşmesi dolayısıyla çevrimdışı hayatta görünür olmaması bakımından sorunludur. Çocuk zaten tanıdığı birinin çevrimdışı hayattaki zorba davranışlarını doğrudan gelip anlatmak konusunda sorun yaşamaktadır. Dahası olay bir de fiziki bir mekânda da gerçekleşmiyor. Ancak karşısındakini tanıyor. Yani komşusu, sınıf arkadaşı olabilir fakat olay sınıfta gerçekleşmiyor. Sınıf arkadaşlarının zorbalığına uğruyor, çocuktan gidip bunu anlatmasını bekliyoruz ama olay okulda yaşanmamış. Belki Tiktok'ta belki Youtube'da belki WhatsApp grubunda yaşanmış. Yine bu bağlamda TikTok da çok önem vermemiz gereken mecraların başında geliyor. Çok eleştirilen platformlardan biri de Tiktok'tur. Eleştirilerin çoğunda haklı yanlar bulunmakla birlikte, akran zorbalığı açısından dönüştürücü bir güç olabilir mi diye de düşünülmesinde fayda bulunmaktadır. Çünkü Türkiye'de Tiktok'a çok yüksek bir entegrasyon var. Her ne kadar günümüzde kapatılsa mı, kapatılmasa mı, kalsa mı, nasıl başa çıkacağız tartışmaları sürdürülse de bu kadar çok kullanıldığı için kıymetli bir enformasyon kaynağı da olabilir. Dahası siber akran zorbalığına kaynaklık eden her bir dijital platform üzerine ayrı ayrı düşünmek ve strateji geliştirmek kıymetli olacaktır. Çünkü her dijital platformun kendi doğası vardır. Yani her birini biz standart dijital platformlar olarak addedemeyiz. Örneğin, Tiktok Youtube'dan, Instagram'dan, Facebook'tan tamamen ayrışmaktadır. Dijital akışa bambaşka bir felsefe getirmiştir. Yine Youtube, siber akran zorbalığında karşılaştığımız başlıca alanlarından biridir. Çünkü oyun oynama videoları, çocukların kendilerini çektikleri ve yayınladıkları içerikler çok fazla izleniyor. Bunlar çok hızlı yayılıyor, birbirleriyle ilişki kurma biçimleri çocukların da davranışları öğrendikleri içeriklere dönüşüyor. Bu aşamada para-sosyal etkileşime de değinmek gerekmektedir. İzleyen çocuk kendini orada oyun oynayan, makyaj yapan diğer çocukla eşleştiriyor, onu model alıyor. İzleyen çocuğun para-sosyal etkileşimine olanak sağlayan bu

videolar daha fazla iş yapıyor, izleniyor, etkileşim alıyor. Biz bu tarz içerikleri çocuklarımız ve kendimiz için birer enformasyon kaynağına dönüştüreceksek, söz konusu içerikleri siber akran zorbalığını önleyecek ve çevrimdışı akran zorbalığını da azaltacak destekleyici versiyonlar nasıl olmalı bunu konuşmalıyız.

Bir diğer dijital platform da çok kıymetli gördüğüm ve mutlaka üzerinde durulup düşünülmesi gereken WhatsApp gruplarıdır. WhatsApp grupları iletişimin gerçekleştiği kapalı alanlar ve sorunlu içeriğin her yere kolaylıkla dağıtılabileceği bir alt yapı sunuyor. Çocukların da dahil olduğu birçok gruptan bahsetmek mümkün ancak açıkça takip etmek oldukça zordur. Maalesef ki kontrol de edilmesi bir o kadar zordur. Yani Tiktok'ta sorunlu bir içerik gördüğümüzde belki şikâyet edebiliyoruz, belki uyarabiliyoruz. Facebook da keza öyle fakat WhatsApp'ı takip edemiyoruz. Dolayısıyla bizim için karanlık da bir alan WhatsApp 'tır.

Tüm bunların yanında dijital platformların yapısında yararlanılarak yaygınlaşan zorba davranışlar görüyoruz. Peki dijital ortamın kendine özgü yapısıyla ortaya çıkan bu yeni tip zorbalıklar ne olabilir? Bunlar ifşa etme, trollemek, kandırmak aslında, manipüle etmek olabilmektedir. Fakat kandırmanın, manipüle etmenin dijital ortama özgü biçimde adlandırdığımız yeni bir versiyonudur. Yüz yüze temas etmediğimiz ama güvendiğimiz, kendimizi açtığımız diğer kullanıcılar tarafından kandırılma, manipüle edilme halidir. Karşınızdaki sizinle sadece alay ediyor ve bunu kendi içindeki gruplarda yayıyor.

Bir diğeri ise stalklama, yani takip etmek, izlediğimiz kişinin dijital tüm izlerine ulaşmaktır. Çoğu zaman çocukların bırakmak istemediği fakat farkında olmadan ya da zorunda kalarak bıraktıkları dijital ayak izlerinin takip edilmesidir. Siz ister kendiniz bırakmış olun ister sizin hakkınızda başkaları tarafından girilen bir içerik olsun, onu

kontrol edemiyorsunuz, ne yazık ki çoğu zaman gerçekten silemiyorsunuz da. Söz konusu içerik sadece birkaç aramayla üçüncü şahısların eline geçebiliyor. Hiçbir çocuk kendi hakkındaki bir ifşa videosunu, ifşa görüntüsünü ya da alay edilmesine neden olacak herhangi bir içeriği silip kaldıramıyor. Platforma şikâyet etse bile o şikâyetin gerçekleşmesi için belirli bir süre geçmesi gerekiyor ya da yeterli sayıda şikâyet alınması gerekiyor ve bu sürede sorunlu içerik başka platformlara da kolaylıkla dağılabiliyor ve birçok kişi tarafından izlenmiş oluyor. Sizin hakkınızda her şeyi öğrenebiliyorlar. Ne yazık ki siz bir şikâyette bulunduğunuzda içerik hemen ertesi gün kaldırılmıyor. Çünkü tüm dijital platformlar kendilerini sadece içeriğin barındırıcısı olarak konumlandırıyor. Bu nedenle platform "ben sadece barındırıcıyım, eğer topluluk kurallarıma uymuyorsa ve çok sıkıntılı bir içerik arz ediyorsa gelen şikâyet oranına bağlı olarak kaldırırım" diyor. Dolayısıyla hemen müdahale edilebilmesi de mümkün değildir. Ayrıca tartışılması gereken hukuki bir tarafı da mevcuttur. Dolayısıyla tüm bu dijital platformlar özelinde düşünülmesi ve her bir dijital platformun doğasına özel bir strateji geliştirilmesi gerekiyor. Yine bizim küçük grup iletişimi dediğimiz Tiktok'ta ve WhatsApp grubunda iletişim biçimlerinin yeni versiyonlarını görüyoruz. Örneğin; bazen çocuk zorba olmak istemese bile zorba olmaya mahkûm edilebiliyor. Yani orada daha fazla sivrilebilmek, daha fazla öne çıkabilmek, arkadaşlarını kaybetmemek gibi çeşitli sosyal uyum gereksinimleriyle ortaya çıkan fakat bir biçimde kendini zorbalık olarak da gösterebilen durumlarla karşılaşıyoruz. Ya da bir dijital platformda zorba olan çocuk, bir diğer dijital platformda mağdur olabiliyor. Dolayısıyla bunun kesin ayrımı da yok. Biri zorba, biri mağdur gibi bir ayrım yapabilmek de mümkün değildir. Bunlar, platformun doğasına, akışına, içeriğine bağlı olarak değişebilen durumlardır. Örneğin, erkeklerin daha fazla zorbalığa maruz kaldığını söyleyen çalışmalar mevcuttur. Fakat dijital ortamda kız çocukları karşılaştıkları zorbalığa daha fazla boyun eğiyor. Belki mücadele etmekte sorun yaşıyor,

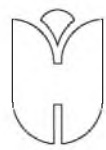
belki de çevrimdışı hayata taşımakta sorun yaşıyor. Annesine anlatmak istemiyor. Yine kız çocuklarının çok maruz kaldığı zorbalık biçimlerinin başında taciz geliyor. Belki anlatsa tepki görebileceği bir içerik var, belki de biz anlatmadığı ve boyun eğdiği için bilemiyoruz. Yani her bir grubun yapısı ve dijital platformun da doğası farklı hepsinin birbirinden ayrıştırarak incelenmesi oldukça önemlidir.

Peki bu durumlarla nasıl mücadele edeceğiz, ne yapacağız? Bir kere pandemi dönemi bizim için bir kırılma oldu. Dijital entegrasyonumuz çok arttı. Sürekli çevrimiçiyiz. Evet bu işlevsel bir durum yani günlük pratiklerimizi kolaylaştıran bir şey. Fakat diğer yandan zorbalık, dezenformasyon, nefret söylemi gibi bir sürü zehirli davranışın da maruziyet sebebidir. Bir zorbalık eğitimi ya da bir arabuluculuk çalışması yapılacaksa, muhakkak dijital platformlar özelinde de düşünülmesi gereklidir. Çünkü geleneksel zorbalık oraya da taşındı ve hatta dijitalde yeni zorbalık türleri ortaya çıktı. Dahası dijital ortam kaşımızdakiyle aracılı olarak temas ettiğimiz bir alan olması bakımından çocuğun çoğu zaman zorbalık olarak algılamadığı birçok durumdan bahsetmek de mümkündür. Yani çocuğun maruz kaldığı, zorbalık olarak görmediği ancak bir biçimde kendini baskı altında hissettiği versiyonlar da var. Çocuk nerede o davranışın zorbalık olduğunu anlayacak, nereye kadar göz ardı edecek tüm bu ayırımların belirlenmesine ihtiyacımız var.

Bir de şunu vurgulamak çok önemli. Sosyal bilimlerde çok sevdiğimiz bir tanımımız vardır; aile toplumun en küçük yapı taşıdır. Evet ama geldiğimiz noktada aile artık çocuğun dijitalle ilk tanıştığı ortam olması bakımından da çok önem arz eder hale gelmiştir. Yani çocuğun iletişim teknolojilerini, dijital platformları kullanmayı öğrendiği yer ailedir. Çünkü artık haneler de dijitalleşti. Dolayısıyla şüphesiz ki anne babalara çok daha fazla sorumluluk almak düşüyor. Fakat burada bahsettiğimiz sorumluluk çocuğu sürekli kontrol etmek,

denetlemek değil. Benim dijital ebeveynlik olarak tanımladığım bakım ve gözetmeye dair görevler bütünüdür. Fakat dijital ebeveynlik, bu görevler bütünü çocuğu kontrol etmek, denetlemek değildir. Bu size üç açıdan avantaj sağlıyor. Hem dijital platformlara entegrasyonunuz artıyor hem çocuğu kontrollü gelişimini sağlayabiliyorsunuz hem de çocuğunuza müdahale etmeden çocuğu anlayabiliyorsunuz. Yani çocuk orada ne gibi zorluklarla karşılaşıyor ne gibi problemlerle karşılaşıyor, zorbalık mı değil mi karşılaştığı şey bunun kontrol edilmesi gerekiyor. Ama kontrol etmek ya da onu orada takip etmek kesinlikle rahatsız etmek değildir. Aslında sadece izlemek, dışarıdan bir gölge gibi çocuğu izleyebilmektir. Sorun yaratacak durumlara kaşı önlem alabilmeyi olanaklı kılmaktır.

Dijital ebeveynlik pratikleri, tıpkı ebeveynler için geçerli olduğu gibi okul yönetimleri için de geçerli olabilir. Yani o çocuğun hesabı üzerinden takipte bulunmak, bu çocuk nerede, hangi dijital oyunlarda oyun oynuyor görmek, WhatsApp platformlarını takip etmek, belki sadece anlık durum paylaşımlarını görmek bile çocukların oradaki gündeminin ne olduğunun yakalanabilmesi açısından kıymet taşır. En azından bir fikir verici olur diye düşünüyorum. Zannediyorum ekleyeceklerim bu kadar. Dinlediğiniz için her birinize çok teşekkür ediyorum.

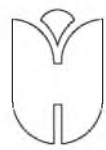

Av. Arb. Aliye Terzi Yılmaz:
(Moderatör)

Sayın Hocama çok teşekkür ediyorum. Öncelikle hem derneğimiz adına hem de bir ergen annesi olarak benim için de çok aydınlatıcı ve çok kıymetli bir sunum oldu. Kesinlikle akran arabuluculuk ve dijital zorbalık alanında da çeşitli çalışmalarda inşallah kendisiyle de bir arada olmak istiyoruz.

Ben son konuşmacımız ilk oturumun son konuşmacısı Samsun'dan toplantımıza iştirak eden sayın Uzman Psikolojik Danışman Sayın Naciye Çavuş Kasik'e söz vereceğim. Ama öncesinde kısaca Naciye Hocamı sizlere tanıtmak istiyorum. Naciye Hocamla biz yine Akrander serüveninde bir arada çalışma şansına nail olduk. Samsun Atakum ilçesinde gerçekten çok büyük bir proje gerçekleştirdi. Akrander açısından çok kıymetli bir hocamız. Naciye Hocam Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Eğitim ve Psikolojik Hizmetler Lisans Eğitimini tamamladıktan sonra 19 Mayıs Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümünde "Çatışma Çözümü ve Akran Arabuluculuğu Eğitiminin Benlik Saygısı Üzerindeki Etkisi" konulu uzmanlık tezini hazırlamıştır.

İl formatörlükleri, dikkat eksikliği ve hiperaktivite problemi olan öğrencilerin eğitilmesi uygulamaları, okullarda önleyici rehberlik çalışmaları, bağımlılıkla mücadele formatörlüğü, okullarda psikolojik müdahale çalışmaları ve akran arabuluculuğu çalışmalarını yürüten Sayın Kasik, halen Millî Eğitim Bakanlığı Samsun Atakum Rehberlik ve Araştırma Merkezi (RAM) bünyesinde psikolojik danışman, rehber öğretmen olarak çalışmaktadır. Sayın Naciye Hocam, buyurun söz sırası sizde.

Atakum Proje Çıktıları

Uzm. Pdr. Naciye Çavuş Kasik
(Millî Eğitim Bakanlığı Psikolojik
Danışman / Rehber Öğretmen)

2019-2023 yılları arasında Samsun/Atakum İlçesinde 10 Ortaokul ve 6 Lisede **Akran Arabuluculuğu Uygulamaları**;

2019-2020 eğitim yılında 1 ortaokul ve 1 lisede 38 öğrenciye akran arabuluculuğu eğitimi verilerek, pilot uygulama gerçekleştirildi. Okulların pandemi döneminde, uzaktan eğitime geçmeleri nedeniyle, eğitimlere ZOOM üzerinden online olarak devam edildi. Dönem sonunda pilot okulların, öğrenci eğitimlerinin tamamlanmasından sonra **İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü** ve **İlçe Kaymakamlığı** ile görüşülerek **Atakum Ram**, **Akrander** ve **Ondokuz Mayıs Üniversitesi** iş birliği ile Atakum ilçesinde ortaokul ve liselerde **görev** yapan 45 **Psikolojik Danışmana** 3 günlük uygulayıcı eğitimi verildi.

2020-2021 eğitim yılında **10 ortaokul** ve **6 lise** olmak üzere toplam **16 okuldan 25 psikolojik danışman** ile Akran Arabuluculuğu Eğitimi **239 öğrenciye** verildi. Ortaokullarda 6. sınıf düzeyi, liselerde 9 ve 10. sınıf düzeylerinde çalışıldı. 10 oturumluk (20 saat) Akran Arabuluculuğu Eğitim Programı **OMÜ Pdr Bölümü 4. sınıf öğrencilerinin** de (28 staj öğrencisi) görev almalarıyla, iş birliği halinde yürütüldü.

Akran Arabuluculuğu Eğitimi Uygulamaları, **Okul Psikolojik Danışmaları** tarafından uygulanmış, fakat okul yönetimleri ve diğer öğretmenlerin aktif katılımları istenen düzeyde gerçekleştirilememiştir.

Okullarda **Bağımsız Akran Arabuluculuğu Odasının** oluşturulması fiziki yetersizlikler nedeniyle oluşturulamamıştır. 16 okulun 3'ünde **Arabuluculuk Odası** oluşturulabilmiştir. Diğer 13 okul **rehberlik servisini içinde** ya da **Anlaşma/Uzlaşı (Arabuluculuk) Köşeleri** hazırlamıştır. **Üçgen masa ve 3 sandalye Akrander desteği** ile temin edilmiştir.

A. Akran Arabulucu Öğrencilerin Seçimi

Belirlenen sınıf düzeylerinde, her bir şubede **sosyometri tekniği** kullanılarak; Herhangi bir **arkadaşınızla yaşadığınız bir anlaşmazlığı yapıcı ve barışçıl bir yolla çözmek** için yardım almak istediğin, **adil, tarafsız ve güvenilir** olduğunu düşündüğün, 1 kız ve 1 erkek arkadaşın kimdir? Sorusu sorularak en çok oy alan öğrenciler arabuluculuk eğitim programına alınmıştır. Bu seçim, seçilen öğrencinin programa katılma ve uygulama yapma motivasyonunu yükseltmiş, yardım alacak öğrencinin destek alma isteğini arttırmıştır.

Arkadaşları tarafından seçilen fakat 10 oturumluk arabuluculuk eğitim programına katılmak için derslerden izin almak istemeyen, (%5-10) öğrenci ve aile ile karşılaşılmıştır. Bunun yanında arkadaşları tarafından seçilmemiş olsa da aile ve öğrenci tarafından yoğun istek üzerine eğitim grubuna katılımına izin verilmiştir. Eğitim gruplarında kız ve erkek öğrenci sayıları birbiriyle dengeli tutulmaya özen gösterilmiştir.

Akran Arabuluculuğu Eğitim Programı, okul rehberlik ve psikolojik danışma yıllık çalışma planının içinde yer alan;

Farklılıkları kabul,

İletişim becerileri

Öfke kontrolü,

Çatışma çözme yöntemleri, konularını içinde barındıran, bir psiko-eğitim programıdır.

Akran Arabuluculuğu Eğitim Programında, bu konuları sistematik bir bütünlük halinde verilerek, **arabuluculuk uygulamalarıyla, pratiğe aktarılır, yaşamsal beceriye** dönüştürülür. Bu nedenle çok önemlidir. Öğrenciler, **iletişim ve çatışma çözme becerilerini** arkadaşlık ilişkilerinde kullanır. Öğretmen ve veliler program hakkında bilgilendirilmiş, okullarda düzenlenen yemin törenlerine davet edilmişlerdir.

2021-2022 eğitim yılı sonunda ilçe genelinde **239 arabulucu öğrencinin** katıldığı toplu **yemin törenine** Akrander başkanı ve arabulucu avukatlar ile birlikte İlçe Kaymakamı, Belediye Başkanı, İlçe Milli Eğitim Müdürü, Omü Pdr Bölümü Öğretim Üyesi katıldı. Ayrıca Okul Müdürleri, Psikolojik Danışmanlar ve Omü Pdr Öğrencileri programa katılarak teşekkür belgeleri ve uygulama sertifikalarını almışlardır.

Okullarda **2022-2023** öğretim yılında akran arabuluculuğu uygulamaları, **okul psikolojik danışmanlarının desteği** ile **akran arabulucu öğrenciler tarafından tanıtılmış, etkinlik programları** hazırlanmıştır. **Slogan, afiş**, **tanıtıcı video çalışmaları vb.** Arabulucu öğrencilerin yaptıkları bu **faaliyetler**, **arkadaşlık ilişkilerindeki tutum ve davranışları** öğretmenler tarafından fark edilmiş ve destekleyici tavırları artmıştır.

Arabulucu öğrenci eğitimlerinin devamı ve arabulucu öğrenci sayısının artmasıyla okulun tüm birimlerinin desteğinin artacağı, öğrenci ilişkilerinin iyileşmesiyle **şiddet ve zorbalık davranışlarına karşı önleyici** bir etki oluşturacağı varsayılabilir.

Arabuluculuk eğitiminin verildiği sınıf düzeylerinde kendi yaş grupları arasında yürütülmüştür. Bazen kendi sınıflarındaki arabulucu arkadaşlarından, bazen de diğer şubelerdeki arabuluculardan yardım alınmıştır. Diğer sınıflardaki arkadaşlarıyla yaşanan anlaşmazlıklarda tarafların ortak kararıyla seçilen arabulucudan yardım istenmiştir.

16 Okul proje koordinatörü tarafından düzenli aralıklarla (dönemlik olarak) ziyaret edilmiş, akran arabulucularıyla, uygulamalarda yaşanan **kolaylık** ve **zorluklarla** ilgili paylaşım toplantıları yapılmıştır. Bu toplantılarda;

- Anlaşmazlık yaşayan tarafların çoğunlukla **arabuluculuk uygulamasına** başvurmadıkları,

- Öğretmenler ve yöneticilerin bu yönlendirmelerinin yetersiz olduğunu,

- Arabuluculuk odasının düzenlenmemiş olmasının uygulamaları zorlaştırdığını ifade etmişlerdi.

Yaşanan bu sorunların yanında;

Akran arabuluculuğu eğitiminin kendi **arkadaşlık ilişkilerini iyileştirdiği, yaşadıkları çatışmaları barışçıl bir şekilde çözerek** yönetebildiklerini ifade etmişlerdir.

Öğretmenlerle yapılan görüşmelerde bu durumu doğrulayan geribildirimler alınmıştır. **Öğretmenler,** eğitim alan bu öğrencilerin yeterli uygulama deneyimi yaşayamamış olmasına rağmen **sınıf içindeki davranış** ve **tutumlarında, arkadaşlık ilişkilerinde** ve **çatışmaya**

verdiği tepkileriyle iyi birer model olduklarını, sınıf atmosferini iyileştirdiklerini söylemişlerdir. Sınıfların yıldız öğrencileri haline geldiklerini belirtmişlerdir.

Çatışma yaşayan öğrencilerin; Arabuluculuk uygulamasına karşı önyargılı olabildikleri, barıştırılma ve sorunun çözümlenmesi beklentileri ile, akran arabulucularının, yüksek beklentiye cevap verememe kaygısıyla girişkenlikleri azalmakta, çevrelerinde şahit oldukları anlaşmazlıklara arabuluculuk sürecini önermekte yetersiz kaldıklarını anlatmışlardır.

B. Akran arabuluculuğu, iletişim kolaylaştırıcılığı

Arabulucu öğrencilere; Akran arabuluculuğunun, ilk hedefi yaşanan sorunu çözmek değil, öncelikle çatışma durumlarında yaşanan, iletişim sorununda, taraflara etkili bir iletişim desteği vermektir, açıklaması yapıldı. Bu nedenle, arabuluculuk ve çatışma çözme baskısı hissetmeden, bazen taraflara; «**yaşadığınız anlaşmazlık nedeniyle birbirinizle konuşmakta zorlandığınızı görüyorum. İsterseniz aranızdaki iletişimi kolaylaştırmak için destek olabilirim**», **demek size nasıl geliyor? Ne hissettirir,** diye sorularak, yorumları alındı.

Arabulucu öğrenciler, **bu teklifin daha kolay olduğunu, sorunu çözme, barıştırma baskısı hissettirmediğini, bazen doğaçlama düşünmeden böyle davranabildiklerinin örneklerini** verdiler. Kendilerinin yardımıyla, tarafların konuştuğunu, bazen sorunun çözüldüğü, bazen de o an sorunun çözülmediğini ama daha sonra anlaşıp barıştıklarına şahit olduklarını ifade ettiler. Bu yaklaşım akran arabuluculuğun tanıtımını ve arabuluculuk sürecine güveni ve isteği arttırıyor. Arabuluculuk basamaklarının ve sürecin içselleştirerek pratikte işlevsel kullanımını sağlıyor. Bu paylaşımlar diğer arabulucu öğrenciler içinde motive edici olarak değerlendirildi.

İlçe genelinde toplam **239 arabulucu öğrencinin** bir arada olduğu tanışma ve paylaşımların yapıldığı **toplu yemin töreni arabulucu** öğrencilerin motivasyonunu ve bu çalışmanın içinde yer almaktan duydukları memnuniyeti arttırdı. Diğer öğrencilerin de **akran arabuluculuğu eğitimlerine katılma** ve **arabuluculuk süreçlerine başvurma** isteklerinde artış gözlendi. Törene Akrander Başkanı, Avukat Arabulucular, Kaymakam Belediye Başkanı, İlçe Milli Eğitim Müdürü, Omü den hocaların katılımı, projenin uygulanmasında gerekli **resmi izinleri** ve **uygulamaları kolaylaştırıcı destekleri** almamızı sağladı.

2022-2023 eğitim yılında akran arabulucu öğrenciler okullarında akran arabuluculuğunun diğer öğrencilere tanıtımı için, slogan, afiş, fotoğraf, video gibi görseller ve uygulama örnekleriyle tanıtım faaliyetleri yürütmüşler, ilk uygulama deneyimlerini gerçekleştirmişlerdir. Okullarda arabulucu öğrenci gruplarıyla paylaşım toplantıları yapılarak, okullarda akran arabuluculuğu **uygulamalarının değerlendirildiği, akran arabuluculuğu öğrenci çalıştayı**, **öğrencilerin geri dönütleri** ve **onların önerileri** doğrultusunda düzenlenmiştir.

2022-2023 eğitim yılında **yeni gelen öğrencilere yönelik akran arabuluculuğu eğitimlerine** devam edilmekte, bu eğitimlerde daha önceden eğitim almış öğrencilerin de görev alması tanıtım ve uygulamalarda destek vermeleri sağlanmaktadır. Akran Arabulucu Öğrencilerin, Arabuluculuk Uygulamalarının, yine kendileri tarafından değerlendirildiği, **Akran Arabuluculuğu Okul Uygulamaları Çalıştayı** gerçekleştirildi.

C. Akran Arabuluculuğu Okul Uygulamaları Öğrenci Çalıştayı

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, UZEM Konferans Salonunda Öğrencilerin Arabuluculuk Deneyimlerinin Paylaşıldığı**, Akran Arabuluculuğu Okul Uygulamaları Öğrenci Çalıştayı** 07.06.2023 tarihinde yapılmıştır.

Katılımcılar: 6 lise 10 ortaokuldan;

- Akran arabuluculuğu eğitimi alan **arabulucu öğrenciler,**

- Akran arabulucu öğrenciden **destek alan öğrenciler**,

- Akran arabuluculuğu programının uygulandığı **okul psikolojik danışmanlarıdır**.

Program; Akran Arabulucu Öğrencilerin sunum ve değerlendirmeleriyle gerçekleştirildi. 16 **Okulun Arabulucu Öğrenci Temsilcileri** sahnede panel masasında bulunarak, okullarında arabuluculuk uygulamaları hakkında bilgi verdi. Aynı zamanda okullarındaki diğer **Arabulucu Öğrenciler** ve **Arabuluculuk Yardımı Alan Öğrenciler** belirlenen gündem maddeleriyle ilgili görüşlerini sundular. Her okulun **Arabulucu Öğrenci İsimleri**, **Toplu Fotoğrafları**, kendilerinin oluşturduğu **Akran Arabuluculuğu Okul Sloganı** ve **Sembolü** projeksiyonla yansıtıldı.

Gündem Maddeleri

1. Akran Arabuluculuğu Eğitiminin arabulucu öğrencinin kişisel gelişimine katkısı nelerdir?
2. Akran Arabuluculuğu Eğitiminin, arabulucu öğrencinin, kendi ilişkileri ve çatışmaya verdiği tepkilere etkisi nedir?

3. Akran Arabuluculuğu Eğitiminin, arabulucu öğrencinin, çevresinde yaşanan çatışmalara verdiği tepkilere etkisi nedir? (iletişimi kolaylaştırma, arabuluculuk uygulaması vb. açılardan)
4. Akran arabulucu öğrencilerden yardım destek alan öğrencilerin değerlendirmeleri nasıldır?
5. Akran arabuluculuğu uygulamalarının okula katkısı nedir?
6. Okulda Akran Arabuluculuğu uygulamalarında yaşanan zorluklar nelerdir? Nelerden kaynaklanır?
7. Okullarda akran arabuluculuğu uygulamalarının etkinliğini arttırmak için Çözüm önerileri nelerdir?

Sorularına öğrencilerden gelen cevaplar bu şekilde ifade edilmiştir.

Akrander'e, projede emeği geçen herkese, projeyi uygulamaya yardımcı olan kişilere ve proje için çalışan tüm psikolojik danışmanlara teşekkür ediyorum.

1- Akran arabuluculuğu eğitiminin arabulucu öğrencinin kişisel gelişimine katkısı nelerdir?

Arabuluculuk eğitimi ile sakin kalmayı öğrenebiliyoruz. Anlaşmazlık çözümünde yapıcı bir tutum göstermek, saldırgan davranışların azalmasına, kin nefret gibi duyguların ortadan kalkmasına neden oluyor.

Akran arabuluculuğu eğitimi çevremize yardım etmektir. Ama kendimize de çok iyi geldiğini düşünüyorum. Önceye göre daha az fevriyim. Daha sakinim, olayları daha sonra konuşup düşünmek çok daha mantıklı, çünkü olay anında çok kırıcı oluyoruz.

Empati kurma, olaylara farklı bakış açısıyla bakabilme, anlaşmazlık yaşadığımız zaman tepkilerimizi kontrol edebilme, sorumluluk bilinci, kendini açıklayabilme, etkili dinleme becerisi, problem çözme becerisi, öfke kontrolü ve etkili konuşma becerileri geliştirmemizi sağladı.

Akran Arabulucularını temsilen, her ne kadar çok fazla uygulama yapamasak da arabuluculuk sürecinin bizlere birçok şey kattığını düşünüyorum. Bunlardan ilki sorumluluk alma ve bu sorunluluğu yerine getirme alışkanlığıdır. Bu eğitim yaşantımızı olumlu etkilemiştir. Bir diğer kazanım, başka insanlara yardım etmenin getirdiği huzur ve mutluluktur. Tabi ki aldığımız eğitim sonrası sorun çözümleme noktasında kendimizi ayrıcalıklı hissetmekte vardır.

Bu yıl okulumuzun fiziksel ve zaman olanakları nedeniyle çok fazla uygulama yapamasak da yine sorunlara çözüm geliştirme çabalarımız oluyor. Bu arabuluculuğun bize sağladığı kazanımlardandır. Bugüne kadar yapmış olduğumuz birkaç uygulamalardaki amacımız, arkadaşlarımız arasındaki sorunlara çözüm önerisi sunmak ve uygulamakta yardımcı olmaktır. Sonuçlandırdığımız her olayın sonunda mutlu oluyoruz.

7. Sınıf öğrencisiyim. Okulumuzdaki akran arabuluculardan biriyim. Aynı zamanda okul akan arabulucuları temsilcisiyim. Akan arabuluculuğu serüvenimiz, sınıflara dağıtılan ilginç kâğıtlarla başladı. Kavgalarda uzlaştırıcı rolünü sahiplenen üç kişiyi adaletli bir şekilde –arkadaş ayırt etmeksizin- isimlere ayrılan boşluklara yazacaktık. Kâğıtlardaki veriler toplanınca sonuçlar açıklandı ve ismi okunan öğrenciler rehber öğretmenin yanına çağrıldı. Birer arabulucu olduğumuzu müjdeleyen öğretmenimiz bizi tebrik etti. Öğrenmemiz gereken şeyleri öğreterek eğitimimizi bitirmemize yardımcı oldu. Bu süre zarfında diğer arabulucularla kaynaşmıştık. Bizi neredeyse her yönden olumlu etkileyen arabuluculuk sürecinde birçok güzel

manzaralar gerçekleşti, ancak yeterli süre bulunamadığı için kendi aramızda yaptığımız uygulamalar dışında diğer öğrencilerle uygulama yapma fırsatımız –bir iki tanesini saymazsak- hiç olmadı. Bizler gelecekte bu işi meslek olarak yapmayacak olsak bile kazandığımız güzel özellikleri sürdürecek, başka kişilere aşılayacak ve hayatımıza dahil edeceğiz. Emeği geçen ve beni dinleyen herkese teşekkür ediyorum. Ben ve arkadaşlarım bu çalıştayın aramızdaki sinerjiyi olumlu etkileyeceğine inanıyoruz.

Okul akran arabulucuları olarak, bugün bu çalıştayda bulunmaktan çok mutluluk duyuyoruz.

2- Akran arabuluculuğu eğitiminin, arabulucu öğrencinin, kendi ilişkileri ve çatışmaya verdiği tepkilere etkisi nedir?

Akran arabuluculuğu eğitimi almış öğrencinin gündelik hayatında yaşadığı sorunları ve anlaşmazlıkları daha çok çözme taraflı olmuş, sakin tepkiler vermemize neden olmuştur.

Akran arabuluculuk eğitimi bize sorun çözme sorunlarla baş etme konusunda bize destek oldu. Edindiğimiz bu becerileri çevremizdeki arkadaşlarımıza da faydalı bir şekilde kullanmak ayrıca mutluluk verici. Hem kişisel hem toplumsal katkılarından dolayı bu eğitimi almamızı sağlayan herkese teşekkür ederim ve bu eğitimin devam etmesini dilerim.

Akran arabuluculuğu sayesinde empati yeteneğimin geliştiğini, fark ettim. Bu uygulama sayesinde kendimi geliştirdim, önceden çok fevri davranıyordum ama şimdi karşımdaki kişilerin ne kadar üzülebileceğini biliyorum. Artık kavgalarda daha sakin davranışlar sergiliyorum. Bu durum süreci iyi anlamda etkiliyor.

Önyargısız yaklaşmayı öğrendim.

3- Akran arabuluculuğu eğitiminin, arabulucu öğrencinin, çevresinde yaşanan çatışmalara verdiği tepkilere etkisi nedir? (İletişimi kolaylaştırma, arabuluculuk uygulaması vb. açılardan)

Öncelikle çevremizdeki olaylara barışçıl bir bakış açısı kazanmamızı sağladı. Arkadaşlarımızla ailemizle yaşadığımız çatışmalarda barışçıl ve yapıcı çözüm yollarını bilmek ve uygulamak kendi davranışlarımızı düzenlememize katkıda bulunuyor, aynı zamanda stres ve olumsuz durumlarla baş etme becerilerimiz gelişiyor. Bu sayede sağlıklı ilişkiler kurabiliyoruz ve sürdürebiliyoruz.

Akran arabuluculuğu eğitimi almış öğrenciler olarak, gündelik hayatımızda, yaşadığımız sorunları ve anlaşmazlıkları daha çok çözme taraflı olmuş, sakin tepkiler vermemize neden olmuştur.

Arabuluculuk eğitimi ile sakin kalmayı öğrenebiliyoruz. Anlaşmazlık çözümünde yapıcı bir tutum göstermek, saldırgan davranışların azalmasına, kin nefret gibi duyguların ortadan kalkmasına neden oluyor.

Arabulucu öğrenciler olarak eğitimde öğrendiğimiz yapıcı ve barışçıl çözüm yolları yani etkin dinleme empati öfke yönetimi gibi beceriler sorunların sağlıklı çözümüne katkı sağlıyor. Çatışmalara daha pozitif tepkiler vermememizi sağlıyor. Kişiler uzlaşamasa bile sorunlarını karşılıklı konuşabiliyor hale geliyor.

Eğitim aldıktan sonra kişiler arasındaki iletişim bizim için daha önemli oldu.

En önemli şey tarafsız olmaktır. Kişiler arasındaki iletişime üçüncü gözden bakıp onları da kolay anlayabiliyoruz.

Taraflar barışmasa bile iletişimi sağlayarak, arkadaşlarımıza yardımcı oluyor, sağlıklı diyalog kurarak sorunlarını, çatışmalarını konuşabilir hale getiriyoruz.

4- Akran arabulucu öğrencilerden yardım destek alan öğrencilerin değerlendirmeleri nasıldır?

İlk önce iyi geçti. Bazen sinirlendim ama arabulucu arkadaşım olayı nokta atışı sorular sorarak başarılı bir şekilde çözmeye yardımcı oldu.

Destek alan öğrencilerin tepkisi olumlu oluyor. Bizler bu eğitimde öğrendiğimiz sosyal becerileri kullanarak hem arkadaşlarımız arasındaki anlaşmazlıkların çözümüne yardımcı oluyoruz, bunu yaparken de onlara aynı zamanda örnek oluyoruz.

Sınıfımda bir birey olarak üçüncü bir gözden arabulucuların, çatışma yaşayan bireylerin birbirlerini anlamalarını sağladığını gözlemledim.

Sorunları masada konuşabilir durumda olmak şiddetin azalmasında çok etkili oluyor.

5- Akran arabuluculuğu uygulamalarının okula katkısı nedir?

Akran arabuluculuğunun okula birçok katkısı vardır. Okul idaresinin öğrenciler arasındaki anlaşmazlıkları çözmek için harcadığı süreyi azaltır. Öğrencilere de katkısı vardır. Bir anlaşmazlık yaşandığında, anlaşmazlık büyüyünce öğrencilerin sicillerine işler, aynı zamanda velilere de sıçrar, hastaneye gidildiğinde olay daha çok büyür, bunları önlemekle beraber öğretmenlerinde sıkıntılarını azaltır, öğretmen öğrenci ilişkileri daha olumlu olur, yani arabuluculuğun okula birçok katkısı vardır.

Arabuluculuk uygulamalarının okulda huzuru ve düzeni sağlamada çok önemli bir rolü vardır. Saldırgan davranışlar şiddet, kaba kuvvet, argo sözcükler, zorba davranışlar yapıcı ve barışçıl yaklaşımlarla

azaltılıyor. Çatışmaların daha büyük sorunlara dönüşmesi engelleniyor. Böylece okuldaki disiplin olayları zaman içinde azalıyor.

Bu projeden önce okulumuzda anlaşmazlıkları herkes kendi çözmeye çalışıyordu ve çoğunlukla kavga-dövüş ile bitiyordu. Şimdi okulumuzda kavgaların azaldığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Okulda bizden destek alan bazı arkadaşlar da bunları okul yaşamlarına yansıtıyorlar. Okulda olan değişikliklerden bahsedecek olursak, önceye oranla daha sakin ve huzurlu bir yer oldu. Bu proje sayesine çözülemeyecek sorunlar büyümeden önlendi ve kavgalı olan 2 kişi ortak bir karara ulaştı. Bir kere arası bozulan kişilerin bir daha arasının daha büyük sorunlarla bozulmadığı gözlemlendi. Küçük sorunlardan ortaya çıkan büyük kavgaların ne kadar saçma olduğu, böyle küçük şeyler için kavga edilmemesi gerektiği öğrencilere gösterildi/öğretildi.

Şu anlık sadece kendi sınıfımıza hizmet veriyoruz. Bu sistem tüm okula yayılınca okulumuzdaki kavga ve stres hemen hemen sıfıra inebilecek.

Okulda huzurlu bir ortam sağlanmış olur, karşılıklı iletişim kolaylaşır. Yaşanan tartışmalar idareye kadar gitmez. Sicillere kötü bir şey yazılmasının önüne geçilir.

6- Okulda akran arabuluculuğu uygulamalarında yaşanan zorluklar nelerdir? Nelerden kaynaklanır?

Bu eğitim döneminde okulumuzda ağırladığımız 2 okul nedeniyle çektiğimiz yer ve zaman sıkıntısı yüzünden arabuluculuk faaliyetlerine başlayamadık ama kendimizi tanıtmak amacıyla tek tek sınıfları gezerek hazırladığımız sunuyu arkadaşlarımızla paylaştık, bu süreçte rehber öğretmenlerimizle iş birliği yaptık. Her ne kadar henüz faaliyet göstermemiş olsak da aldığımız akran arabuluculuğu eğitiminin hayatımıza katkısını görebiliyoruz. Arabulucular olarak artık

çevremizde yaşadığımız anlaşmazlıkları daha doğru bir iletişimle çözebildiğimizi görebiliyoruz. Bu projenin bize kattığı olumlu sonuçlar için çok teşekkür ederiz.

Biz okulda arabuluculuk uygulamalarında fiziki şartlardan dolayı sıkıntı yaşıyoruz. İki okul bir arada eğitim öğretime devam ettiğimiz için bir arabuluculuk odamız yok. Ayrıca öğrenci sayısı, okulda daha çok öğrenci bu eğitime alınması gerektiğini düşünüyorum.

Zorlukların çoğunun arabuluculuğun okulumuzda yeni bir adım olması, arkadaşlarımızdaki önyargı ve bazı yetersizliklerdi. Arabuluculuk odamız gibi.

Birden fazla, kavgaya müdahale etmek, bazen arabulucu birey açısından bunaltıcı olabilir. Onu demoralize edebilir. Daha fazla kişiye eğitim verilebilir.

Bizim okulumuzda ikili eğitim yapılmıştır. Bu nedenle bizim arabuluculuk yapabileceğimiz odamız yok. Ama biz aldığımız eğitimle, arabuluculuk faaliyetlerini arkadaşlarımızla yapıyoruz.

7- Okullarda akran arabuluculuğu uygulamalarının etkinliğini arttırmak için çözüm önerileri nelerdir?

Bence öğrencilere akran arabuluculuğu daha iyi tanıtılmalıdır, diğer şekilde tedirgin oluyorlar, tanımadıkları insanlara sorunlarını anlatmak zor geliyor. Onun dışında velilere tanıtarak yönlendirebiliriz. Öğretmenlere daha iyi tanıtarak teşvik edebiliriz ve okul idarelerine tanıtarak akran arabuluculuğu etkinliklerine kolaylık sağlayabiliriz.

Rehber öğretmenlerimiz dışında başka öğretmenlerimizin de bu eğitimleri verebilmesi, daha çok öğrencinin arabuluculuk eğitimi

alması demektir. Ne kadar çok öğrenci bu eğitime katılırsa o kadar çok problem çözme becerilerimiz gelişecektir.

Okulumuzdaki çatışmalarda taraflar sakinleştikten sonra, taraflara yardım isteyip istemediklerini sorarız. Eğer kabul ederlerse arabuluculuk basamaklarını uygularız.

Daha çok sınıf sınıf dolaşıp arabuluculuğu anlatabiliriz. Ekip olarak göz önünde bir şeyler yapabiliriz.

Afişlerle okula tüm öğrencilere tanıtabiliriz. Farklı üniformalar giyebiliriz.

Tiyatro ve kısa film gibi etkinlikler düzenlenebilir.

Posterler asılabilir, arabuluculukla ilgili toplantılar düzenlenebilir.

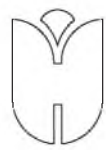
Afişlerle içerik anlatılabilir, sınıflar gezilerek, uygulama hakkında bilgi verilebilir.

Akran arabuluculuğunun olumlu etkileri anlatılabilir.

Tüm öğrenci ve öğretmenler bilgilendirilerek, olumlu ve sıcak bakmaları sağlanabilir.

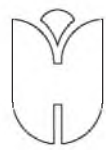
Ekipmanlar çoğaltılabilir.

Sosyal medyadan yardım alarak herkesin haberdar olması sağlanabilir.

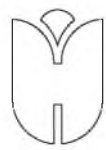
Av. Arb. Aliye Terzi Yılmaz:
(Moderatör)

Naciye Hocama öncelikle hem salonda hem de ekranları başında bizleri izleyen herkese gülümseme uyandırdığı için ve emekler için canı gönülden çok teşekkür ediyorum. Okulun iklimi değişmiş, sınıfın iklimi değişmiş. Akran arabuluculuk inşallah herkesin iklimini yumuşatır ve değiştirir. Ben tekrar sahada neler olduğunu da bizlere görüntülü olarak gösterdiği ve çalışmalarından dolayı teşekkür ediyorum. İlk oturumumuz böylece sona erdi.

İkinci Oturum

Aile Arabuluculuğu I

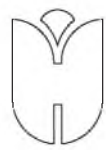

İkinci Oturum:
Aile Arabuluculuğu I

Av. Arb. Şebnem Akçınar - *Moderatör*
(İstanbul Barosu)

Prof. Dr. Abbas Türnüklü - *Ortak Velayet İçin Ortak Ebeveynlik ve Ebeveynlik Planı*
(Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü Uygulamalı Psikoloji Ana Bilim Dalı)

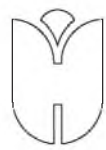
Av. Arb. Ayşe Dilek Ergüler - *Aile Arabuluculuğu Nedir? Ne Değildir?*
(İstanbul Barosu)

Av. Arb. Şebnem Akçınar:
(Moderatör)

Sayın hocalarım, kıymetli meslektaşlarım, avukat arabulucu arkadaşlarım, değerli katılımcılar hepiniz tekrar hoş geldiniz. Huzurunuzda İbn Haldun Üniversitesi başta olmak üzere Abbas Türnüklü Hocam ve Akrander Başkanımız Nejdet Göğüsdere'ye teşekkürlerimi sunarım.

İkinci oturumumuzda aile arabuluculuğunu konuşacağız. Sayın Prof. Dr. Abbas Türnüklü Hocamız ilk sunumun yapacak. Sayın Hocamız Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümünde lisans ve yüksek lisans eğitimini tamamladıktan sonra doktora eğitimini İngiltere'de tamamlamıştır. Akabinde profesörlük unvanıyla Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü Uygulamalı Psikoloji Ana Bilim Dalı alanında akademik çalışmalarına devam etmektedir. Özellikli olarak kişilerarası ve gruplar arası anlaşmazlıklar, müzakere, aile arabuluculuğu, boşanma arabuluculuğu, akran arabuluculuğu, gruplar arası ilişkiler, gruplar arası temas ve göç alanlarında birçok ulusal ve uluslararası makaleleri ve yayınları bulunmaktadır. Tüm bunların ötesinde Akran Arabuluculuğu Derneği'nin kurucularından olan Sayın Hocamız bugüne kadar Türkiye'de akran arabuluculuğunu ilk duyuran, ilk tanıtan, bilimsel alanda ilk çalışmayı yapan kişidir. Türkiye'ye henüz arabuluculuk gelmeden akran arabuluculuğu ile ilgili birçok tezler ve makalelere konu olmasına sebep olan, pandemi de dahil olmak üzere bugüne kadarki tüm enerjisiyle bu iyilik hareketine bütün emeğini bizi de çoğu zaman şaşırtan ama hep hayran bırakan katkılarıyla onurlandırmıştır. Bu alanda ve projelerimizde her zaman arkamızda durduğu için kendisini takdim ederken sonsuz teşekkürlerimi sunmak isterim. Sayın Prof. Dr. Abbas Türnüklü Hocamızı sahneye davet ediyorum.

Ortak Velayet İçin Ortak Ebeveynlik ve Ebeveynlik Planı

Prof. Dr. Abbas Türnüklü
(Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Psikoloji Bölümü Uygulamalı Psikoloji Ana Bilim Dalı)

Öncelikle burayı bizlere takdim eden, hazırlayan İbn Haldun Üniversitesi yöneticilerine, hukukçu akademisyen dostlarımıza en kalbi duygularımızla çok teşekkür ederim. İyi ki varsınız ve bize böyle bir imkânı sağlayıp organizasyonu kolaylaştırdığınız için öncelikle sizlere teşekkür ederim. Sonra, Akrander'in saygın yönetimine, bu organizasyona destek verdikleri ve süreci kolaylaştırdıkları için, yoğun iş yükünü paylaştıkları için teşekkür ederim.

Bugün burada bir "**psikolog"** gözüyle, "ortak velayet", "ortak ebeveynlik" ve "ebeveynlik planı" hakkında konuşmak istiyorum. Bu konuşmada odağım nedir derseniz; aile arabuluculuğuna, boşanma arabuluculuğuna "**psikolojinin**" perspektifinden bakmak istiyorum. Öncelikle size biraz istatistik sunmak istiyorum.

Yıl	Evlenen çift sayısı	Boşanan çift sayısı	Velayete verilen çocuk sayısı	Annenin velayeti	Babanın velayeti
2022	575.891	182.437	180.592	% 75.7	% 24.3
2021	563.140	175.779	165.937	% 76.1	% 23.9
2020	488.335	136.570	124.742	% 75.8	% 24.2
2019	542.314	156.587	139.660	% 76.0	% 24.0
2018	554.389	143.573	125.768	% 75.7	% 24.3
2017	569.459	128.411	108.297	% 74.8	% 25.2
2016	594.493	126.164	106.460	% 75.2	% 24.8
2015	602.982	131.830	109.978	% 74.9	%25.1
2014	599.704	130.913	107.337	% 74.4	% 25.6
2013	600.138	125.305	102.120	% 73,8	% 26,2
2012	603.751	123.325	100.624	% 74,2	% 25,8
2011	592.775	120.117	99.865	% 74,1	% 25,9
2010	582.715	118.568	96.366	% 74,3	% 25,7

Tablo 1. Boşanma oranları (TÜİK istatistikleri)

Yukarıdaki tabloda yer alan istatistikler incelendiğinde 2010 yılında yaklaşık 582 bin çift evlenmesine karşın, 118 bin çift boşanmış ve 96 bin çocuk velayete verilmiştir. Benzer şekilde 2022 yılında ise evlenen çift sayısı yaklaşık 575 bine düşerken, boşanan çift sayısı ise yaklaşık 182 bine, velayete verilen çocuk sayısı ise 180 bine çıkmıştır. 2010 yılından 2022 yılına, 13 yıllık istatistiksel sonuçlar birlikte değerlendirildiğinde, evlenen çift sayısı yaklaşık 582 binden, 575 bine düşmüştür. Boşanan çift sayısı ise yaklaşık 118 binden 182 bine çıkmıştır. Benzer şekilde velayete verilen çocuk sayısı ise 2010 yılında yaklaşık 96 bin iken, 2022 yılında ise 180 bine çıkmıştır. Bu süreçte 13 yıl içindeki nüfus artışı da dikkate alınmalıdır. Sonuç olarak, yıllar geçtikçe nüfus artmakta, evlenen çift sayısı azalmakta, ancak boşanan çift sayısı ve velayete verilen çocuk sayısı ise artmaktadır. Ancak

velayet oranlarında hiçbir değişme olmamaktadır. Ortalama olarak çocukların % 75'i anneye % 25'i babaya verilmiştir. Doğarken Allah analı babalı büyüsün dediğimiz çocuklara, boşanırken ya analı ya da babalı büyüsün demekteyiz. Sonuç olarak son 13 yıla bir bütün olarak baktığımızda, 1 milyondan fazla çocuk analı babalı büyümemiştir, diğer bir ifade ile ya analı ya babalı büyümüştür.

Bu bir toplumsal sorudur. Türkiye'de aile çözülmektedir. Türkiye'de toplum çözülmektedir ve dağılmaktadır. Milyonlarca çocuk, boşanma sürecinden olumsuz etkilenmektedir. Örneğin sadece 2022 yılındaki istatistikleri ele alalım. Boşanma sürecinden yaklaşık 182 bin çift ve velayete verilen 180 bin çocuk da işin içine katıldığında, 540 bin kişi doğrudan etkilenmiştir. Ebeveynlerin kök aile üyeleri (büyük anne, baba ve kardeşler) de işin içine katıldığında nereden baksan yaklaşık 500 bin kişi de dolaylı etkilenmiştir. Dolayısıyla boşanan çiftler, çocuklar ve kök aile üyeleri olan büyük anneler, büyük babalar ve kardeşlerini aldığımızda 1 milyondan fazla insan, boşanma deneyiminden doğrudan ya da dolaylı etkilenmiştir. Bir yılda yaklaşık bir milyon kişinin doğrudan ya da dolaylı etkilendiği bir konu olan "**boşanma ve ayrılık**" konusu, ciddi toplumsal bir sorundur. Ailenin çözülmesi genel anlamında Türk milletinin çözülmesidir. Dolayısıyla akademisyen ve uygulamacılar tarafından dikkatle ve özenle incelenmesi gereken bir konudur.

Boşanma süreci hem "**hukuki**" hem de "**psikolojik**" bir süreçtir. İnsanlar evlendiklerinde ve çocukları dünyaya geldikten sonra, bizim iki kimliğimiz ortaya çıkmaktadır. Bunlardan birincisi eş "**karı-koca**" kimliğimiz, diğer ise, ebeveyn "**anne ve baba**" kimliğimizdir. Ancak biz boşanma ve ayrılık kararı aldığımızda ise eş, karı koca kimliğimiz yani romantik ilişkimiz bitmekte ve hukuken sona ermektedir. Ancak ebeveynlik "anne - baba" kimliğimiz, ebeveyn çocuk ilişkisi ise kadim bir ilişki olarak devam etmektedir. Çekirdek ailemiz, çift çekirdek aile

olarak ve ilişkiler üzerinden "**aile**" ve "**akrabalık**" ilişkimiz devam etmektedir. Konuya, sadece "eşler" üzerinden değil, aynı zamanda "çocuklar" üzerinden baktığımızda, "ortak çocuk", "ortak ebeveyn", "ortak velayet" konusu gündeme gelmektedir. Bu nedenle boşanma ve ayrılık süreci, sadece boşanan çiftlerin merkezinden değil aynı zamanda "**çocukların**" üstün yararı, psikolojik sağlığı, iyi oluşu, uyumu ve okul başarısı merkeze konularak incelenmelidir.

Her çocuk ya analı ya babalı değil, aksine hem analı hem babalı büyümek ister. Çocukların büyüme sürecine, gelişim psikolojisinin penceresinden bakarsak, sağlıklı bir ebeveyn etkileşimi ile analı ve babalı büyümek çocuklar için en iyi seçenektir. Bu nedenle "tek velayet" ve "ortak velayet" konuları ebeveyn çatışmaları ve çekişmeleri üzerinden değil, çocukların psikolojik sağlığı ve gereksinimleri üzerinden incelenmelidir. Konuya çocukların penceresinden baktığımızda çocukların boşanma sonrası, psikolojik iyi oluşları ve sağlıkları, sosyal duygusal gereksinimleri okul ve akademik başarıları, ahlaki ve kültürel gelişimleri, davranış gelişimleri, sosyoekonomik düzeyleri ve fiziksel sağlıkları açısından nasıl bir velayet ve nasıl bir ebeveynlik ilişkisine gereksinim olduğu tartışılmalıdır. Çünkü konuya annenin penceresinden bakarsak başka bir şey görüyoruz, babanın penceresinden bakarsak başka bir şey, çocukların penceresinden bakarsak başka bir şey görüyoruz. Boşanma, ortak çocuk, ortak velayet ve ortak ebeveynlik konusu birlikte değerlendirilmelidir. Evlilikler bitirilirken, ebeveynliğin bitmediğinin, ortak çocuk reşit oluncaya kadar devam ettiğinin farkında olunmalıdır. Yıllar içerisindeki velayet oranlarına bakıldığında ortalama % 75 anneye % 25 de babaya verilmektedir. Ortak velayetin ise istatistiki bir değeri bulunmamaktadır. Türkiye'de ortak velayet çok seyrek gündeme gelmektedir. Son on yıl içinde 1,5 milyona yakın çocuk ya analı ya babalı büyümüştür. Ancak çocuğun doğası ya analı ya babalı büyümeye değil analı ve babalı büyümeye uygundur. Bu nedenle

boşanmaların daha sağlıklı, barışçıl, uzlaşma ve anlaşma ile gerçekleştirilmesine gereksinim vardır.

Eşler yıllarca süren çatışmaları ve şiddetli geçimsizlikleri ile mahkemeye gelmektedir. Mahkeme sürecinde de devam eden çekişmeli davalar ile yıllarca hukukçu desteğinde çatışan eşler, ilişkileri daha da bozularak, çatışmaları daha da derinleşerek mahkemeden ayrılmaktadırlar. Böylece boşanma kararı aldıkları günden, daha da birbirlerinden uzaklaşarak birbirlerine karşı olumsuz duygu, düşünce ve davranışlar ile boşanmaktadırlar. Uzun süren çekişmeli boşanma süreçlerinden sonra, evlilikleri sona eren ebeveynler, ortak çocuklarını sağlıklı olarak nasıl büyütecekler? Bu nedenle boşanma sürecinin hem çocukların hem de boşanan eşlerin açısından ve çocukların üstün yararı göz önüne alınarak yeniden düzenlenmesine gereksinim vardır.

Türkiye koşullarında velayet ya tek başına anneye ya da tek başına babaya verilmektedir. Tek velayet beraberinde tek başına ebeveynliği zorunlu kılmaktadır. Ancak gelişim psikolojisi açısından ebeveynlik birlikte yapılması gerekmektedir ve çocuk hem anneli hem de babalı büyümelidir. Buna karşın "**birlikte ebeveynliğe**" imkân veren "**ortak yasal velayet**" ya da "**ortak fiziksel velayet**" konusu Türkiye'de çok seyrek uygulanan bir durumdur. Ancak birçok batı toplumunda, çocuğun velayeti ve büyütülmesi konusu, artık "ortak fiziksel velayet" yaklaşımının etrafında örgütlenmektedir. Çünkü boşanma konusunda en çok odaklanılan konu, "**ortak çocuğun**" sağlıklı olarak nasıl büyütüleceğidir. Batı devletlerinde odaklanılan konu, kadın ve erkeğin romantik ilişkisi, birbirlerini sevip sevmediği ve ilişkilerini nasıl sürdürecekleri değildir. Esas konu, boşanma sonrası, "**ortak çocukların**" sağlıklı bir şekilde nasıl büyütüleceğidir. Ebeveynlerin boşanmasına ve ayrılmalarına rağmen, yine de ortak çocuklarını hem analı hem de babalı nasıl büyütecekleri önemli bir konudur.

Velayete karar verirken, aslında "**ebeveynliğe**" karar veriyoruz; "tek anne" velayet yaklaşımında tek ebeveyn, "tek baba" velayet yaklaşımında tek ebeveyn, "ortak yasal velayet" yaklaşımında ortak ebeveynlik, ortak fiziksel velayet yaklaşımında ortak ebeveynlik söz konusudur. Ancak ülkemizde "ortak velayet" uygulaması bilindiği kadarıyla % 1 dahi değildir. Şimdi velayet konusuna, çocuğun perspektifinden baktığımızda, hangi velayet, hangi ebeveynlik, çocuğun üstün yararı, boşanma sonrası uyumu, psikolojik iyi oluşu, psikolojik sağlığı, talepleri, çıkarları, temel gereksinimleri, sosyal duygusal gereksinimleri, okul ve akademik başarısı, ahlaki ve kültürel gelişimi, davranış gelişimi, sosyoekonomik düzeyi, sağlık bakımı ve giderleri açısından uygundur? Mahkemelerde velayete karar verilirken, sadece velayete karar verilmemektedir. Aynı zamanda ebeveynliğe de karar verilmektedir. Ebeveynlik genel anlamda, çocuğun nasıl bir insan olarak kimin tarafından yetiştirileceğine, çocuğun denetimine, disiplinine, takibine, bakımına ve rehberliğine ilişkin önemli bir konudur.

Boşanma konusuna genellikle "mal bölüşümü" ve "nafaka" konusuna odaklanılarak daha çok emek ve çaba harcanmaktadır. Ancak asıl odaklanılması gereken konu, "çocuğun" sağlıklı nasıl büyütüleceği, çocuğun hangi velayet ve hangi ebeveynlik yaklaşımıyla büyütülmesi gerektiğidir. Boşanma öncesi olduğu gibi, boşanma sonrası da hangi velayet türünde, "**ortak ebeveynlik**" açısından simetri mümkündür? Bunun müzakere edilmesi gerekmektedir. Boşanma öncesinde, "**çekirdek**" ailede anne ve baba bir arada, ortak ebeveyn olarak çocuklarını büyütmektedir. Ancak boşanma ve ayrılık sonrası, dağılmış aileye baktığımızda "**çift çekirdek**" ailede hem annenin hem de babanın evinde, ortak çocuklar, ortak ebeveynlikle büyütülmeli ve ebeveynlik açısından annenin ve babanın uygulamalarında bir "**simetri**" söz konusu olmalıdır. Günümüz koşullarında, boşanma oranları çok arttı, milyonlarca insan boşanıyor, çekirdek aile dağılıyor. Eskiden köyde yaşardık, kente geldik, kentte çekirdek

ailemiz vardı, artık çekirdek ailemiz de ortadan kalkıyor; çift çekirdek aile hızla çoğalmaktadır. Ancak ebeveynler boşanma sonrası, çift çekirdek aile sürecine hazırlanmaz ise, ortak ebeveynlik uygulamaları açısından geliştirilmez ve hazırlanmaz ise, süreçten en çok olumsuz etkilenecek olan kişiler, çocuklar olacaklardır. Çocuklarımızın psikolojik sağlığı, genel iyi oluşu, okul ve akademik başarısı ve uyumu riske edilmektedir.

Amerika'da 1980'li yıllarda evliliklerin yarısı, boşanmayla bitiyordu. Bugün insanlar ömürlerine birden fazla evlilik sığdırıyor. 20-30 yıl sonra Türkiye'de boşanma ve ayrılık oranlarının ve velayete verilmiş çocuk sayılarının ne olacağını düşünüyoruz? Bakın 13 yılda boşanma oranları %50 arttı, buna karşın evlilik oranları azaldı, velayete verilen çocukların sayısı ise çok arttı. Bu nedenle artık çocukların boşanma sonrası daha sağlıklı nasıl büyütüleceğine odaklanmamız gerekmektedir. Bu nedenle, "**çekirdek aileden, çift çekirdek aileye**" geçiş sürecine ve boşanma öncesi ve sonrası süreçte "**ortak ebeveynlik**" açısından bir "**simetri**" yaratılması üzerine odaklanmamız gerekmektedir. Boşanma sonrası ortak çocuklarına sağlıklı bakım veren, annelik ve babalık yapabilen, "**çift çekirdek aileyi**" nasıl inşa edebiliriz? bunu müzakere etmek zorundayız. Hem annenin evinde sevgi olmalı hem de babanın evinde de sevgi olmalı ve her iki ebeveynde ortak çocuklarına, birlikte eş zamanlı olarak bakım vermeli ve ebeveynlik yapmalıdır. Boşanma sonrası hem annenin hem de babanın evinde, ortak ebeveynlik üzerinden bir simetri oluşturulmalıdır. Çünkü çocuk tek ebeveynle sağlıklı büyümez, çocuk, analı ve babalı büyümek durumundadır. Bu nedenle Türkiye de boşanma ve ayrılık sonrası, ortak çocukların, nasıl analı-babalı büyür hale getirileceği üzerine çalışılmalıdır. Bunu başarmak için boşanmalar, "**arabuluculuk**" masasında, onlarca saat hem mekik diplomasisi hem de yüz yüze müzakere edilerek, birlikte "**anlaşmalı boşanma protokolü**" geliştirilerek gerçekleştirilmelidir. Böylece boşanan

kişiler evliliklerini sonlandırırken ve karı-koca kimliklerini geride bırakırken; anne ve baba kimliklerini nasıl sürdürecekleri konusunda uzlaşarak ve anlaşarak "**ortak ebeveynlik**" yapar halde boşanmalarını gerçekleştirebilirler. Kişiler boşanma aşamasına çatışma içinde gelirler. Ancak boşanırken, ortak çatışma konularında uzlaşma ve anlaşma sağlanırken, boşanan kişilerin anlaşmazlıkları dönüştürülerek, taraflar yüz yüze bakar ve çocukları ile ilgili ortak sorunlarını konuşabilir ve çözebilir halde boşanmalıdırlar.

Boşanma sürecinde çocuk ile annenin ve babanın talepleri, çıkarları ve gereksinimleri ayrı ayrı ele alınmalıdır. Konuya annenin gözüyle bakarsak başka bir şey görüyoruz, babanın gözüyle bakarsak başka bir şey görüyoruz, çocuğun gözüyle bakarsak daha başka bir şey görüyoruz. O zaman bir anlaşmalı boşanma protokolü yaparken tarafların taleplerini, çıkarlarını ve gereksinimlerini özdeş kabul edebilir miyiz? Bir baba evladından ayrılmak ister mi? Bir ana evladından ayrılmak ister mi? Evlat hem annesinden hem de babasından ayrılmak ister mi? Velev ki ayrıldı, sağlıklı büyüyebilir mi? Bu nedenle çocukların daha sağlıklı, nasıl büyümesi gerektiği konusunda müzakerelerde ve yaptırımlarda bulunulması gerektiğini düşünmekteyim.

Eşlerin temel görevi ve hedefi, sona erecek olan "**karı koca**" eş, ilişkisi ile devam edecek olan "**ebeveyn**", anne-baba ilişkisini birbirinden ayırmaktır. Bu iki kimliği, sorumluluğu ve yükümlülüğü birbirinden ayıracağız. Ebeveynliğimizi sürdüreceğiz, ancak karı-koca ilişkimizi bitireceğiz. Çekirdek aileyi sonlandırırken, çift çekirdek aileyi inşa ederek, farklı evlerde, ortak çocuğumuzu birlikte sevgi ile hem baba evinde hem annenin evinde mutlu olarak büyütmeyi başaracağız. Bu hedefi başarabilmek için boşanmaya ve boşanma şekline ve yöntemine ilişkin annenin ve babanın düşünme stilini, duygularını, davranışlarını dönüştürmek zorundayız. Onlar hukuken karı koca kimliklerinden vazgeçecekler, evliliklerini sürdüremiyorlar ise

evliliklerinden karı koca ilişkilerinden vazgeçecekler. Çünkü araştırmalar şunu gösteriyor; şiddetli geçimsizliğin ve anlaşmazlıkların yoğun olduğu evlerde, eşler arası anlaşmazlıkların gölgesi altında büyüyen çocukların, ruh sağlığı olumsuz etkilenmektedir. Boşanmış, ama "**birlikte ebeveynlik**" yapan çiftler ile boşanmamış ama yoğun anlaşmazlıkların yaşandığı çiftlerin çocukları karşılaştırıldığında, çocukların yoğun ve şiddetli anlaşmazlıkların yaşandığı ailelerden daha çok olumsuz etkilenmektedirler. Bu nedenle çocuğun ruh sağlığı açısından "evlilik" daha iyidir iddiasında bulunmak doğru değildir. Çünkü asıl problem anne ile babanın ortak çocuklarını birlikte "**barış ve uzlaşı**" içerisinde nasıl büyütebilecekleridir. Çünkü evliliğe ve beraberliğe ilişkin annenin ihtiyacı, babanın ihtiyacı ve çocuğun ihtiyacı özdeş değildir. Çocukların üstün yararı ve psikolojik sağlığı açısından da evlilik birlikteliğine ya da boşanma sonrası sürece odaklanılmalıdır.

Eski eşten nefret edebilirsin ama çocuğun babasından nefret edebilir misin? Bunun çocuğunun psikolojik sağlığına ve iyi oluşuna etkisi nedir? Çocuğunun annesinden nefret edebilir misin, bunun çocuğun psikolojik sağlığına ve iyi oluşuna etkisi nedir? Evliliklerin %51'i anlaşma ile sona eriyor ama kalbi bir anlaşma değil. Anlaşmalı boşanma protokolleri ile genellikle "**Lanet Olsun Anlaşması**" gerçekleştirilmektedir. Lanet olsun anlaşması, gerçek kalbi bir anlaşma değildir. Çünkü asıl problem boşanmak değildir. Ortak çocuğu analı babalı büyütmenin yolunu ve yöntemini bulmak esas sorunumuzdur. Bu nedenle, boşanma sürecinde, anlaşmalı boşanma protokolü, arabuluculuk masasında hem mekik diplomasisi hem de yüz yüze müzakerelerde bulunarak hem annenin hem babanın hem de ortak çocukların çıkarları ve yararı açısından geliştirilmeli ve uygulanmalıdır.

Boşanma ve ayrılık ile ilgili bir şey değişecekse o şey düşünme stilidir, anlaşmazlık çözüm strateji ve taktikleri değiştirilmelidir. Bir kimlikten öbür kimliğe geçiş yaparken anlaşmazlıklarımızı

dönüştürmek ve çözmek zorundayız. Karı koca kimliğini geride bırakırken, anne baba kimliğini sürdürmek için kişiler birbirleri ile ortak çocukları üzerinden etkileşim kurmak ve temas etmek zorundadır. Boşanan çiftler, eğer çocukları var ise boşanmalarına rağmen hala bir ailedir. Bu aile "**ortak ikametle**" örgütlenmiş değil, "**ortak ilişkilerle**" tanımlanan bir ailedir. Aile denilince, aynı evde yaşayan çekirdek aile anlaşılır. Ancak boşandıktan sonra "aile" dönüşerek hala devam eder. Artık ortak ikametle değil, ayrı evlerde yaşayan, anne ve baba kimlikleri ile biçimlenmiş "**çift çekirdek aile**" ile ilişkiler üzerinden devam eder. Kişiler ayrı evlerde yaşamalarına rağmen anne ve baba kimliklerini sürdürmek ve ortak çocuklarını birlikte büyütmek durumundadırlar. Dolayısıyla boşanma ile tek çekirdek aile çoğalarak, çift çekirdek aileye dönüşmek zorundadır. Böylece hem annenin evine hem de babanın evine bir kalp yerleştirerek, her iki evde de sevgiyi ve ebeveynliği inşa etmek ve var etmek zorundayız. Çocuk her iki evde de anasını ve babasını yaşamak zorundadır.

Boşanmış ailelerden gelen çocukların çoğu her iki ebeveynini de aile üyelerinin içerisinde listelemektedir. Ancak ebeveynler ise, eski eşlerini bu listeye nadiren dahil etmektedirler. Anneye soruyorlar ailen kimden oluşuyor; anne ve çocuk. Babaya soruyorlar; baba ve çocuk. Çocuğa soruyorlar; "**anne, baba ve çocuk**". Ben çocuğu referans alacaksam, o zaman annenin ve babanın düşünme stilini, davranışını ve duygularını dönüştürmek zorundayım. Ebeveynlerin etkileşim kalitesini ve anlaşmazlık çözüm kalitesini dönüştürmek zorundayım. Çünkü onlar dünyaya getirdikleri çocuğa bakmak ve sağlıklı bir şekilde psikolojik sağlığı yerinde, fiziksel sağlığı yerinde, psikolojik iyi oluşu yerinde büyütmekle yükümlüdürler. O zaman boşanma sürecine dahil olan avukatların bir perspektif değişimine gitmesi gerektiğini düşünmekteyim.

Anne çocuk arasında boşanma sonrası doğrudan temas, doğrudan iletişim, doğrudan etkileşim, diyalog ve bakım verme ilişkisi devam etmelidir. Buradaki en kritik sözcük bakım vermedir. Çünkü çocuğa bakarken, onunla temas ediyoruz, etkileşime giriyoruz iletişime gidiyoruz, kültürel kategorilerimizi, sevgimizi, psikolojik sermayemizi, sosyolojik sermayemizi, çocuğumuza aktarıyoruz. Baba çocuk arasında ise doğrudan temas, doğrudan iletişim, doğrudan etkileşim, diyalog ve bakım verme ilişkisi devam etmelidir. Aynı durum babada da söz konusudur. Boşanma sonrasında, anne baba arasında, ortak çocukları üzerinden iş birliği, dayanışma ve iş bölümü kurulmak zorundadır. Anne ve babalar birbirlerinden boşanabilirler, ama çocuklarından boşanamazlar. Ebeveynler boşanma sonrası ortak çocuklarını psikolojik sağlığı, genel iyi oluşu, uyumu ve okul başarısı yerinde büyütmek zorundadırlar. Ebeveynler bu yükümlülüklerinden kaçamazlar.

Boşanma sonrası ebeveynler, ortak çocuklarını birlikte büyütebilmek için iş arkadaşlığı formunda, seviyeli ve formel bir etkileşim, diyalog ve resmi bir arkadaşlık kurarak büyütmelidirler. Müşterek çocuğun sorunlarına yönelik, sorun çözme partnerlik ilişkisini devam ettirmelidirler. Boşanma sonrası ebeveynler birbirlerinden kopamazlar. Velev ki birbirlerinden koptular bu belirli ölçüde çocuktan da kopuşu doğurmaktadır. Özellikle velayeti almayan babalar, eski eşlerinden kopmaya, uzaklaşmaya başladıklarında, bu kopuş zaman zaman çocuktan da kopuşa yol açabilmektedir. Bu durum çocukları yaralamakta ve olumsuz etkilemektedir. Çocuklar, bir ebeveynlerinin yokluğunda ve çok seyrek temasları ve etkileşimleri sonucunda yaralandıklarında, duygusal yönden, düşünsel yönden sağlıklı ve genel iyi oluşu yönünden bütün bir çocuk olarak yetişemezler. Bu durumda yapılması gereken şey, eş ve karı-koca kimliğini geride bırakırken, ebeveyn kimliğinin ve ortaklığının cilalanması, netleşmesi ve ebeveyn kimliği konusunda "**beceri**" kazanılması gerekmektedir. Diğer bir ifade ile boşanma sonrasında anne ve baba kimliği, anne ve baba sorumluluğu ve

yükümlülüğü konusunda "**yeterlilik**" kazanılmak zorundadır. Böylece ortak çocuğun diğer ebeveyni ile iş birliği, iş bölümü ve dayanışma gerçekleştirerek ortak çocuk birlikte büyütülmelidir.

Velayete karar verme sürecinde velayet şekline bağlı olarak "**baba-çocuk**" ve "**anne-çocuk**" arasında kişisel ilişki düzenlemesi mi yapalım? Yoksa ebeveynlerin ortak çocuklarına "**ortak ebeveynlik**" yapabilmeleri ve "**birlikte bakım vermeleri**" için "**ebeveynlik planı**" mı geliştirelim? Burada anahtar iki tane sözcük var; biz burada hep velayet konuştuk değil mi? Bence anahtar sözcük "**velayet**" değil; "**ortak ebeveynliktir**". Çünkü derdimiz ortak çocuğu büyütmek; psikolojik sağlığı ve genel iyi oluşu yerinde, akademik olarak başarılı çocuk yetiştirmek. Ancak çocukların yetişkin olması neredeyse 20-24 yaşına kadar sürüyor. Çocuklar 18 yaşına geldiğinde belki velayet hakkımız kalkıyor ama üniversiteye devam ediyorsa bakım verme ve rehberlik süreci 23-25 yaşına kadar devam edebiliyor. Bu nedenle tek velayet ile yıllarca eski eşle çekişerek ve çatışarak belki de çocuklarımızın ruh sağlığını, akıl sağlığını, genel iyi oluşunu, okul başarısını bozuyoruz, onlara zarar veriyoruz. O zaman biz boşanma sonrası, evliliğini bitiren ve "**tek velayeti**" seçen kişilere, ortak çocuklarına, "**ortak ebeveynliği**" nasıl yaptıracağız?

Batılı devletlerin ve gelişmiş ülkelerin çözümü "**ebeveynlik planı**" oluşturarak evliliğin sonlanmasına ortam hazırlamaktır. Eşler, ortak çocuklarına nasıl birlikte bakım vereceklerine ilişkin bir uzman rehberliğinde "**ebeveynlik planı**" geliştirdikten sonra boşanma gerçekleşmektedir. Ebeveynlik planı, çocukların üstün yararına, farklı gelişimsel evrelerden geçerken, gereksinimlerinin kim tarafından, ne şekilde ve nerede karşılanacağına yönelik kararların birlikte müzakere edilerek ve uzlaşarak verilmesine yönelik bir çözüm aracı diğer bir ifade ile anlaşma metnidir. Bu "**ebeveynlik planı**" bir anlaşma metnidir ve bu hukuki bir metin olmak zorundadır. O yüzden "ebeveynlik

planı" aile danışmanları ile hukukçuların birlikte çalışarak iş birliği içinde aileye özgü, ebeveynler ile müzakere ederek geliştirecekleri bir anlaşma metnidir.

Arabuluculuk masasında, arabulucu avukatlarla birlikte geliştirilecek "**anlaşmalı boşanma protokolünün**" kişisel ilişkinin inşası bölümünde "**ebeveynlik planına**" yer verilmelidir. Böylece boşanan eşler, evrak üzerinde anlaşma değil, ancak ebeveynlik sürecinde iş birliği yapma, iş bölümü yapma ve ortak çocuklarını, ortak ebeveynlikle büyütme konusunda anlaşma yapmak durumunda kalacaklardır. Evraktaki anlaşma, kişilere iş birliği ve iş bölümü yaptırmamaktadır. Anlaşmalı boşanma protokolünün içeriğinin seanslar boyunca müzakere ile yazılması ve kalbi anlaşma ile ortak çocuklar 20-25 yaşına gelinceye kadar nasıl büyütecekleri konusunda her türlü teferruatın müzakere edilerek biçimlendirilmesi gerekmektedir. Arabuluculuk masasında alınan kararların rehberliğinde ve liderliğinde, ebeveynler ortak çocuklarını birlikte ebeveynlik yaparak büyütmelidirler. Bu sürecin garantörü ise, arabulucu avukat arkadaşlarımız olacaktır. Ancak bu süreçte, ortak ebeveynlik ve gelişim psikolojisi konusunda uzman psikolog, aile danışmanı ya da psikolojik danışmanlık ve rehberlik uzmanı bir kişi de destek vermelidir. Burada marifet, anlaşmalı boşanma protokol oluşturmak değildir. Marifet, ebeveynlerin birbirlerine ilişkin algılarının ve düşünme stillerinin değişmesi, duyguların değişmesi, etkileşim kalitelerinin ve yüz yüze müzakere kalitelerinin değişmesi ve dönüşmesidir. Ebeveynlerin birbirlerine ilişkin olumsuz ve yıkıcı algılarını, düşüncelerini, duygularını, davranışlarını, etkileşim ve sorun çözme müzakere kalitelerini nerede değiştireceğiz ve dönüştüreceğiz? Tabi ki arabuluculuk masasında, ebeveynlik planının maddelerini seanslar boyunca yüz yüze müzakere ederken onların etkileşim kalitelerini ve birbirlerine ilişkin algılarını, duygularını ve davranışlarını dönüştüreceğiz. Bunun için en doğru yaklaşım "**dönüştürücü arabuluculuk**" ile "**çıkar temelli arabuluculuk**" yaklaşımının birlikte

kullanılmasıdır. Birbirleriyle didişmek, çekişmek, çatışmak yerine, ortak çocuklarının gereksinimlerini ve ihtiyaçlarını birlikte karşılayabilen, ortak çocuklarının bakımını birlikte yapabilen anne babalar, bakım verirken sosyal sermayelerini, psikolojik sermayelerini, ekonomik sermayelerini ve kültürel sermayelerini de ortak çocuklarına birlikte aktarırlar. Böylece ortak çocuklar, anne ve babalarının ortak kültürü ile harmanlanarak büyüme şansı elde ederler.

Çocukların gelişimsel gereksinimleri ve üstün yararı çerçevesinde boşanma sonrası sürecin planlanması ve yapılandırılması gerekmektedir. Burada odak nokta çocukların ihtiyaçlarını karşılamak için birbirleriyle yarışan ve birbirleriyle çekişen ebeveyn davranışları yerine, çocuklarının ihtiyaçlarını ve gereksinimlerini karşılamak için iş birliği içinde çalışan, iş bölümü yapan ve dayanışan ebeveyn davranışlarıdır. O zaman çekişme ve çatışma kültüründen, iş birliği kültürüne, dayanışma kültürüne, uzlaşı kültürüne bir dönüşümün olması gerekmektedir. Burada "**dönüşmesi**" gereken en önemli konu, ebeveynlerin birbirleriyle "**etkileşim ve müzakere**" niteliğidir, kalitesidir. Anne ve baba konuşarak, tartışarak, müzakere ederek ortak çocuklarını nasıl büyütecekleri konusunda karar almalı ve bu alınan kararları uygulamalıdırlar. Süreç, arabulucu avukatların liderliğinde ve kolaylaştırıcılığında yönetilmelidir.

Boşanma sonrası ebeveyn iş birliğini ve dayanışmasını yapılandırmak için geliştirilen ebeveynlik planı, anne ve babaların ebeveyn sorumluluklarının düzenlendiği, ortak çocuklarının büyüme sürecinde yaşamlarına ve iyi oluşlarına katkı vermek için somut düzenlemelerin yer aldığı yazılı bir anlaşma metni olması gerekmektedir. Eğer bu yazılı anlaşma metni, hukuki metin olmadığı takdirde, ebeveynler uygulamada vazgeçebilirler ve genellikle de velayet anneye kaldığı için anneler ıstırap çekebilmektedir. Mal bölüşümü, nafaka ya da çocuğun ihtiyaçları nedeniyle duygusal olarak eski eşinden

uzaklaşan babalar, aynı zamanda ortak çocuklarından da uzaklaşmaktadırlar. Süreçte hem anneler hem çocuklar ciddi sıkıntı yaşamaktadır. Dolayısıyla babaların ortak çocuklarının büyüme sürecine doğrudan ve sık ve de nitelikli katılımı, çocukların gereksinimleri açısından fark yaratmaktadır. Çocukların hem ruh sağlığı alanında hem de okul ve akademik başarıları konusunda baba katkısına ilişkin ciddi kanıtlar ve araştırma sonuçları bulunmaktadır. Bu nedenle babaların boşanma sonrasında çocukların büyüme sürecine doğrudan dâhil olmasında büyük yarar bulunmaktadır. Boşanma sonrası çocukların yaşamına babaların dâhil olmalarını garantilemek için "**aileye**" özgü "**ebeveynlik planı**" geliştirilerek "**anlaşmalı boşanma protokolünde**" bu plana yer verilmelidir. Böylece babanın, sık ve nitelikli katılımı ve yükümlülükleri hukuki olarak garanti altına alınmalıdır.

Bu nedenle boşanma sürecinde ebeveynler ile çocuk arasında "**kişisel ilişki**" kurulması yerine "**ebeveynlik planı**" geliştirilmelidir. Böylece hem annelerin hem de babaların çocukların yaşamına sık ve nitelikli olarak katılımı ve bakım verme süreci garanti altına alınmalıdır. Bu ebeveynlik planının içinde hangi konular olması gerekiyor derseniz, ben 20 adet müzakere konusu önerebilirim. Sizler bunu 30'a da çıkarabilirsiniz ya da azaltabilirsiniz. Ebeveynlik planının içinde şu konulara yer verilebilir: İletişim, eğitim, okul içi etkinlikler, okul dışı etkinlikler, inanç ve ahlak, sağlık, ebeveyn davranışları, ev içi kurallar ve disiplin, büyükanne/büyükbaba ve geniş aile ile iletişim, taşınma, yolculuk, çocukların başkaları tarafından bakımı, planlama-takvim, özel durumlar, çocukların ekonomik desteği, özel gereksinimi olan çocuklar, diğer konular, ebeveynlik planına aykırılık hali, anlaşmazlıklar, anlaşmanın revizyonu. Bu sayılan her bir konu arabuluculuk masasında, arabulucu avukat ile aile danışmanın kolaylaştırıcılığında müzakere edilmeli ve karara bağlanmalıdır. Alınan kararlara "**anlaşmalı boşanma protokolünde**" yer verilmelidir. Böylece hem anne hem de baba ortak çocuklarının büyüme sürecine doğrudan dâhil olmalıdır.

Dolayısıyla ortak çocukların üstün yararı için "**ortak ebeveynlik**" ve "**ortak velayet**" kararı birlikte hayata geçirilmelidir.

Son söz, boşanma durumunda, ortak velayetin "**kural**", tek başına velayetin ise "**istisna**" olmasını benimsiyoruz. Ama Türkiye'de hangisi geçerlidir derseniz, tek velayet kural, ortak velayet istisnadır. Bu süreç çocuk haklarına, çocuk ruh sağlığına, çocukların psikolojik iyi oluşuna, çocuğun psikolojik sağlığına bence aykırıdır. Medeniyet, çocukların analı babalı büyümeleri gerektiği yönünde söylem ve retorik geliştirmektedir. Çocuğun velayeti tek başına alınmaya kalkışıldığında, kişilerin, sağlam bir gerekçesi olmaksızın tek velayet uygulamasına geçilmemelidir. Kişiler, çocuk yaptılar ise, ortak çocuk, ortak ebeveynlik ile birlikte büyütülmek zorundadır. Bu hem bir hak hem de bir hukuki sorumluluktur. Çocuklar, analı ve babalı büyümeksizin yeteri kadar sağlıklı olamazlar. Eğer ebeveynlerde, psikolojik ya da hukuki bir sorun yoksa, ortak çocuklarını birlikte büyütme sorumluluğunu almak durumundadırlar. Tek velayetin ancak çocuğun yararına gerektiği hallerde başvurulan, istisnai bir durum olması gerekmektedir. Nasıl doğarken biz Allah analı babalı büyüsün diyorsak, boşanırken de aynı cümleyi kurmak zorundayız. Boşanma eş ilişkisini sonlandırır, anne baba sorumluluğunu ve yükümlülüğünü bitirmez. Bu nedenle Türkiye de de "**ortak velayetin kural**"; tek velayetin ise "**istisna**" olması gerektiğini düşünmekteyiz. Dinlediğiniz için teşekkür ederim.

Av. Arb. Şebnem Akçınar:
(Moderatör)

Evet Sayın Prof. Dr. Abbas Türnüklü Hocamıza çok teşekkürlerimizi sunuyoruz. Bizi bir konuda daha gerçekten çok ışık tutucu bir şekilde aydınlattı. Ortak velayet ülkemizde çok önemli bir konu ancak hukuki altyapısı yeterli derecede düzenlenmemiş durumdadır. Çekişmeli boşanmalarda ne yazık ki ortak velayete hükmedilemiyor ancak anlaşmalı boşanmalarda ortak velayete karar verilebiliyor. Ne yazık ki Türkiye'de uygulamaya baktığımızda ortak velayet bazen çiftleri daha da birbirine düşüren bir durum olarak karşımıza çıkabiliyor. O zaman aslında Akrander gibi çocukları en baştan ileride kendileriyle barışık ve özgüvenli bireyler olarak yetiştirmek çözüm olabilir. Ayşe Dilek Hocamızın dediği gibi barışarak boşanmayı, analı babalı büyümeyi ancak bu şekilde gerçekleştirebiliriz. Çünkü bir çocuk anneden şefkat duygusunu ve vicdanı alırmış babadan da güç ve güveni alırmış. Dört ayaklı bir sandalye. Siz bu çocuktan sandalyenin iki ayağını çekerseniz o çocuk bu hayatta ayakta kalamaz. Biz bugün EYS sendromu ile ilgili çalışmalar yapıyoruz. EYS (ebeveyn yabancılaştırma sendromu) kısaca bir ebeveynin diğer ebeveyni kötülemesi olarak karşımıza çıkıyor. Bu davranış sergilendiğinde psikolojik olarak çocuk bir yarısının yok olduğunu hissedermiş. Burada çok değerli hocalarım ve çok değerli bilgilendirmeler var. Hep beraber Türkiye'deki bütün bu olumsuz durumların hem hukuki yönden hem psikolojik yönden değişmesi için çaba göstereceğimize hiç şüphemiz yok.

Şimdi çok değerli bir hocamızı takdim edeceğim, bize aile arabuluculuğu anlatacak. Av. Arb. Ayşe Dilek Ergüler. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun olan Ayşe Dilek Ergüler 1986 yılında avukat olarak başladığı meslek yaşamının son 16 yılını arabuluculuğa adamış olan gerçek bir anne, gerçek bir avukat ve gerçek bir arabulucudur. Ülkemizde hukuki arabuluculuğun yürürlüğe girdiği ilk günden bu yana hatta yürürlüğe girmeden çok yıllar öncesinden arabuluculuk alanında hem eğitmenlik hem arabuluculuk hem de bir sürü çalışmalara katkı sunmuştur. Altınbaş Üniversitesi Hukuk Fakültesinde birçok derslere girmiş ve halen Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesinde yarı zamanlı öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün uygulamalı psikoloji alanındaki yüksek lisans eğitimini "Boşanma Davalarında Alternatif Bir Çözüm Olarak Mediasyon" konulu çalışmasıyla tamamlamıştır. Arabuluculuk ve aile arabuluculuğu üzerine yapmış olduğu pek çok çalıştay ve aynı zamanda eğitim ve seminer bulunmaktadır. Şu anda da yine eğitmen arabulucu ve avukat olarak görevini sürdürmekte olup Türkiye'de aile arabuluculuğu konusunda gerçekten en önemli isimlerden biridir. Kendisini sahneye davet ediyorum.

Aile Arabuluculuğu Nedir? Ne Değildir?

Av. Arb. Ayşe Dilek Ergüler
(İstanbul Barosu)

Aile arabuluculuğu diye planladığımız bu bölümde her şeyden önce bu olanağı bize verdiğiniz için, başta başkanımız, değerli hocalarımız, İbn Haldun Üniversitesi'nin değerli hocalarına çok teşekkür ediyorum. Abbas Hocam bize, aile arabuluculuğu için çok güzel bir giriş ve bir araç verdi. Özellikle çocuğu olan eşlerin boşanması durumunda çocukların üstün yararı dediğimiz o hukuki kavram için neler yapabiliriz? Evet barışarak boşanılsın, evet lanet olsun anlaşmasıyla boşanıp da çocuklarıyla kopmasın birbirlerinden ve çocuklar analı babalı büyüsün diyoruz. Hukuki bakış açısıyla aile arabuluculuğun nedir, aile arabuluculuğu ne değildir onu açıklamakta fayda bulunmaktadır. Aile arabuluculuğu dediğimizde pek çok tepkiyle de karşılaştığımız bir husustur. Bizim hukukumuzda 6325 sayılı Kanunumuz kapsamında hukuk uyuşmazlıklarında arabuluculuk yapıyoruz. Arabuluculuk kanununa göre arabulucu nedir? Arabulucu, bağımsız tarafsız üçüncü kişidir. Karar vermez ve temel kurallar kapsamında hukuki ya da ticari uyuşmazlık yaşayan tarafların uyuşmazlıklarını çözmek için onlarla ortak ya da özel görüşmeler yapar ve kendi çözümlerini yaratmalarına yardımcı olur. Değerli hazirun, neredeyse tamamı hukukçu ve arabulucu olduğunu gözlemliyorum zaten ama Youtube yayınımız da var izleyenler açısından da birazcık bunun vurgusunu yapmak istedim.

Nasıl bir süreç arabuluculuk; yapılandırılmış bir süreç, kendi içinde kuralları var, yasal temeli var ve bizim işte 6325 sayılı Kanunumuz, temel arabuluculuk kanunumuz, dostane bir çözüm yöntemi olarak arabuluculuğu belirlemiş, gizli bir süreç demiştir. Galiba aile arabuluculuğu ile ilgili en çok korku yaratan kısım arabuluculuğun gizli bir süreç olmasıdır. Arabuluculuk ihtiyari, isteğe bağlı bir süreçtir. Burada da bir handikap yaşıyoruz, evet arabuluculuk ihtiyarı isteğe bağlı bir süreç bununla birlikte pek çok alanda şu anda dava şartı haline geldi. Biz insanları dava şartında zorla masaya oturtuyoruz algısı aile arabuluculuğunda da mı öyle olacak? E o zaman ne oldu yani, ailenin kutsallığı ne oldu? Aileyi biz nasıl koruyacağız? Çocukları nasıl koruyacağız? Pek çok kaygıyla, kaygılı bakışla, kaygılı fikirlerle karşı karşıya kalıyoruz.

Ama aile arabuluculuğunda hukuk arabuluculuğuna ilaveten başka konular var. Aile arabuluculuğu tabii ki aile temelli uyuşmazlıklarda uygulanacaktır. Bu sadece çocukları olan bir çiftin boşanması değil aklınıza gelebilecek her türlü aile uyuşmazlığını kapsayan bir çatı terimdir. Yerine göre bir aile şirketinin, aile anayasasının oluşturulmasında bile aile arabuluculuğundan destek alınabilecek ve çok geniş yelpazede değerlendirmemiz gereken bir şeydir. Evlilikle ilgili kısmına baktığımızda, tabii ki çocukların korunması en önemli kavramlarımız birisi ve ardından da eğer evlilikte eşler bu evliliği sonlandırmak istiyorlarsa bir ilişki bitecekse bunu dostane biçimde bitirmek ve geleceğe dönük ilişkiyi yapılandırmak burada aile arabuluculuğundan beklenen bir yarardır.

Hocamın biraz önce dediği gibi, aile arabuluculuğu, çocukların analı babalı büyüyebilmesi için, çift çekirdek aile olabilmeleri için yararlanmamız gereken bir prensiptir. Böyle baktığımızda da aile arabuluculuğun kendine özgü birtakım dinamikleri vardır. Çünkü hassasiyet gerektiren bir alandır. Bunun için de ülkemizde gelinen noktada

bir yasal çerçeveye de ihtiyaç duyulduğunu gözlemliyoruz. Aile arabuluculuğu da hukuki temele dayanmak durumundadır. Arabuluculuğun, 6325 sayılı Kanunu, arkasından bunun yönetmeliği var, Avrupa Konseyi'nin arabuluculukla ilgili yani özellikle hukuk uyuşmazlıklarında arabuluculukla ilgili tavsiye kararları var, kanunumuz yapılırken kılavuz aldığımız, diğer yandan hukuk mahkemeleri kanununda birtakım düzenlemeler var ardından İş Mahkemeleri Kanunu ardından Tüketici Mahkemelerinin tüketiciye ilişkin uyuşmazlıklarda, Ticaret Kanunundaki düzenlemeler derken hukuki bir sürü temeli vardır. Ama aile arabuluculuğuna geldik mi bambaşka şeyler ekleniyor bunun üstüne, sadece bunlar bize yetmiyor. Çünkü şimdi mevcutta 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunumuz kapsamında da bizim arabuluculuk yapabildiğimiz aile uyuşmazlıkları bulunmaktadır. Tarafların serbestçe tasarruf edebileceği uyuşmazlıklarda arabuluculuğa elverişli kabul ediyoruz, arabuluculuk yapılabiliyor. Bunların bir kısmı da aile uyuşmazlıkları olabiliyor. Ancak bu oldukça sınırlıdır. Boşanmalarda ne yapacağız ya da bir mirastan dolayı ailede ortaya çıkan uyuşmazlıklarda yaptığımız arabuluculuk ne arabuluculuğu, aslında burada da aile arabuluculuğu yapmaktayız.

Bunları değerlendirdiğimizde bir kere aile mahkemelerinin kuruluşuna dair bir kanunumuz var. Bu kanunda aile arabuluculuğunu ilgilendirecek maddeler vardır. Ancak, düzenleme yapılması gereken maddeler de vardır. Diğer yandan Avrupa Konseyi'nin aile arabuluculuğu ile ilgili de bir direktifi bulunmaktadır. Bizim en önemli kılavuzlarımızdan birisi aile arabuluculuğuna ilişkin bu direktiftir. Diğer yandan pek çoğumuzun pek çok hukukçunun gözden kaçırdığı ve farkında olmadığı aile danışmanlığına ilişkin düzenlemeler de vardır.

Aile danışmanlığının ne olduğunu incelemekte fayda bulunmaktadır. Abbas Hocam çok güzel ifade etti. Bir aile arabuluculuğu yapılırken hukuk arabulucularının yanı sıra kolaylaştırıcı sıfatıyla veya

uzman sıfatıyla aile danışmanlarından da destek alınması faydalı olacaktır. Çünkü aile arabuluculuğu çok disiplinli bir alandır. Türkiye'de aile arabuluculuğu yetkisini direkt yasal olarak temellendiren metin aile danışmanlığı yönetmeliğidir. Aile Danışmanlığı Yönetmeliğinin 16.f maddesine göre aile danışmanlarının boşanma öncesi süreçlerde arabuluculuğu planlamak ve uygulamak görevi ve yetkisi vardır. Doğrudan hukukçular aile danışmanı olamıyor. Sosyoloji, psikoloji, rehberlik danışmanlık, tıp, hemşirelik gibi alanlardan gelip 450 saatlik eğitim alıp, aile danışmanı olabilmektedir. Ancak bunlar hukukçu değillerdir. Aile arabuluculuğun hukuki yönü çok önemlidir. Hukuk kısmını bilmeyen aile danışmanı nasıl yapacak, aile danışmanı tek başına nasıl yapabilecek? Dolayısıyla bu disiplinlerin birleştirilmesini gerektiren bazı düzenlemelere ihtiyacımız vardır.

Ayrıca kadına yönelik şiddete ilişkin bizim imzamızı çektiğimiz ama bence halen de kılavuzumuz olması gereken İstanbul Sözleşmesi de vardır. Diğer yandan çocukların korunmasına dair Lahey Sözleşmeleri de bulunmaktadır. Özellikle uluslararası çocuk kaçırma vakalarında uyguladığımız sözleşmelerimiz vardır. Ayrıca, AİHM'in Cengiz Kılıç Kararı bu konuda oldukça önemlidir. Bu karara göre 7 yıl süren bir boşanma davasında davanın bu kadar uzun sürmesinden dolayı haklarının zarar gördüğünü düşünen Cengiz Kılıç'ın başvurusu üzerine Türkiye tazminata mahkûm edilmiştir. Tazminata mahkûm edilme gerekçelerinden bir tanesi de Türkiye'de aile arabuluculuğunun düzenlenmemiş olmasıdır. Mahkeme, "eğer aile arabuluculuğu düzenlenmiş olsaydı bu çok daha kısa sürede çözülebilirdi. Bu bir olanak bu bir seçimdir. İnsanlar istemeyebilir arabuluculuğu kimseyi arabuluculuğa zorlayamayız. Ama onların elinden bu imkânı da almamak gerekiyor onların bu imkanını yasanın gücüyle güçlendirerek onlara sunabilmek gerekiyor" demektedir.

Sonuç itibariyle hukuk arabuluculuğu ile aile arabuluculuğunun ortak yönleri vardır. Arabuluculuğun bir felsefesi vardır, etik değerleri vardır, genel anlamda arabuluculuğun belli temel tanımları vardır. Bir arabulucunun rolü, tarafsızlığı, tarafların eşit haklara sahip olması, iradilik, gizlilik gibi ortak noktalar aile arabuluculuğunda da vardır. Aile arabuluculuğunu genel hukuk arabuluculuğundan ayırmamız mümkün değildir. Ancak işin içine aile girdiği zaman farklı boyutları da bulunmaktadır. Ailenin korunması, çocuğun üstün yararı bulunmaktadır. Bu sebeple uluslararası düzenlemeler vardır ancak aile arabuluculuğuna özel bir yasal düzenlemeye artık ihtiyacımız bulunmaktadır. Adli yardımla ilgili konu arabuluculukta da mevcut ancak aile arabuluculuğuna özgü biraz daha farklı düzenlemeler getirilebilir. Toplumsal cinsiyet rollerimiz var. Orada nelerle karşılaşacağız? Ne gibi eleştiriler gelecek? Ne gibi farklı bakış açılarıyla farklı fikirler gelecek? Ama aile içi şiddet dediğimiz bir kavram var. Aile içi şiddet varsa ne olacak değil mi şimdi?

Avrupa Konseyi'nin tavsiye kararı aile uyuşmazlıklarını şöyle tanımlıyor; Aile uyuşmazlıkları: Birbirine bağlı olacak ve süreklilik arz eden ilişkiler içinde bulunacak kişilerin taraf olduğu uyuşmazlıklardır. Şimdi aile içi şiddete gelebilmek için önce aileyi bir tanımlamamız lazım. Aile nedir? Aile, birbiriyle evlenmiş kadın ve erkek mi? Aile, bir anne babadan doğmuş iki kardeş mi? Aile aynı anne babadan doğmuş, birbirine bağlı olarak ve süreklilik arz edecek ilişkiler içerisinde bulunan kişilerdir şeklinde tanımlanmaktadır. Birbirine bağlı sürekli ilişkileri bulunanlarla çıkan uyuşmazlıkları aile uyuşmazlığı diye tanımlıyor ve aile arabuluculuğu da özellikle bu aile üyeleri arasındaki iletişimi iyileştirmek taraflar arasındaki anlaşmazlıkları azaltmaktır demektedir. Anlaşmazlık hayatın bir parçası anlaşmazlığın olmadığı bir hayatı hiçbirimiz düşünemeyiz. Ancak onu ne kadar azaltabiliriz ve ne gibi dostane çözümler üretilebiliriz bunu düşünmemiz gerekiyor.

Diğer yandan da özellikle ayrılık ve boşanma durumunun ekonomik yönü de vardır. Hem kendileri hem toplum hem de devlet açısından sosyal ve ekonomik anlamda masrafların azaltılması için aile arabuluculuğu önem arz etmektedir. Aile arabuluculuğu diğer yandan da daha kısa sürede bu uyuşmazlıkların çözülmesi için kullanılabilecek bir araç olarak tanımlanabilir. 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu aile içi şiddet iddiasını içeren uyuşmazlıklar arabuluculuğa elverişli değildir demektedir. O zaman aile içi şiddet nedir bunu doğru tanımlamamız gerekir. Aile içi şiddet iddiasını içeren uyuşmazlıklar arabuluculuğa elverişli değildir derken acaba yasa koyucu neyi düşünerek koydu? Aileyi, kadını ve çocuğu korumak için. Aile uyuşmazlıklarının o hassasiyeti nedeniyle getirilmiş bir düzenlemedir. Bunu destekleyecek bir düzenleme daha var; arabuluculuk anlaşması yapıldığında taraflar bunun icra edilebilirliğini talep edebilirler ki ilam niteliğinde yani bir mahkeme kararı gibi geçerli hale getirebilirler. Eğer aileye ilişkin bir uyuşmazlık ise -mal rejimi tasfiyesinden kaynaklanan alacaklar, boşanmadan sonraki tazminat, nişanın bozulmasından kaynaklanan tazminat gibi - arabuluculuğa elverişli 6325 sayılı Kanun kapsamında olduğunu düşündüğümüz uyuşmazlıklarda bir arabuluculuk anlaşması yapılırsa bunun icra edilebilirlik şerhini duruşmalı yapılmak zorundadır. Normalde inceleme dosya üzerinden yapılır ama aile ile ilgili ise bu duruşmalı yapılacaktır. Yani hâkime burada bir denetim yetkisi veriyor. Anlaşmalı boşanmalarda da o şekildedir. Hakim, boşanma anlaşması içeriğini uygun bulmadığı takdirde düzeltilmesini isteyebiliyor daha da düzeltilmezse bunu çekişmeli davaya dönüştürebilmektedir. Bu bağlamda baktığımızda yasa da aileyi korumak istemektedir.

Aile içi şiddet olduğu takdirde arabuluculuk yapamazsın denilmektedir ancak şiddet kavramının mevzuatta ya da çeşitli kaynaklarda tek bir tanımı yoktur. Tek bir tanımı olmadığı için de neyi kılavuz alacağımız önem arz ediyor. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin

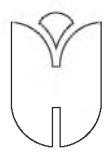
aile arabuluculuğu konulu tavsiye kararını konu almalıyız. Arabulucu geçmişte şiddet yaşanıp yaşanmadığına, şiddete başvurulup vurulmadığına bakmalıdır. Arabuluculukta güç dengesi önemlidir. Güç dengesizliği varsa güçsüz olan tarafın güçlendirilmesi gerekir. İşte bazen dönüştürücü arabuluculuk kullanılabilir. Ama eğer arabulucu geçmişte şiddete başvurulduysa ve bu şiddetin tarafların karar verme iradesinin üzerindeki etkisini saptayacak, tarafların karar verme iradesini etkileyecek bir şiddet varsa o zaman arabuluculuk yapılamaz. Bu tavsiye kararında aile uyuşmazlıklarında zorunlu arabuluculuk olmayacağı söylenmektedir. Aile arabuluculuğu zorunlu olabilecek bir arabuluculuk değildir.

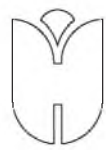
Tabii ki uyuşmazlıkları düzgün bir şekilde çözdüğünde bilinçli bir şekilde onların seçimlerine yardımcı oluyoruz. Biz aile arabuluculuğunda ayrı ayrı görüşmeler yapabiliyoruz, birlikte görüşmeler yapabiliyoruz. Arabuluculuk bilgilendirme ve değerlendirme toplantılarıyla aile içi şiddet var mıydı yok muydu neydi ne değildi biz bu arabuluculuğu yapalım mı yapmayalım mı bunun kararını veriyoruz. Bu kararı verdikten sonra arabuluculuğu uygulamaya başlıyoruz sonuç itibariyle kimseye de zorla arabuluculuk yapmıyoruz.

Aile arabuluculuğu ilişkilerin devamını sağlamak için, evliliğin devamını sağlamak için getirilmiş bir şey değildir. Ancak müşterek çocuğu korumak için ileriye dönük ilişkiyi yapılandırmak gerekmektedir. Zaten evliliğin devamını sağlamak için, aile hakimlerine verilen bir yetki vardır o da tarafları sulhe teşvik. Sulhe teşvik boşanmaktan vazgeçmek olarak algılanıyor yıllardan beri böyle algılanmıştır. Halbuki sulhe teşvik boşanmanın sonuçları konusunda bir anlaşma yapmaya teşviki de kapsamaktadır. Tarafların birliktelikleri mutlu bir şekilde dostane bir şekilde birbirine düşman olmadan o ebeveyn yabancılaşma sendromuna gerek kalmayacak şekilde bitirilebildiğinde işte aile arabuluculuğu işe yaramış demektir diyoruz.

Aile mahkemelerine de bu konuda bir görev verilmiştir. Sonuçta Aile Mahkemesi hakimlerinin belli özellikleri olması gerekiyor. Ama şu kısım önemli, gerektiğinde uzmanlardan da yararlanarak, tarafları sevgiyi koruyacak hoşgörüyü koruyacak tarafları sulhe teşvik edecektir. Aile arabulucuları ve aile danışmanları kimler olacak bunlar üzerinde konuşulması gereken daha çalışılması gereken konular. Nasıl arabulucu oluyoruz Türkiye'de; bir Türk vatandaşı olacak, mesleğinde 5 yılı olacak, eğitim alacak, sınavı geçecek arabulucu olacak. Peki aile arabuluculuğu için bunlar tek başına yetecek mi? Biz tüketicide, ticarette ya da diğer alt uzmanlık alanlarında bile derin derin eğitimler verirken tabii ki aile arabuluculuğunda ayrıca bir eğitim olması gerekiyor.

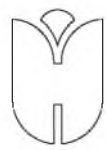
Şimdiye kadar yapılmış olan çalıştaylarda gelen genel çalıştay sonuç raporlarında, 450 saatlik bir eğitim öngörülmüştü. Tabii ki 450 saat ürkütücü geliyor arabulucularımıza ama ürkecek bir şey yok. Bunun tamamı böyle yüz yüze eğitim falan değil. Bunun bir kısmı süper vizyon denen danışmanlık eğitimleridir. Bu 450 saatlerin çok daha üstünde eğitimlerim var bu alanda uygulamalı psikoloji yüksek lisans dahil olmak üzere ama bitmiyor, bitmiyor halen kaç dönemdir. Abbas Hocamızın önderliğinde gene aile arabuluculuğu ile ilgili farklı aile arabuluculuğu modelleri neler olabilir halen çalışmaya ve öğrenmeye devam ediyoruz. Sonuç itibariyle diyoruz ki arabuluculuk evli olsanız da olmasanız da her türlü uyuşmazlığı çözüme bağlayan bir süreç diyoruz. Hepinize sabırla dinlediğiniz hatta dikkatle dinlediğiniz için çok teşekkür ediyorum.

Üçüncü Oturum

Aile Arabuluculuğu II

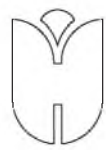
Üçüncü Oturum:
Aile Arabuluculuğu II

Av. Arb. Cansev Turan – *Moderatör*
(İstanbul Barosu)

Av. Arb. Nur Özden - *Aile Arabuluculuğunda Avrupa Uygulamaları*
(İstanbul Barosu)

Uzm. Dr. Doğa Sevinçok - *Boşanma ve Çocuk*
(Balıklı Rum Hastanesi Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Uzmanlığı)

Av. Arb. Şükran Tavlaş - *Anlaşmalı Boşanma Uygulamaları*
(İstanbul Barosu)

Av. Arb. Cansev Turan:
(Moderatör)

Hoş geldiniz. Son oturumumuzda aile arabuluculuğu konusunu ele alacağız. Öncelikle İbn Haldun Üniversitesi'ne özel teşekkürlerimi iletmek istiyorum. Arabuluculuk mesleği başladığı günden beri bizi yalnız bırakmayan, arabulucuları yalnız bırakmayan birçok etkinlik ve farklı derneklerle iş birliği içinde olan İbn Haldun Üniversitesine özellikle Uyuşmazlık Çözüm Merkezi Sayın Müdürü Prof. Dr. Ali Yeşilırmak ve Değerli Müdür Yardımcısı Doç. Dr. Yeliz Bozkurt Gümrükçüoğlu'na özel teşekkürlerimi iletmek istiyorum. Akrander ve Aile Arabuluculuğu Derneğine de böyle bir iş birliği içerisinde oldukları için yine çok teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca aile arabuluculuğunda böyle bir iş birliği içinde oldukları için yine çok teşekkürlerimi sunuyorum.

İlk konuşmacımız Sayın Av. Arb. Nur Özden Hocamızı sizlere takdim etmek isterim. Kendisi İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesini bitirdikten sonra İstanbul ve Ankara'da 15 yıl avukatlık yapmış, 1996-2004 yılları arasında Ankara'da fabrika yöneticisi olarak çalışmıştır. 2006 yılından bu yana arabuluculuk ve uzlaştırma ile ilgili pek çok eğitim almış olup Ankara Üniversitesinde eğitim psikolojisi alanında yüksek lisans tezi yapmıştır. Ayrıca Ankara Üniversitesinde Avrupa Birliği ve Uluslararası İlişkiler alanında lisansüstü eğitimini tamamlamıştır. Aile danışmanlığı, aile dizimi ve akran arabuluculuğu konularında eğitimleri bulunmaktadır. Türkiye genelindeki projelerde akran arabuluculuğu konusunda yer almaktadır. Altınbaş Üniversitesinin kurucu Adalet Bölüm Başkanı olarak görev yapmıştır.

Halen İstanbul ve Ankara'da çeşitli üniversitelerde arabuluculuk ve uzlaştırma eğitmenliği yapmaktadır. Adalet Bakanlığı ve Avrupa Komisyonu'nun arabuluculuk alanında mevzuat geliştirme ve eğitim projelerinde yer almaktadır. Üniversitelerin lisansüstü eğitim programlarında eğitmenlik yapmaktadır. İlk temel arabuluculuk eğitim modeli ile Aile ve Miras Hukukunda uzman arabuluculuk eğitim modüllerinin yanı sıra Evlilik ve Aile Psikolojisi Danışmanlığı kitabının yazarlarından birisidir. Uzmanlık alanları aile ve miras uyuşmazlıkları İnşaat Hukuku ve İş Hukuku'dur. Sunumunu yapmak üzere kendisini sahneye davet ediyorum. Buyurun.

Aile Arabuluculuğunda Avrupa Uygulamaları

Av. Arb. Nur Özden
(İstanbul Barosu)

Herkesi sevgiyle selamlıyorum. Benim sunumum, ilk oturumdan beri konuşan bütün hocalarımızın sunumlarıyla bağlantılı bir konu olan aile arabuluculuğu. Bizdeki uygulamaları ve aslında olmasını istediğimiz uygulamaları Abbas Hocam anlattı, Ayşe Dilek Hocam aile arabuluculuğunun çerçevesini biraz daha belirlemeye çalıştı. Ben de size 2023 Kasım ayında Ankara'da gerçekleştirilen bir uluslararası aile hukuku sempozyumunda tartışılan Avrupa ülkelerindeki uygulamaları anlatmak istiyorum. Bu sempozyum Adalet Akademisi, Adalet Bakanlığı, Aile Bakanlığı ve Avrupa Komisyonu'nun üç günlük bir projesiydi. Üçüncü gün aile arabuluculuğuna ayrılmıştı, oradaki uzmanları dinleyip sonrasında biraz daha ayrıntılı araştırmalar da yaparak bir şeyler toparladım. Ülkemizde bir yol haritası oluştururken göz önünde tutmamız gereken şeyler neler diye kısaca bakacağız.

İsviçre'deki aile arabuluculuğunda ebeveyn uzlaşması diye bir kurum var. Bir boşanma davası açıldığında, mahkeme taraflara arabuluculuk bilgilendirme, değerlendirme toplantısı veya farkındalık oturumu düzenlenmesi için 5 haftalık bir süre veriyor. Eğer yaşları müsaitse çocukların dinlenmesi için de özel sistemleri var. Çocukların da dinlenmesini de önemseyen bir süreçleri var. Burada anlaşamadıkları takdirde hâkim, çocuklu eşler için ortak ebeveynlik üzerine devlet

tarafından karşılanan 5 saatlik ücretsiz arabuluculuk tedbiri alabiliyor. Hatta derdest davaların her aşamasında hakimler bunu öneri halinde taraflara sunabiliyor. Uluslararası çocuk kaçırmaya yönelik olan Lahey Sözleşmesi uyarınca ülkelerin irtibat komisyonları, ortak komisyonları bulunuyor. Bu komisyonlar Avrupa'da çok iyi çalışan, sadece adıyla var olan değil, aktif olarak işleyen kurumlardır. Burada çalışan personel de disiplinler arası eğitimlidir. En çok tercih edilen eleman altyapısı bu şekilde oluşturulmuştur. İsviçre bu konuda oldukça iyi bir düzenleme oturtmuştur.

İngiltere'de ise arabuluculuk bilgilendirme ve değerlendirme toplantısı yapılması gerekli bir aşama olarak düzenlenmiştir. Yani taraflar bu iş için yargılamayı bile erteleyebilirler. Eğer arabulucuya gitmek istiyorlarsa bunun için her zaman talepte bulunma hakları vardır. Eğer bir boşanma davasında çocuk varsa, davaya devam edebilmek için bazı ülkeler bir bilgilendirme değerlendirme toplantısına, bazı ülkeler ise bir arabuluculuk sürecine katılmış olmayı gerekli kılıyor. Aile arabuluculuğu alanında çalışacak kişiler, yalnızca İngiltere'de değil, İsviçre'de ve diğer ülkelerde de çift disiplinli eğitim almış kişi ya da iki farklı disiplinden eş arabuluculardan oluşuyor. Hatta bazı ülkelerde biri kadın biri erkek arabulucunun eş arabulucu olarak hem farklı disiplinlerden hem farklı cinsiyetlerden olduğu durumlarda daha iyi sonuçlar alındığı görülmektedir.

Litvanya'da 2020'den beri aile arabuluculuğunu zorunlu tutulması dikkat çekmektedir. Devlet bütçesinden 6 saatlik arabuluculuk ücretini karşılıyorlar. Ayrıca, arabuluculuğa giden ve sonra boşanma davasına devam eden çiftler için usul harçlarına teşvikler bulunuyor. Gördüğümüz kadarıyla, çok pratik ve güzel bir şekilde çözmüşler.

Fransa'da çocuklarla ilgili hususlarda arabulucuya gidilmesi ve ebeveynlik planı oluşturulması, mahkemeler tarafından özellikle aranıyor, yani aile arabuluculuğu zorunlu hale getirilmiştir. Şunu da

unutmayalım ki arabuluculuk, dünyada ilk uygulama alanı olarak aile hukukunda başlamıştır. Mesela, ceza uzlaştırması nasıl suça sürüklenen çocuklar için yani küçük yaştaki çocuklar için oluşturulmuş bir sistemse, arabuluculuk da aileler için klasik yargılama düzeni içinde ele alınamayacak hassasiyetteki sorunlara çözüm sunmak için geliştirilmiştir. Ülkemizde, maalesef aile arabuluculuğu en son sıraya kalmış gibi görünüyor. Gördüğümüz gibi, ileri refah seviyesine sahip toplumlarda, arabuluculuk özellikle çocuklar varsa zorunlu hale getirilmiş durumdadır. Bu konuda önemli olan, uygulamanın nasıl yapıldığı ve uygulayıcıların nasıl yetiştirileceği kısmı. Görünen o ki, bizde öngörülen eğitim modeli, dünyadaki pek çok örneğe kıyasla daha kısa. Örneğin, Fransa'da aile arabulucusu olabilmek için temel arabuluculuk eğitimlerinin üzerine 650 saat eğitim almak gerekiyor.

Avusturya, uygulamada oldukça deneyimli ve arabuluculuğun tamamen gönüllü yapıldığı bir ülke olarak dikkat çekiyor. Uygulama sıklığına bakılırsa, Avusturya'da zaten gönüllü arabuluculuğun sağlam bir temeli var. Bu nedenle arabuluculuğu zorunlu hale getirme ihtiyacı olmamış.

Almanya bu konu için ayrı bir birim kurmuş, yani aile arabuluculuğu için çok unsurlu bir dernek/topluluk var. Bu topluluk hem hukukçulardan hem de psikologlardan oluşması ile bizim Akrander'e epey benziyor. Alman hukuk sisteminde genel olarak normal hukuk davalarında bile dava açılmadan arabuluculuğa elverişli bir konu ise, avukatın müvekkilin arabuluculuk konusunda bilgilendirdiğine yönelik bir belge dosyaya ekleniyor. Bir hukuk kültürü olarak arabuluculuğun tanınmasını ve yerleşmesini, avukatların bilgilendirme yükümlülüğü içinde sağlamlaştırmışlar. Aile arabuluculuğunda bir tık ileri giderek orada ne sonuç alındı, anlaşmaya varıldı mı, hangi konularda varıldı, neden anlaşma sağlanamadı gibi detaylı bir sürecin olduğunu gözlemliyoruz. Bütün bu konular dilekçenin ekinde ayrıntılı olarak belirtiliyor.

İtalya'da da yine avukatların müvekkillerine tavsiye yükümlülüğü öne çıkarılmış ve 2013'ten sonra bölgelere göre biraz farklılaşan bir uygulama var. İtalya'da devletin ücretleri karşıladığı uygulamalar var ya da mahkemeye arabuluculuğu denedikten sonra gidenler için birtakım teşvikler bulunuyor. İtalya, zorunlu arabuluculuğa yönelik genel anlamda Avrupa'da en büyük adımları atmış ve bir süre sonra dava şartı arabuluculuğu kanunlaştırma şeklinden dolayı geri almak zorunda kalmıştı. Ama günümüzde oldukça yerleşik bir uygulamaya sahip olduğu görülmektedir.

Hollanda'da da ise direkt hakimlerin teşviki ile yani mahkeme temelli arabuluculuk dediğimiz sistem uygulanıyor. Aslında, bizde de belki İsviçre'de olduğu gibi, ilk dava dilekçesi alındıktan sonra mahkemenin öyle bir süre vermesi prosedür olarak çok uygun olabilir. Bir ailede çocuğun olması, ebeveynlik planıyla ilgili olarak bütün ülkelerde boşanma davalarını aile arabuluculuğu için daha hassas bir hale getiriyor. Arabuluculuk sürecinde bir ebeveynlik planı çalışması yapılıp yapılmadığı, yapılmadıysa hangi sebeple yolun tıkandığı gibi bilgiler isteniyor. Hollanda'daki ebeveynlik planının mahkemelerin veya oradaki aile arabuluculuğu sistemi içinde çok geniş kapsamlı olduğunu gözlemliyoruz. Biz Akrander olarak boşanma davalarında ebeveynlik planı çalışmasını Abbas Hocamla birlikte son birkaç yıldır yapmaktayız. Ebeveynlik planlarında, sadece anne baba ile sınırlı olmayıp geniş aile içindeki ilişkileri de organize etmek, çocuğun üstün yararı için gereklidir. Halalar, teyzeler, büyük anneler, büyük babalarla çocukların ilişkilerinin nasıl sürdürüleceği gibi konular da ebeveynlik planlarında ele alınıyor. Hollanda'da aile mahkemeleri ebeveynlik planı hazırlanmasını istiyor, hatta mal rejimi ile ilgili konularda da yine taraflar eğer istiyorlarsa onları da dahil edip süreci erteleyebiliyor.

Son olarak Norveç'te, çocuk varsa zorunlu arabuluculuk uygulanıyor. Seneler evvel İskandinav ülkelerine karlar altında uzun, sakin, yavaş bir hayat diye bakardım. Sonra daha yakından tanıdığımda, oldukça sert ve radikal bir kültürleri olduğunu görmüştüm. Hatta bazı konularda esnekliklerinin çok az olduğunu görüp şaşırmıştım. Özellikle çocuklara karşı işlenen suçlar, çocuk tacizi, ensest vesaire gibi konularda birlikte çalıştığımız bir Avrupa projesinde Finlandiyalı bir bakan, faillere uygulanacak cezaların çok katı bir ceza olmasını hatta hiçbir türlü affa veya indirime gidilmemesi gerektiğini belirtmişti. Çocukla ilgili konular İskandinav ülkelerinin kırmızı çizgisi diyebiliriz. Dolayısıyla bir boşanma davasında çocuk varsa arabulucuya gitmek zorunlu ve çoğu ülke olduğu gibi yine buradaki arabuluculuk belirlenmiş oturum sayıları için ücretsiz.

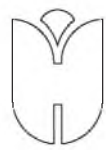
Şimdi bunların üzerine, bizde de nasıl bir uygulama olması mümkündür ya da makuldür diye konuşabiliriz. Burada gördüğümüz örnekler içinde, Hollanda'daki ya da İsviçre'deki uygulamalar bizim için de uygun olabilir. Yani, ilk aşamada, biz de Norveç'teki gibi çocuk varsa dava şartı gibi dersek, bu biraz zorluk yaratır diye düşünüyorum. Yıllardır da bu alanda çalışmanın getirdiği bir tecrübe ile biraz da bizim kültürümüzün ve 2013'ten bu yana arabuluculuk uygulamalarımızın toplumda nasıl algılandığını da göz önünde bulundurarak bir düzenleme yapılması gerektiğini düşünüyorum. Mahkeme temelli uygulamada İsviçre'dekine benzer şekilde, dava dilekçesi mahkeme tarafından kabul edildikten sonra hâkim inceleyecektir. Fakat şiddetin varlığı ya da tarafların arabulucuya gitmesinin gerekmediği, anlamlı olmadığı veya mümkün olmadığı durumları aile mahkemesi hâkimi değerlendirecektir.

Tabii, iyi bir uygulama için aile hakimlerinin mevcut donanımlarının üzerine aile arabuluculuğu konusunda bir eğitim almalarında fayda vardır. Bilgilendirme ve değerlendirme toplantısı ücretini

devlet verebilir. Çünkü uzun süren bir boşanmanın devlete de toplu-ma maliyetleri de çok yüksektir. Arabuluculuk bilgilendirme değer-lendirme toplantısından sonra zaten arabulucu da orada bir tarama yapıyor; ilişkinin ne kadar uygun olup olmadığını, arabuluculukta devam etmenin çocuklar ya da eşler açısından nasıl avantajları ola-bileceğini, nerede zorlanmalar olabileceğini hatta burada bu konuda uzman bir arabulucu, özellikle mal rejimi ile ilgili düzenlemeleri de yapabilir. Boşanmayı düşünen insanların önüne böyle bir sakinleşti-rici bir servis sunulduğunda, belki de daha farklı bir boyutta devam etmeleri mümkün olabilir. Bu yaklaşım, insanlara birçok fırsatlar su-nabilir. Adalet Bakanımız her konuşmasında aile arabuluculuğundan bahsediyor. Eğer uygun bir düzenleme yapılırsa, toplumsal yapımız-daki en sorunlu ve hasar yaratan davalarda tüm taraflar için daha iyi adımlar atılabilir. Şimdi arkadaşlar, zamanı daha etkili kullanmak için sözlerime burada son veriyorum. Çok teşekkür ediyorum.

Av. Arb. Cansev Turan:
(Moderatör)

Nur Hocamıza teşekkür ediyoruz. Şimdi sıradaki konuşmacı, boşanma ve çocuk konusuyla Uzman Doktor Doğa Sevinçok olacak. Yine kendisinden kısaca bahsetmek istiyorum. Lisans eğitimini 2009-2015 yılları arasında Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde almış. 2015 yılında Tıp Fakültesinden mezun olduktan sonra Uşak Ulubey İlçe Hastanesi'nde pratisyen hekimi olarak çalışmıştır. 2016 yılında Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları alanında asistanlık eğitimine başlamıştır. 2020 yılında Aydın Adnan Menderes Üniversitesi çocuk ve ergen ruh sağlığı ve hastalıkları anabilim dalından uzman doktor unvanı almıştır. Aynı yıl içerisinde devlet hizmeti yükümlülüğünü gerçekleştirmek üzere Ağrı Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nde göreve başlamıştır. 2021-2022 yıllarında İstanbul Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nde görev yapmıştır. 2022 yılından itibaren Balıklı Rum Hastanesi'nde çocuk ve ergen psikiyatrisi uzmanı olarak çalışmaktadır. Buyurun, hocam.

Boşanma ve Çocuk

Uzm. Dr. Doğa Sevinçok
(Balıklı Rum Hastanesi Çocuk ve
Ergen Psikiyatrisi Uzmanlığı)

Değerli katılımcılar, hepiniz hoş geldiniz. Bu saatte burada olduğunuz için çok teşekkür ediyorum. Ben ilgili derneklere ve Sayın Nejdet Göğüsdere'ye davetleri için çok teşekkür etmek istiyorum. Sizin gibi değerli hukukçular arasında bulunmak ve bu olguyu sizinle birlikte konuşmak benim için çok önemli bir ayrıcalık. Ben bugün boşanma olgusunu çocuk ergen ruh sağlığı uzmanlığı bakış açısından sizlere aktarmaya çalışacağım. Ben bu sunuma giriş ve epidemiyolojik verilerden bahsederek başlayacağım. Boşanmanın çocuk üzerindeki etkileri, boşanma sürecinde çocuğu etkileyen hem çevresel hem de bireysel faktörlerden bahsetmek istiyorum. Ebeveyn uyumu ve çocuklar üzerindeki etkisi ve bu anlamda arabuluculuğun öneminden de bahsedeceğim. Ebeveyne yabancılaştırma sendromu olgusu, adli değerlendirmede biz çocuk psikiyatristleri olarak neler yapıyoruz, kısaca bunlardan bahsedeceğim ve bazı tedavi yaklaşımlarından bahsederek sunumu sonlandırmayı planlıyorum.

Hepimizin bildiği gibi, boşanma eşlerin birlikteliğinin mahkeme kararıyla sonlandırılmasıdır. Tabii ki, ebeveynler üzerinde, eşler üzerinde olumsuz bazı psikolojik belirtilerle karakterize olabilen bu boşanma olgusu çocuklar üzerinde de olumsuz etkilere sahip olabilmektedir. Bazı TÜİK verilerine göre, 2022 yılında yaklaşık 185.000

çiftin boşandığını görüyoruz. Bu, kaba hız olarak binde 2.13'e tekabül etmekte. 2022 yılındaki verilere göre, 180.500 çocuğun velayete verildiğini görüyoruz. Bu, kümülatif bir şekilde ilerlediği zaman son 10 yılda yaklaşık olarak bir milyonun üzerinde çocuğun ebeveynlerinin boşandığını göstermektedir. Bu durum klinik pratiğimizde çocuk psikiyatrisi polikliniklerinde oldukça sık karşılaştığımız bir durum. Verilere göre, velayetin %75'inin anneye, %25'inin ise babaya verildiğini görmekteyiz.

Boşanmanın etkilerini kısa dönemli ve uzun dönemli etkiler olarak ayırabilmekteyiz. Psikiyatrik bakış açısıyla, özellikle boşanmayı takip eden ilk yıllarda çocuklarda uyum sorunlarının daha sık görüldüğünü gözlemliyoruz. Ayrıca, boşanmadan kısa bir süre sonra içe kapanma, depresyon, anksiyete bozuklukları gibi durumların çocuklarda daha sık ortaya çıktığını, ayrıca davranış bozuklukları, uyum sorunları, karşı gelme bozukluğu ve diğer duygusal düzenleme güçlüklerinin kısa vadede bu çocuklarda daha sık görüldüğünü söyleyebiliriz.

Psikiyatrik olarak uzun dönemli etkilerine baktığımızda ise sanki bunlar kesin olarak gerçekleşecekmiş gibi bir algı oluşabilir. Ancak, bu uzun dönemli etkiler üzerinde boşanmanın yalnızca bir risk faktörü olduğunu belirtmek önemlidir. Uzun dönemde, duygusal ve davranışsal problemlerde, depresyon ve kaygı bozukluğu oranlarında artış ve buna bağlı olarak, bu sürecin devam etmesiyle birlikte intihar girişimleri ve ömür boyu süren stres ve madde kullanımı gibi sorunlarla karşılaşabiliriz. Bu nedenle, bazı çevresel ve bireysel faktörlerin iyi tanımlanması oldukça önemlidir.

Boşanma sürecinde çocuğu etkileyen olumlu çevresel faktörlere baktığımızda, ebeveynlerin birbiriyle iş birliği içinde olması, uyum sağlama düzeyinin iyi olması, çocukların ebeveynlerinden boşanma sonrasında ve boşanma sürecinde duygusal destek görebilmesi, bu desteğin tutarlı olarak devam etmesi, çocuğun çatışmanın içinde

kalmaması ve yaşadığı ortamın ve günlük alışkanlıklarının mümkün olan en az düzeyde değişmesi gibi faktörler önemlidir. Olumlu çevresel faktörler arasında bireysel faktörlere baktığımızda ise çocuğun boşanma öncesi dönemde belirgin bir psikopatolojisinin olmaması, çocuğun kolay mizaç özellikleri ve bilişsel becerilerinin iyi olması, okul uyumunun iyi olması gibi özelliklerin çocuğun bu süreçten daha iyi bir şekilde çıkmasını sağlayabileceği belirtilmektedir. Ancak, zor mizaç özellikleri, boşanma öncesindeki psikopatoloji düzeyinin yüksek olması, gelişimsel sorunlar, davranış sorunları, yaş ve gelişim evresi gibi faktörler bu süreci zorlaştıran faktörlerdir. Ayrıca, boşanma sürecindeki çocukların 0-4 yaş arasında olması, ileriki yaşamlarında psikopatolojiyi artıran faktörlerden bir tanesidir. Ancak, çatışmalı bir evlilik içerisinde büyümek de bu konuda önemli bir etken olabilir. Ebeveynlerin sağlıklı bir şekilde boşanabilmesi çocukların ilerideki hayatlarındaki psikopatoloji riskini azaltabilir.

Boşanma aşaması, aslında çocuk için bir yas sürecine benzer. Boşanma sürecinde bir yas süreci yaşanabilir çünkü bir ebeveyn evden ayrılmış olabilir veya aile ortamı artık huzurlu değildir ve çocuk bu durumun yasını üzerinde taşır. Bu nedenle, yas sürecinde olduğu gibi boşanma sürecinde de belirli evrelerden bahsedebiliriz. İlk başlangıçta boşanmayı inkâr etme, ortama kızma, öfke ve isyan gibi tepkiler gösterme ve bu sürecin devamında anne-babanın yeniden bir araya geleceğine dair hayaller kurma, ancak bunun gerçekleşmeyeceğini fark edince üzüntü ve depresif belirtilerin ortaya çıkması ve sonunda, sürecin sağlıklı bir şekilde ilerlemesi durumunda kabullenme ve olumlu bir yaşama adım atma gibi evrelerden bahsedebiliriz.

Gelişim dönemlerini özetlemek gerekirse; özellikle 0-1 yaş arasında ebeveynlerin boşanma sürecinden geçen çocuklar, bu durumun farkında olmayabilirler. Ancak, günlük rutinlerde bazı değişiklikler olabilir veya bir ebeveyn depresyona girebilir ve bu nedenle çocuğun

bakımıyla ilgili sorunlar ortaya çıkabilir. Bu dönemde, depresif belirtiler olarak uyku ve beslenme sorunları, huzursuzluk, bebeğin içe kapanması, konuşma ve yürüme gibi gelişimsel basamaklarda gecikmeler ve ayrılan ebeveynine bağlı olarak ayrılık kaygısında artış gözlenebilir.

Erken çocukluk dönemine baktığımızda, çocuklar bu yaşta boşanma sürecinin nedenlerini ve sonuçlarını yavaş yavaş anlamaya başlasalar da bu kavram tam olarak gelişmemiştir. Bu dönemde, bir ebeveynin artık evde olmaması durumunu fark ederler ve bu, uzun vadede daha ciddi olumsuz sonuçlarla ilişkilendirilen bir durumdur. Bu nedenle, erken çocukluk döneminde, özellikle velayetin birincil bağlandığı ebeveyninde olduğu durumlarda, çocukların daha korunaklı olduğunu düşünüyorum. Bu dönemde, uyku ve yeme sorunları, sinirlilik, ayrılma kaygısı ve döneme özgü korkularda artış gözlenebilir.

Okul öncesi döneme baktığımızda, 3-6 yaş arasında, tam olarak soyut düşünce gelişmediği için boşanmayı yalnızca anne ve babanın ayrı olduğu ve ayrı evlerde yaşadıkları olarak anlayabilirler. Ancak, bu durumun kalıcı olduğunu tam olarak anlamazlar ve ebeveynler çoğu zaman durumu açıklamakta zorlanabilirler. Bu yaş grubundaki çocuklar sık sık sorular sorar ve anne ve babanın birlikte olmasıyla ilgili hayaller kurabilirler. Bu nedenle, bu durumdaki çocuklara danışmanlık verirken, ebeveynler tarafından boşanmanın kesin ve net bir süreç olduğunu ve çocuğun suçlu olmadığını net bir şekilde belirtmek önemlidir. Sordukları soruların daha net bir şekilde cevaplanması, belirsizliğe mahal verilmemesi önemlidir. Bu dönemde görülebilecek psikiyatrik belirtilere baktığımızda, regresyon dediğimiz bu döneme özgü kazanılmış becerilerin kaybı, ayrılma kaygısında artış, korku ve kaygılarda artış, özellikle ana sınıfına giden çocuklarda arkadaşlarına vurma, davranış sorunları, aşırı hareketlilik gibi sorunları görebiliyoruz.

Okul çağına baktığımız zaman, artık boşanmanın kalıcı olarak anlaşılabildiği görülür. Ancak, bu yaştaki çocuklarda egosantrik düşünme

dediğimiz, yani olayların kendi sebebiyle ortaya çıktığını düşünme gibi bazı özellikler nedeniyle, boşanmanın kendi hatası nedeniyle ortaya çıktığını düşünme sıkça görülür. Bu nedenle, bu çocuklar çok sık suçluluk duygularına maruz kalırlar ve ebeveynlerinin yeniden bir araya gelmesiyle ilgili hayaller kurarlar. Eğer evden bir ebeveyn ayrıldıysa, terk edildiğini, onun tarafından bırakıldığını ve onunla bir daha görüşemeyeceklerini düşünebilirler. Bu nedenle, terapi görüşmelerimizde, bu konuların çocukla ele alınmasının oldukça önemli olduğunu düşünüyorum. Okul çağındaki çocuklarda, akademik kaygılar ön plana çıkar. Bu dönemde, akademik başarıda düşme, davranış sorunları ve akran ilişkilerinde sosyal problemler sıkça görülür. Boşanma sürecinde olan ebeveynlerde bu durumlar, çatışmalı bir evlilikten de kaynaklanıyor olabilir. O yüzden, belki bu davranış sorunlarını sadece boşanmaya değil, bütün sürece atfetmek daha doğru olabilir.

Ergenlik dönemine geldiğimizde, artık boşanma kavramı tüm yönleriyle anlaşılmıştır. Ergen, gelecek planlarını yapma konusunda daha yeterli olabilir ve velayet konusunda aileye ve diğer meslek gruplarına yardımcı olabilir. Bu dönemde, ergenlik döneminin temel özellikleri zaten daha öfkeli olma ve riskli davranışlara yönelme olduğu için, bu sorunlarda daha ciddi artışları görebiliyoruz.

Peki, ebeveyn uyumu bu durumun neresinde? Ebeveyn uyumunu, çevresel faktörlerden bir tanesi olarak paylaşmıştım. Tabii ki, ebeveynler için genellikle kolay bir süreç olmuyor. Çocukla birlikte yaşamaya devam eden ebeveyn, çocuğun bütün sorumluluğunu tek başına almak gibi ağır bir yük içerisine girebiliyor. Ayrı evde yaşayan ebeveyn ise çocuğunun yanında olmamasından, onu görememekten, özlem duygusundan, onunla günlük iletişimini kaybetmekten kaynaklanan bir sıkıntı yaşamaya başlayabiliyor. Bu nedenle, bu süreç içerisinde, boşanma sonrası ebeveynlik görevlerinin iş birliği içerisinde yerine getirilmesi, her iki ebeveynin ve çocuğun daha kolay uyum

sağlayabilmesi açısından oldukça önemlidir. Ebeveynler bu sürece daha iyi uyum sağlarsa, çocukların da bu süreçte daha iyi baş etme mekanizmalarına ve becerilerine sahip olacağı düşünülmektedir.

Ancak, boşanma sonrasında çatışma oranları da oldukça yüksek olabilir. 2-3 yıl içerisinde çatışma gittikçe azalsa da yaklaşık % 10 kadarında çatışmanın uzun bir süre daha devam edebildiği belirtilmektedir. Boşanma sonrası ebeveynler uyum güçlüğü yaşıyorsa, çocukların gereksinimlerine uygun ve yeterli yanıt veremeyebilirler ve çocuklar bir taraf olmak durumunda kalabilirler ki bu hiç istemediğimiz bir durumdur. Çocukların fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarına cevap verilememesi, ileri hayatında çocuğun psikopatoloji geliştirmeye daha açık bir hale gelmesine sebep olabilir. Burada özellikle vurgulamak istediğim bir nokta çocukların ebeveynler arasında mesaj taşıması için ebeveynlerden gelen bazı taleplerdir. Bu durum oldukça sakıncalıdır. Bu nedenle, görüşmelerimizde, bu duruma mutlaka dikkat etmeye çalışıyoruz

Oldukça önemli bir kavram olan ebeveyne yabancılaştırma sendromu, maalesef boşanan çiftler arasında sıkça gözlemlenen bir durumdur. Ebeveynler arasında yoğun bir çatışma varsa, bir ebeveynin diğer ebeveyne karşı bilinçli bir şekilde çocuğu yabancılaştırmaya çalışması durumu söz konusu olabilir. Bu durumda çocuğun, hedef ebeveyne karşı bilinçli bir şekilde kötülenmesi sağlanır, ki bu kötüleme bazen zayıf nedenlerle de olabilir. Ebeveynlerden biri, neredeyse her görüşmede, belki dışarıdan gelen bir etkiyle, çocuğun diğer ebeveynine karşı kötülenmeye devam etmesine sebep olabilir.

Çocuk tarafından tek ebeveyn tamamen sürekli kötü yönleriyle belirtilip diğer ebeveyn ise en iyisi gibi tanımlanabilir. Çocuk, kimsenin etkisi altında kalmadan hedef ebeveyne karşı kendiliğinden olumsuz duygular geliştirdiğine dair iddiada bulunabilir. “Kimsenin etkisinde kalmıyorum, bu benim kendi görüşlerim” diyerek, kötülemeyi yapan ebeveynden alıntı yaparak yaşına uyumlu olmayacak

şekilde ifadeler kullanarak görüşmeler süresince bazı cümleleri tekrar edebilir. Bu durumda çocuğun, çatışma durumunda her zaman yabancılaştırma yapan ebeveyni desteklediğini görüyoruz. Tabii bu düşmanca tavır sadece ebeveyne karşı olmuyor. Yalnızca onun geniş ailesine karşı da değil, aynı zamanda arkadaşlarına ve yakın çevresine karşı da düşmanca duygular besleyebildiğini görüyoruz.

Bu durumu etkileyen bazı önemli faktörler de mevcuttur. Hedef ebeveyn ile ilişki kalitesinin iyi olması ve geçirilen zamanın artması ebeveyne yabancılaştırma sendromunu önlüyor. Tabii ki çocuğun aktif bir psikopatolojisi olmaması, olumlu mizaç özellikleri ve bu durumu kavrayabilecek yaşta olması da bu durumu engelleyebiliyor. Kötüleyici davranışların şiddetinin düşük olması ve çevredeki diğer insanların da bu kötüleme kampanyasına katılmaması bu durumu engelleyen faktörlerden diğerleri.

Neden bu kadar önemli bir durum olduğunu söylüyorum; ebeveyne yabancılaştırma sendromunun çocuğun kişilik ve kimlik gelişimini olumsuz etkileyebilmesi, bu çocuğun ebeveynlerle ters kimlik dediğimiz durumu ortaya çıkarabilmesi ve güvensiz bağlanma geliştirip daha sonraki ilişkilerinde sıkıntılara yol açabilmesi istenmeyen durumlardır ve tabii ki depresyon ve anksiyeteye yatkınlığı, dolayısıyla madde kötüye kullanımını ve intihar davranışını artırabiliyor bu durum çocuklarda. O yüzden görüşmelerimizde mutlaka ele aldığımız bir durum bu. Bu durumdan şüphelendiğimizde ebeveynle mutlaka bir görüşme yapıyoruz, psikoeğitim vermeye çalışıyoruz. Gerekli gördüğümüzde aileleri aile terapisi programlarına da yönlendirebiliyoruz.

Kısaca adli değerlendirmeden de bahsetmek istiyorum. Bu sunumun kapsamına almayı düşündüm aslında, çünkü bizim bu konudaki uygulamalarımızın ne olduğunu aktarmanın önemli olduğunu düşündüm. Velayet davaları sırasında, özellikle çok ciddi çatışmalı boşanmalarda çocuğun ruhsal durumunun değerlendirilmesi, yüksek

yararı göz önünde bulundurularak mahkeme kararıyla çocuk ve ergen psikiyatrisi uzmanından bilirkişi olarak çocuğun velayetinin kime verilmesi gerektiğine dair bir talep gelebiliyor. Burada tabii ki normal klinik görüşmemizden farklı bazı unsurlar var. Bu durum sonuçta bir tedavi amacıyla değil, bir mahkemeye yardımcı olmak için yapılan bir görüşme. O yüzden bunu mutlaka aileye ve çocuğa değerlendirme başlamadan önce, bu görüşmenin içeriğinin ne olduğu ve amacımızın ne olduğunu aktarıyoruz. Tabii ki bu durumda hem anneyle hem de babayla ayrı ayrı görüşmek durumundayız.

Bazen mahkeme tarafından yönlendirme yapılmadan da çocuklar boşanma süreciyle ilişkili ortaya çıkan sorunlardan ötürü aileleri tarafından ruh sağlığı uzmanlarına getirilebiliyor. Ancak bu sefer ailelerin bazen rapor talebi olabiliyor. Fakat bu rapor taleplerini olumlu olarak karşılamıyoruz. Çünkü bizim ruh sağlığı uzmanı olarak eğer mahkemeden bir talep gelmemişse görevimiz çocuğun tedavi sorumluluğunu üstlenmek. Rapor talebinin ise bir adli değerlendirme süreci içerisinde yürümek zorunda olduğu ile ilgili bilgi vermek önemli.

Adli değerlendirme sırasında çocuğun gelişimsel özelliklerinin göz önünde bulundurulması oldukça önemlidir. Ebeveynlerin ruhsal sağlık durumları ve ebeveynlik becerilerinin de tabii ki değerlendirilmesi gerekiyor ve bu durum velayet kararı belirlenirken göz önüne alınması gereken unsurlardan biridir. Özellikle küçük yaşlardaki çocuklarda, primer bağlandığı ebeveyn ile ilişkisinin etkilenmemesi ve onunla ilişkisinin sürdürülebilirliği büyük önem taşır. Ebeveynlerin hayatındaki rutin programlar, ebeveyn-çocuk ilişkisinin niteliği, çocuğun ruhsal durumu gibi faktörleri dikkate alırız. Ancak, bu kararların alınması maalesef kolay olmaz. Genellikle adli heyetler veya üniversite hastanelerinde uzun süreli gözlemler sonrasında karar verilir. Çocuğun okulu, ebeveynlerin iş durumu gibi faktörlerin de detaylı olarak değerlendirilmesi gerekir.

Özellikle adli değerlendirmelerde bebeklik dönemindeki çocukların durumu önemlidir ve yaş faktörü büyük önem taşır. Bebeğin her bir ebeveynle olan ilişkisinin ölçülmesi ve değerlendirilmesi önemlidir. Her bir ebeveyni ayrı ayrı gözlemlemek ve tek bir ebeveynden gelen bilgilere dayanarak karar vermemek önemlidir. Bebeğin gelişimsel ihtiyaçlarını karşılamak için en uygun olan ebeveyne velayetin verilmesi gerekebilir. Ancak, bu durum ortak velayet durumundan farklıdır ve çatışmalı veya mahkeme sürecine dâhil olan durumlar için geçerlidir. Cinsel istismar iddiaları da oldukça önemlidir ve sıkça karşılaşılan bir durumdur. Ebeveyn yabancılaştırma sendromunun bir parçası olarak, bir ebeveyn diğer ebeveyne karşı çocuğuna cinsel istismarda bulunduğu iddiasında bulunabilir. Bu tür iddiaların gerçeklik payı olmayabilir ve aydınlatılması önemlidir. Bu durumun adli ve ruh sağlığı açısından değerlendirilmesi için mümkün olduğunca çok kaynaktan bilgi toplanması ve ayrıntılı klinik değerlendirme yapılması gerekmektedir.

Ebeveynin ruhsal sağlık sorunları velayet için doğrudan bir engel teşkil etmeyebilir. Boşanma sürecinde bir ebeveyn depresif veya kaygılı olabilir, ancak bu durum çocukla ilişkisini ciddi şekilde etkilemeyebilir. İçgörüsünü etkileyen ciddi psikiyatrik bozukluklar velayet sürecinde değerlendirilmelidir. Özellikle özel gereksinimli çocuklar, örneğin otizm ve zihinsel yetersizlik gibi durumlarda, çocuğun bakımını sağlayabilecek olan ebeveynin tercih edilmesi gerekebilir.

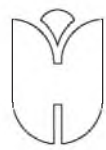
Son olarak tedavi yaklaşımlarından bahsedeceğim. Hastalarımız ve aileleriyle bu sürecin nasıl ilerlemesi gerektiğine dair bilgi paylaşımı yapmaktayız. Çocuk psikiyatristleri olarak, çocuğun perspektifinden olaya bakarak bu yaklaşımı benimseriz. Yurt dışında bu konuda eğitim programları ve grup terapileri mevcuttur. Ayrıca, arabuluculuk uygulamasının da boşanan çiftler arasındaki çatışmayı azaltarak, iletişimi güçlendirerek ve çocuğun ayrı yaşadığı ebeveynle iletişimini artırarak olumlu sonuçlar doğurduğu çalışmalarla ispatlanmaktadır.

Ebeveynlerle yapılan görüşmelerde özellikle ebeveynlerin psikopatolojisinin değerlendirilmesi önemlidir. Bu süreçte ebeveynlerin yaşadıkları duygular ve zorluklar, çocuğun iyiliği için kritik öneme sahiptir. Eğer ebeveynlerde psikopatoloji şüphesi varsa, mutlaka bir yetişkin psikiyatristine yönlendirme yapılır. Boşanmanın çocuk üzerindeki etkilerine yönelik psikoeğitim, gelecekte çocuğu nelerin beklediği ve süreci nasıl yönetmeleri gerektiği konusunda ebeveynlere rehberlik eder. Çocuk yanında olan çatışmanın en aza indirilmesi, ebeveynlere danışmanlık ve destek sağlanması açısından önemlidir. Boşanma kararı kesinleştikten sonra, gelişim düzeyine uygun bir şekilde ebeveynlerin çocuğa birlikte açıklama yapması önemlidir. Net ve anlaşılır bir dil kullanmak, olumsuz ifadelerden kaçınmak, küçük yaştaki çocuklarda kafa karışıklığına yol açmamak önemlidir. Bundan sonraki süreçte ise mümkünse anne ve baba birlikte hareket etmelidir.

Çocuklar suçluluk duygularıyla ilgili bazı bilişsel müdahalelere ihtiyaç duyabilirler. Belirsizlik, boşanma sürecinde ve sonrasında çocukları oldukça etkileyen bir durumdur. Kalacak yerleri değişecek mi? Nerede yaşayacaklar? Okulları değişecek mi? Terk edilme korkusu: Babam evden gittiyse, onu bir daha göremeyecek miyim? Ne zaman görüşeceğim? Bunların çocuğun kafasında net olması oldukça önemlidir. Asistanlık yıllarımda, uzun süreli takip ettiğim bir ilkokul çocuğundan duyduğum bir cümle: "Aslında annem babam ayrılmış olabilir, ama ben onlardan ayrılmadım ki." Gerçekten de anne-babalar için bu süreç çok zor olabilir, ama çocuğu da kendileri kadar düşünmeleri oldukça önemlidir. Çok teşekkür ediyorum.

Av. Arb. Cansev Turan:
(Moderatör)

Hocamıza aydınlatıcı sunumu için teşekkür ediyoruz. Sıradaki konuşmamızın konusu anlaşmalı boşanma uygulamaları olacak. Av. Arb. Şükran Tavlaş, İstanbul Üniversitesinden 1982 yılında mezun olmuş ve profesyonel meslek hayatına savcı olarak başlamıştır. Halen arabuluculuk, avukatlık ve eğitmenlik faaliyetlerine devam etmektedir. Aile mahkemelerinin kuruluş tarihi olan 2003 yılından beri aile davalarıyla yoğun bir şekilde ilgilenmekte olup, ilk arabulucularındandır. Kadın ve çocuk hakları ile adli yardım alanında uzun yıllar görev yapmıştır. Şükran Hocamız, Aile Arabuluculuğu Derneği yönetim kurulu üyesi ve Marmara Arabuluculuk Merkezi kurucu üyesidir ve halen aktif olarak görevine devam etmektedir. Ayrıca, aile arabuluculuğu ve sigorta hukuku alanlarında uzmanlaşmış ve eğitmenlik faaliyetlerine devam etmektedir. Anlaşmalı boşanma protokolleri ve müşterek velayet konularında da danışmanlık hizmetleri sunmaktadır. Değerli Hocamız Şükran Hanım'ı sahneye davet ediyorum, buyurun hocam.

Anlaşmalı Boşanma Uygulamaları

Av. Arb. Şükran Tavlaş
(İstanbul Barosu)

Evet kapanış konuşmalarını çok seviyorum ve arabuluculukta da gerek dava şartı gerek ihtiyari olsun, mutlaka süreci sonlandırırken bir kapanış konuşması yapıyorum. Burada da son konuşmacı olmak bana kısmet oldu. Mümkün olduğunca, klasik sunumlar gibi değil de çekişmeli boşanma davalarımı nasıl anlaşmalı boşanma davalarına dönüştürdüğümden ve uygulamada yaşadığım birtakım sıkıntıları nasıl olumlu bir sürece dönüştürdüğümden kısaca bahsetmek istiyorum.

Geçen nisan ayında avukatlık mesleğinde 40. yılımı doldurdum. Bu 40 yıllık meslek hayatımın yarısı çekişmeli davalarla geçti. Son 20 yıl, yani 2003 yılından bugüne kadar genelde davalarımı anlaşmalı yapmaya yönelik ekstra bir çaba sarf ediyorum.

En büyük kırılma noktasını yaşadığım ve meslek hayatımda dönüm noktası olan bir boşanma davamı sizlerle paylaşmak istiyorum. Aynı zamanda komşum olan, isteyerek ikinci çocuk sahibi olan bir aile, bebek anne karnında daha cenin iken baba aileyi terk etti ve gitti. Büyük çocuk 10 yaşında, küçük daha annesi hamileyken terk edilmişti. Fakat aile çok isteyerek hatta tedavi ile bu çocuğa sahip olmak istemişlerdi. Bu çocuk, her iki tarafında yanlışlarıyla aslında eğitimli bir aile olmalarına rağmen hiç babasını görmeden ana okulu çağına kadar geldi. Amca, dayı, dede gibi rol model baba ve erkek yakınında olmadan, kreşe gitmeden, bakıcıyla büyüdü. Arada sırada bize gelir, beni çok sever, her seferinde zili çalar ve bir portakal veya bir

elma getirme, bahanesiyle beni görmeye gelirdi. Benim de çok yoğun çalıştığım bir dönemde, sadece sevgi gösteriyordum ama çocukla çok fazla bire bir ilgilenemiyordum. Yani bu benim uzmanlık alanım değildi. Bir gün, benim oğluma demiş ki: "Benim de babam var, senin haberin var mı? Ben babamla her gün konuşuyorum." Oğlum bunu bana iletti. Ben çok irkildim, çünkü babasını hiç görmedi, hatta resmini bile bilmiyordu. Sorduk, "Sen babanla nasıl konuşuyorsun, nerede babanı gördün?" diye. "Ben seni babama götürebilirim, tanıştırabilirim" dedi. Ben onun elini tuttum, birlikte babasını görmeye gittik. McDonalds'ın heykelini baba olarak kabul etmiş ve sürekli baba diye onunla konuşuyormuş. O zaman ben kendime madem bu işi yapıyorum. Bu iş böyle olmayacak boşanma davalarında bizler bir şekilde ailelere çocuklara dokunmalıyız dedim. Dört yaşında iken minik kızımızı ilk kez babasıyla tanıştırdım. Çocuğu ben götürdüm ve yakınlarında bekledim. Bundan öncesinde çocuğun terapi ve destek almasını annesi sağladı. Tabii, bu anlattığım kadar kolay bir süreç değil. Çekişmeli boşanma davası, dediğim bu davalar 9 yıl sürmüştü. İki boşanma, üç nafaka davası ile, çocukların nafakalarını arttırarak sürekli karşılıklı davalarla ilerliyorduk. O gün benim meslek hayatımda bir dönüm noktası oldu. Bu insanlarla benim yolum bir şekilde kesişiyorsa, benim de aile hukuku ile ilgili belli bir bilgim, tecrübem, görgüm varsa, bir şekilde ben bunların hem anneye hem babaya ihtiyacı olduğunu anlatabilirim. En azından zorlamam, empoze etmem ama gayret göstermeliyim, dedim. Tabii, yaşım gereği, son yıllarda daha rahat yapıyorum bu işi. Çünkü işin ucunda kişisel bir menfaatiniz yoksa size güveniyorlarsa çekişmeli boşanma davalarının Türkiye'de ne kadar uzun sürdüğünü, 7-8 yıl süren dava sonucunda ne kadar hırpalanacaklarını, bana verecekleri ücretin iki katına çıkacağını bir şekilde anlaşarak boşanmaları konusunda çok detaylı bilgi veriyor ve onları aydınlatıyorum.

Son 2 yıldır Abbas Hocamızdan aldığımız eğitimlerle hakikaten anlaşarak boşanma ebeveyn planları ve müşterek velayet konularını

belirli bir seviyeye getirdik. Bu konuda bugün katkıda bulunmam için bana imkân sağlayan İbn Haldun Üniversitesi Uyuşmazlık Çözüm Merkezi'ne, Akrander'e, Nejdet Başkana ve Abbas Hocama çok teşekkür ederim

Bu çalışmalarımı nasıl yapıyorum, kaç aşamada yapıyorum? Eğer boşanma davalarına bakan avukat arkadaşlarım varsa, yararlanmaları açısından çok kısa özet olarak anlatmak istiyorum. Anlaşmalı boşanma şartlarını oluştururken, protokolleri düzenlerken öncelikle boşanma sürecinde karı-koca olan insanların, karı-kocalık sürecini bitirirken tekrar partner olarak ebeveynliklerini nasıl sürdürmeleri gerektiğini onlara kısaca anlatıyorum? İnsanlar evlenirken çok yoğun ve çoşkulu güzel duygular yaşıyorlar. Aşk, sevgi, tutku, hoşgörü, her türlü olumlu duygular içinde oluyorlar. Böyle olumlu duygular boşanmaya gelirken yerini tam tersi; öfke, hırs, kırgınlık, süründürmek, hiçbir şekilde iletişim kurmamak, iletişim kanallarını kapatmak gibi son derece olumsuz duygulara bırakıyor. Ben her ne kadar evlenmek kadar boşanmanın da çok doğal bir olay olduğunu bilsem de onların hissetmediğini anlıyorum ve ilk aşamada bunun çok doğal bir olay olduğunu onlara anlatmaya çabalıyorum. Bunun aksi olursa çok fazla bedel ödeyeceklerini, az evvel söylediğim gibi, detaylı olarak açıklıyorum.

Doğa Hocamız da çok güzel anlattı, yani çocukların üzerinden sanki tramvay geçiyor, o kadar çok zarar görüyorlar ki, ben burada size anlatsam, hani 40 yılın öyküsünü, gerçekten hep birlikte ağlarız. Bazen, boşanma görüşmesine gelen taraflar o kadar üzgün o kadar naif oluyorlar ki onların göz yaşlarıyla ofiste koltuklarım ıslanıyor. Bizler terapist değiliz her ne kadar bizim uzmanlık alanımız psikoloji olmasa onları uzmana yönlendirerek güçlenmelerini sağlayabiliriz. Tecrübeli bir hukukçu olarak, biz de onlara dokunabiliriz.

İlk cümlemiz boşanma konusunda kararlı olan eşlere son yıllarda hepimizin çok kullandığı; sizler artık romantik partner

olmayabilirsiniz, ama partnersiz ve partner olmak zorundasınız. Çünkü bu çocukları birlikte büyüteceksiniz. Bu çocukların hem anneye hem babaya ihtiyaçları var, yani çocuk doğduğunda söylediğimiz "analı babalı büyüsünler" lafını onlara tekrar söyleyerek önemini vurguluyorum. Bu çok önemli ve sihirli bir temenni.

Eşler boşansalar bile çocukların yaşamları, eğitimleri, sosyal ihtiyaçları gibi çok önemli konularda birlik ve beraberlik sağlayabilirler. Taraflar kendilerini çok iyi tanıyorlar ve kendi güçlerini biliyorlarsa, bir konsensus sağlamalarını, iş birliği yapmalarını öneriyorum. Eğer bu iş birliğine sıcak bakarlarsa, inanın hayatları çok daha lüks, çok daha konforlu oluyor.

Aynı evin içindeyken baba para kazanıyor, parayı anneye bırakıyor. Anne ev hanımı veya anne çalışsa bile hafta sonları çocuğu, kurstan kursa gezdiriyor, bezgin bir şekilde her türlü sorumluluğu sırtına almış. Boşanma sürecinde ve anlaşmalı boşanmalarda özellikle müşterek velayet protokolleri ve ebeveyn planları hazırlarken iki tarafta güçlerini maddi manevi sorumluluklarını biliyor ve çocuğun üstün yararı doğrultusunda üzerine düşen sorumlulukları yerine getiriyor. Anlaşmalı boşanmalarda taraflarla birlikte çok da güzel planlar yapabiliyoruz. Belki de onları boşanma aşamasına getiren iletişim kanallarının en kapalı olduğu dönemde, biz onları düşündürüyoruz. Diyoruz ki bakın artık iletişim kanallarınızı açın ne yapabileceksiniz oturun düşünün ve bundan sonra didişmek yerine çocuklarınız için ortak bir yol bulun diyoruz ve ilk önce böyle başlıyoruz. Tabii, buna ben en çok kendim inanıyorum. Onlardaki potansiyel gücü görüyorum. İnandığım için de karşı tarafın inanmasını sağlıyorum ve hiçbir zaman ebeveynliğin sadece lüks bir yaşam sağlamak, para kazanmak ya da güzel okullarda okutmakla sınırlı olmadığını söylüyorum. Ortak velayet sürecini ebeveynler belirlerken birlikte büyütmeleri için gerekli olan şartlarda, tabii, ekonomik ve sosyal durum da çok belirleyici oluyor, gerçek hayatta anlatıldığı kadar da kolay olmuyor.

Mesela yine size örnek vererek gidersem, çok böyle hiddetli ve çekişmeli bir boşanmada tarafların hazır olmadığı süreçlerde karşı taraf, erkeğin vekili, çok heyecanlı olduğu için taraflar henüz hazır değilken erkenden protokol için büroma geldiler. Aslında o süreçte taraflar bir araya gelecek durumda değillerdi, yani "oturun da hep birlikte anlaşalım" moduna henüz gelinmemişti. Bir de maalesef ki, erkek meslektaşımız üç kere boşanmış kadınlara karşı çok hiddetli ve ön yargılı davranıyordu.

Sürekli, biz ağzımızı açmadan beni ve benim müvekkilimi azarlıyor ve (bakın daha ne istiyorsunuz her şeyi veriyoruz?) diyerek müzakere sürecine sürekli zarar veriyordu. Halbuki, biz maddi konular değil, çocuklara yönelik bir şeyler konuşmak istiyoruz. Bu arada, çocuklarımız ikiz ve çok yetenekli. Birisi müzik dalında, çok yetenekli, biri spor dalında uluslararası müsabakalara gidiyorlar. Ben istiyorum ki, bir adım öteye gideyim, ben zaten haklarını alırım. Yani, yılların avukatı olarak, biz zannetmeyin anlaşmalı boşanma yapıyoruz, susalım, hiçbir şey istemeyelim, sadece müşterek velayeti alalım, sessizce gidelim. Olay o değil, yasal olan haklarını zaten temin ediyoruz. Nedir? Boşanmada ağır kusurlu olan taraf bir bedel öder. O bedeli aldıktan sonra çocuklara yönelik yaptığımız konuşmada, baktım olmuyor, benim müvekkilim sürekli ağlıyor, avukat sürekli azarlıyor. Biz görüşmeyi sona erdirdik. Daha sonra asille bir araya geldik. Baba zaten eğitimli ve çocuklarına çok değer veriyor. Çocukların yaşam alanları eğitimleri ve gelecekleri için avukatı yanında olmadan baba öyle güzel alternatifler üretti ki, anlaşarak boşanmaya çok güzel bir örnek oldu. Ne yapabiliriz bu çocukların üstün yararı için onları daha fazla üzmeden hırpalamadan, yaşam düzenlerini bozmadan? Tam da yeni evlerine taşınma aşamasında iken o evi çocuklarla anneye bıraktı, kendisi kiralık karşı daireyi tuttu. Hangi çocuk nereye gidecek, eğitimlerine nasıl destek verilecek, okul eğitim ücretleri nedir, yıllık artışları nedir? Okul konusunda nasıl birlikte hareket edecekler? Çocuklar için

bugüne kadar yapılmış bir mal varlığı var, bunu kim değerlendirecek ki? Her şey konuşuldu ve protokol ona göre hazırlandı.

Bu ve benzer (boşanma ve velayet harici) birçok konuda ihtiyari aile arabuluculuğu yapıyorum. Boşanma davası bitmiş, kapanmış, üzerinden 5 yıl geçmiş, 8 yıl geçmiş, orada çocukların birikimleri var. Bu birikim nasıl değerlendirilecek baba bankacı finans uzmanı anne ev hanımı velayet annede evliyken çocukların yüklüce olan birikimleri baba değerlendiriyormuş. Şimdi nasıl bunu değerlendireceksiniz? En güzeli aile arabuluculuğu. Kim bu konuda daha bilgili ne tür çözümler üretebiliyorsunuz soruyorum. Kendileri müzakereler sonunda çocukları için en yararlı olan sonuca birlikte ulaşıyorlar.

Çekişmeli boşanma davalarının sürecinden çok detaylı olarak tarafları bilgilendirerek, bu süreçte çocukların çok çabuk büyüdüğünü bu telaşe içinde çocuklar ve anne baba için telafisi mümkün olmayan bir zaman kaybı olduğunu örneklerle anlatıyorum. Dava açıldığında 2 yaşında olan bir çocuk 9 yaşına geliyor, 9 yaşındaki çocuk 16 yaşına geliyor, oyun çocuğu iken okul çocuğu oluyor, okul çocuğu iken ergen oluyor, ergenken askere gidiyor. Eşlere soruyorum, ne yapmak istiyorsunuz? (*Ben babayım, çocuğumu daha fazla görmek ve kaliteli vakit geçirmek istiyorum.)* Aynı şekilde anneye de soruyoruz. Uzun yargılama sürecinde neler kaybedeceklerini sorduğumuz sorular ve aldığımız cevaplarla netleştiriyoruz.

Son yıllarda yapmış olduğumuz anlaşma boşanma protokollerinde tamamen butik tarzı çalışıyorum. Kesinlikle hiçbir ailenin yapısı diğer ailenin yapısına benzemez. Ama ne yazık ki bazen erken gittiğimde duruşma beklerken meslektaşlarım elinde kağıtla "hadi çabuk çabuk imzala" diye müvekkillerine veya karşı tarafa tam duruşmaya girerken baskı yaptıklarına tanık oluyorum. Meslektaş duruşma öncesi telaşe ile protokolüne son anda baro odasına gidip bir satır ekliyor, bir satır çıkarıyor vatandaş diyor ki "Ya ben bunu böyle istememiştim ama size öyle dememiştim" diyor ve çok net bakın hiç abartmadan

avukat diyor ki, "ama ne yapalım hakim böyle istiyor, internetten indirdim" diyor. Yapamayız arkadaşlar. Böyle bir lüksümüz yok.

Aile, toplumun en temel ve en önemli kurumudur. İşte bu yüzden de boşanma davaları da hem aile hem toplum için çok önem arz eden davalardır. Biz insanların hayatını iki satır internetten indirdiğimiz boşanma protokolleriyle ilam haline getiremeyiz. Getirirseniz de işte sonradan açılan davalarla avukatlar para kazanırlar. Yanlış ve bozuk olduğu için düzeltmek için tekrar tekrar dava açarsınız. Davalarının türü değişir, kişisel ilişkinin genişletilmesi, kişisel ilişkinin daraltılması, sınırlandırılması, çeşit çeşit dava olur. Bu davayı da karşı taraf beğenmezse istinafa, temyize götürürse alın, buyurun size bir 7 yıl daha 7 yıl sonunda aldığınız, kazandığınız davanın da hükmü yok. Belki hâkimi ikna edip de tedbir kararı alırsanız, o ilam kesinleşene kadar ailenin mağduriyetini biraz hafifletebilirsiniz.

Sırf hukukçu üyelerin olduğu WhatsApp aile hukuku gruplarında dikkatimi çeken bir konuya daha değinmek istiyorum. Bu gruplarda bazen tecrübeli sandığım ve backgroundu yüksek avukatlar yazıyor ki, "*Arkadaşlar, müşterek velayet istemeyin. Türkiye'de müşterek velayet yok. Hakimler vermiyor, sadece dizilerde olur,*" diyorlar ve o kadar emin söylüyorlar ki. Diğerleri de "*Evet, doğru, sadece dizilerde olur,"* diye onaylıyor. Bizler buradaki katılımcılar zaten bu konularda çalışıyorsunuz. Emek veriyorsunuz ve doğrusunu da biliyorsunuz. Ama rica ediyorum, mümkün mertebe herkese bunu gösterin, müşterek velayet Türkiye'de vardır. Eğer bizler avukat olarak düzgün hazırlarsak, hakimler de kabul eder ve uygulanabilir. Tabii uygulanabilir olmasını sağlamak da bizlerin elindedir. Bizler her zaman çocukların üstün yararını ön planda tutarak, onların yaşamlarıyla, eğitimleri, sosyal hayatları, büyük aileleriyle olan ilişkilerini atlamadan her konuyu madde madde protokollerimize yazarsak, tüm ödemeleri tarihleriyle, likit olarak ne kadar olduğunu, artışların ne kadar olduğunu en ince ayrıntısına kadar düşünürsek çocukların üstün yararını gözetmiş oluruz.

Az evvel Abbas Hoca'nın sunumunda yer alan ebeveyn planlarında neler yer almalı? 20 tane madde var. Eğer bu maddeleri atlamadan hazırlarsanız, gerçekten eşlerin içine sinecek, çocukların üstün yararına yönelik son derece kaliteli bir anlaşma hazırlayabilirsiniz. Bizler hepimiz hukukçuyuz. Uluslararası sözleşmeler hazırlıyoruz. İki tane çocuğun geleceğine yönelik bir sözleşme hazırlayamaz mıyız? Neden iyi niyetli, hoşgörülü, tecrübeli, olup bir de yasaları iyi biliyorsak her birimizin anne veya baba olmasına gerek yok. Çevremizde yeğenimiz, torunumuz, komşumuz var. Bir çocuğun temel ihtiyaçları nelerdir? En düzgün en kolay bunu nasıl sağlarız? Tabii ki de bunu yapabiliriz. Ben bunun da çok zor olduğunu düşünmüyorum.

Ebeveynlik planı ve ortak ebeveynlik ilişkisini ebeveynler ile nasıl müzakere ediyorum, ortak ebeveynliğe nasıl dönüştürüyorum? Tabii, bu benim tercihim, ama her zaman öyle olmuyor. Yine de anlaşmalı boşanma yapıyorum, ortak ebeveynlikle ilgili bir sözleşme de hazırlayabilirim. İlk başlarda, bir kere eşlerin sizinle birlikte görüşmesi ya da bir araya gelmesini çok hayal etmeyin, arkadaşlar. Getirseniz bile, birbirleriyle göz göze bile gelmiyorlar. Rica ediyorsunuz, birbirinize bakın, geçmişteki güzel günlerinizi hatırlayın diyorsunuz. Kesinlikle hitap yok, göz teması yok. Nezaket çok beklemeyin. Onun için, ilk görüşmeleri bireysel, mekik görüşme dediğimiz şekilde ilerletiyoruz. İşte, bu ne oluyor genelde mail trafiği oluyor. Bu mail trafiğinde de örnek aldığım, benim geçmişte yapmış olduğum planlar ve yurt dışında yaşayan müvekkillerimiz zaten bana gelmeden önce bir yıl, iki yıl gibi müşterek velayeti sürdürmüşler kendi aralarında. O kadar güzel konsensüs yapmışlar ki, haftanın belli günü kim çocuğu alacak, kim hasta olduğunda doktora gidecek. İkisi birden seyahatteyken, hangi büyük anne-büyük baba eşlik edecek, işte okul toplantılarına kim katılacak? İnanın, bunlara kadar çok detaylı bir şekilde taslak hazırlamışlar. Biz sadece Türkiye'de boşanıyorlarsa, bize geldiyse, hukuksal prosedürünü hazırlıyoruz. Şayet bunlar,

bu mekik görüşmelerde birbirlerine gönderdikleri evraklar içine işlemişse, üzerinde birtakım değişiklikler yaparak size geri gönderiyorlar veya bazı sakıncaları varsa, sakıncaları size iletiyorlar. Bir kere, bu sakıncaları hiçbir zaman yok saymıyoruz; sakıncanın altında bir neden vardır, mutlaka. Bu nedir? Çocuğa yönelik bir şiddet var mı, çocuğun gelişimini engelleyecek bir durum var mı? Diğer ebeveyni ile, aktif dinleme yaparak, soru sorma tekniklerimizle son halini oluşturuyoruz ve son hali içlerine sindiği zaman, gerçek anlamda mahkemeye ilam haline götürebiliyoruz.

Zaten, son aşamada protokol veya arabuluculuk anlaşması imzalandığında, kapıdan çıkarken birbirlerine karşı tavırları da değişiyor. Önce, göz temasından kaçınan ve Ayşe Hanım diye hitap eden eş Ayşeciğim buyur sen geç lütfen diye tavırları değişiyor ve siz bunu çok rahat gözlemleyebiliyorsunuz. Bazen de eşler müşterek velayete veya sizin hazırladığınız protokole çok sıcak bakıyorlar. O zaman mutlaka gerçeklik testi yapmak gerek. Bir an evvel acil boşanmak isteyen eşinden kurtulmak isteyen tarafı da irdelemek gerek imzaladığı protokol hükümlerine ne derece uyacak, sorumluluklarını alabilecek durumda mı? Bizim algılarımızın açık olması gerek. Yapılan protokollerin düzgün olması kadar hayata geçirilmesi de çok önemli

Boşanma ve ayrılık durumunda çekişmeli sürece giren ebeveynlerin çocuklarını birlikte büyütmeye ve bu iş yükünü maddi ve manevi boyutunu birlikte karşılamaya tarafları ne kadar sürede ikna ediyorum?

Bu nasıl gerçekleşiyor, maalesef müzakerelerimiz çoğu zaman 4 ayı buluyor. Yani böyle bir haftada 10 günde neticelenmiyor. Düşünebiliyor musunuz, taraflar 2 ay evli kalmış, ancak müzakereleri 4 ay sürüyor. Yine 2-3 ay evli kalan bir çiftin boşanma davası 5 yıl sürdü. Neyse ki gerekçeli karar çıkınca sulh yaptık. Müzakere süreçlerinde

bizlerin sakin ve hoş görülü olması ve yüksek empati yeteneğine sahip olmamız gerekiyor. Çekişmeli boşanma davaları ve akabinde açılan mal rejimi tasfiyesi davalarına ben manevi ölüm diyorum. Boşanma, ölümden sonra en büyük travma, gerçekten en büyük travma bu, Sırlamada ölüm birinci sırada ikinci sırada boşanma, iş kaybı, ev ve okul değiştirme gibi devam ediyor. Yakınınızı kaybedince çok üzülüyorsunuz açınız içinizde kalıyor, ama o çocuğu büyütürken hep birlikte boşanmanın getirdiği yarattığı acıları ailece yaşıyorsunuz.

Mesela, ilk müşterek velayeti aldığımız davadaki bir çocuğumuz vardı, 12 yaşında, okula gitmek istemiyor, hiçbir şekilde gitmek istemiyor. Ben de bilmiyorum, tabii işin uzmanı değilim, sonra konuşuyorlar. "Niye okula gitmek istemiyor çocuk?" Okulda yemek yemek istemiyor ve bunu bize mahkemenin uzmanı çözdü, olayı biliyor musunuz? Özel okuldaki rehberlik hocası çözemedi, meğerse annesi obsesif takıntılı, üzerine yemek döker diye çocuk yemek lekesi olur diye okulda yemek yemiyor. Yemek yemediği için okula gitmek istemiyor ve sağ olsun hâkim de olayı üzerine gitti. Tekrar heyete yolladık, tek kişiyle değil; işte çocuk pedagogu, psikolog, uzmanla birlikte taraflarında onayıyla müşterek velayete karar verildi. Yani, bunlar çok ince ve hassas konular. Ben avukat olarak bilirim, biz biliriz demiyoruz, boşanma hukuk tam bir ekip işi. Ekibin içinde avukat var, hakim var, psikolog var, rehberlik hocaları var, ana baba, çocuk, kök aile var.

Bir de şu noktaya değinmek istiyorum. Müzakerelerin birkaç aydan az sürmeme nedeni nedir? Önce boşanmak için ofise gelen kişiyi çok iyi dinliyorum. Sözlü görüşme esnasında boşanma konusunda kararlı olup olmadığını net bir şekilde anlamaya çalışıyorum. Bazı insanlar avukatla görüştükten veya vekaletname çıkarttıktan sonra geri bildirim yapıyorlar. Size geldikten sonra eşim bütün evin eşyalarını değiştirdi, yazlık ev aldı bana, ikinci çocuk yapacağız biz gibi garip bildirimler. Bunlar sağlıklı bir aile yapısı olmayan hukuku tehdit unsuru olarak kullanıp evliliğini sürdürmeye çalışan kişiler olup onların

da niyetini tecrübelerinizle anlayabiliyorsunuz. Bizle görüşmeye gelen kişilerin hangi ruh hali içerisinde olduklarını, benim kendilerine çizmiş olduğum hukuki yol haritasında, süreci anlayabiliyor mu, bütün bunların idrakinde mi çok iyi gözlemlememiz gerekiyor.

Bütün bunların tam aksi durumdaysa anlamıyorsa, ona bir iyileşme süreci tanıyoruz. İyileşme sürecini tabii ki de ben yapamıyorum, uzmana gitmesini söylüyorum. Uzman terapist oluyor, ailesinden destek alıyor. Tabii, bütün bunların içinde şiddet olmayacak lafını bile etmiyorum. Şiddetin olduğu yerde, bu söylediğimiz o güzel profil işte, ebeveyn planları falan zaten mümkün değildir. Ailelerin önemini çok üst düzeyde tutuyoruz, mecbur kalmadıkça yine bizlerin dikkat edeceği en önemli konulardan biri de aile mahremiyetini ihlal etmemek. İlk görüşmemde, anlaşmalı boşanmaya, malların dağılımı ve velayet planlarına yönelik konuşuyorum. Kusur ve tazminat kısmını daha sonraya bırakıp detaylı görüşüyorum. Neden biliyor musunuz? Aile mahremiyetlerinin benim önümde bile zedelenmesini ben artık kaldıramıyorum, duymak ve dinlemek istemiyorum. Düşünün ki bir mahkemede tanıklarla bütün yedi sülalenin komşunun önünde, onu da özellikle söylüyorum, aile mahremiyetinin zedelenmemesi açısından da size anlaşmalı boşanmayı öneriyorum diyorum. Bu da olumsuz bir süreç oluyor, insanların öfkelerini tırmandırmak, yerine onları masada tutabilmek için elimizden geleni yapmamız gerekiyor, yani deyim yerindeyse, bence iyi bir boşanma avukatı yangına körükle gitmemelidir. Onun da vebali olduğuna inanıyorum, sırf çekişmeli boşanma davası alıp da daha çok para kazanmak veya çok yoğun işleri olan avukat olmak benim için değer ifade etmiyor.

Hazırladığımız ebeveyn planını anlaşmalı boşanma protokolüne geçirip nasıl ilam haline getirmeliyiz? Şimdi, bu protokoller, az evvel dediğim gibi, tam anlamıyla bir ekip işi. Bu ekibin dışında bu protokolün hazırlanmasında yasalar, tecrübe, bilim, hoşgörü, sabır,

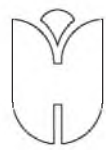
nezaket, yüksek empati vicdan var. Ayrıca ahlaki değerlerimiz, manevi değerlerimiz var. Çok hassas bir süreç ve bir ekip işi. Aylarca, günlerce çalışıyoruz, gruplar halinde çalışıyoruz. Sağ olsun psikoloji ve çocuk hukuk ile ilgili hocalarımızdan da bazen destek alıyoruz. Fakat, duruşma aşamasına geldiğimizde, Ayşe Dilek Hocamız da söyledi: En ufak bir küçücük noktada uyuşmazlık çıkarsa ya da içeri girdiğinizde taraflardan biri "Ben öyle dememiştim, yanlış yazıldı ya da siz yanlış anladınız" derse, anında anlaşmalı boşanma çekişmeli boşanmaya dönüyor. Bütün emekleriniz heba olup gidebilir. Onun için, orada sizin avukat olarak kendinizden emin tavrınız, protokolün tarafların içine sinmiş olması gerekiyor. Bir anlaşmalı boşanma davamda çok detaylı boşanma protokolü hazırlamıştım. 2 yaşındaki çocuğun gelecekteki kreş, anaokulu ve ilkokulu için babanın çocukla kişisel ilişkisini okul takvime göre ayarladık ayrıca takvime göre babanın ödeyeceği miktarlar ve tarihler yer alıyordu. Hâkim böyle protokol olmaz çocuk çok küçük şimdiden ilkokulu çağını belirleyemezsiniz dedi. Her iki ebeveyn iradesi ve katkısıyla hakimi birlikte ikna ettik.

Bizler gerek avukat gerekse arabulucu olarak barışarak boşanmayı sağlayabiliriz, ebeveynler boşansalar dahi dağılmadan, paramparça olmadan sadece ebeveyn partner olarak çocuklarını sağlıkla büyütebilirler. Hayatlarına önce olumsuz bir süreçte dahil olduğum ailelerde sürecin sonunda bir nebzede olsa onlara yardımım dokunduysa aile hukuku ile ilgili çalışan avukat olarak ne mutlu bana. Zaten yıllardır onların çok kıymetli geri bildirimleri oluyor. Bayramlarda, kandillerde, mezuniyet törenlerinde, hatta kız isteme törenlerine bile davet edildiğim ve bazılarıyla şimdi meslektaş olduğum çocuklarım var.

Bugün burada bulunan herkes zaten o ruha ve güce sahip olduğuna göre, bizler ailelerin barışarak boşanmalarını sağlayabiliriz. Sabırla dinlediğiniz için çok teşekkür ederim. Sağlıcakla kalınız.

Av. Arb. Cansev Turan:
(Moderatör)

Şükran Hanıma çok teşekkür ediyoruz, değerli katkılarından ötürü. Evet, seminerimizin sonuna geldik. Sabahtan bu saate kadar dikkatle dinlediğiniz için ben de teşekkür ediyorum ve bu etkinliğin oluşmasında emeği geçen tüm hocalarımıza, katkısı olan herkese tek tek teşekkür ediyorum. Şimdi sertifikaları vereceğiz ama ondan önce bir şey daha söyleyeceğim. Sabahki oturumda açılış oturumunda Ali Hocamız demişti ki, "Bu sözlü kalmasın, değerli hocalarımız bu fikirlerini yazılı hale de getirsin diye." İbn Haldun Üniversitesi Uyuşmazlık Çözüm Araştırma ve Uygulama Merkezinde, ben de aynı zamanda danışma kurulu üyesi olarak, muhakkak hocalarımıza telkinlerde bulunarak bu etkinliğin yazılı hale getirilip daha fazla kişiye ulaşmasını da yine hatırlatmak isterim değerli hocalarımıza. Şimdi ben kapanışı yapmak üzere bu etkinlikte çok önemli emeği olan Sayın Doç. Dr. Yeliz Bozkurt Gümrükçüoğlu'na söz veriyorum. Buyurun Hocam.

Kapanış Konuşması

Doç. Dr. Yeliz Bozkurt Gümrükçüoğlu
(İbn Haldun Üniversitesi)

Sayın Dernek Başkanım, kıymetli Abbas Hocam, değerli meslektaşlarım; bugünün gerçekleşmesinde çok büyük katkısı olan tüm konuşmacılara, Uyuşmazlık Çözüm Merkezimiz adına hepinize çok teşekkür ediyorum. Bugün kıymetli konuşmacılarımız bize iki önemli konuda, iki farklı önemli arabuluculuk uygulamasına ilişkin çok güzel sunumlar yaptılar. Cansev Hanım'ın söylediği gibi, biz arzu ederiz ki bunu bir yayına da dönüştürelim, önceki yayınlarımız gibi yazılı hale de getirelim. Merkezimiz kurulduğu andan beri, biz çok uzunca bir zamandır aslında hukuk ve arabuluculuk alanında Ali Yeşilırmak Hocamla birlikte faaliyetler gerçekleştirmekteyiz. Ancak bu yıl ilk defa yeni bir yolculuğa başladık. Bu yeni yolculuk, bir adet Kampüs Arabuluculuğu Projesi ve bir de Kurum İçi Arabuluculuk Projesi. Ancak bu yolculukta aslında anladık ki, şu ana kadarki hukuki tecrübemiz çok da yeterli değilmiş. Bu süreç içerisinde hemen ilk zorlandığımızda, bugünün gerçekleşmesine de çok katkısı olan Sayın Danışma Kurulu üyemiz Cansev Hanım vasıtasıyla, Akrander Başkanımız Nejdet Başkan'a başvurduk ve başvurduğumuz an itibariyle derneğin tüm imkanlarıyla bize destek verdiler. Sağ olsunlar. Bu vesileyle bila bedel destek olan bizlere, Nur Özden Hocama, Recep Duran Bey'e ve bugünün gerçekleşmesinde de büyük katkılar sağlayan Aliye Terzi Yılmaz Hocama çok teşekkür ediyorum. Hepinizin çok yorulduğunu

biliyorum, tüm bir gün yorucu bir gün geçti. Ama bu süreçte de katkı sağlayan herkese yine teşekkür etmek istedim. Bu vesileyle, yine sahne arkasında yoğun bir şekilde, her zamanki gibi çalışan ekip arkadaşlarım, hem anayasa hukukçusu hem de iletişim hukukçumuz Uyuşmazlık Çözüm Merkezimizin daimi eksilmez neferi Dr. Öğr. Üyesi Gülnihal Ahter Yakacak'a teşekkür ediyorum. Sevgili asistanım Abdülmecit Güldağı'na teşekkür ediyorum. Akrander ile birlikte bize katkı sağlayan Aile Arabuluculuğu Derneği'ne, onların yönetimlerine çok teşekkür ediyorum. Bu vesileyle, şunu son olarak söylemek istiyorum: Uyuşmazlık Çözüm Araştırma ve Uygulama Merkezimiz her daim tüm arabulucularımıza, tüm sivil toplum kuruluşlarına her zaman açıktır. Hepinizin katkılarıyla çok daha güzel işler yapabileceğimize inanıyorum. Son olarak, elbette ki bu etkinliğin de çok hızlı bir şekilde gerçekleşmesine hiçbir bürokrasiye takılmamıza vesile olan Rektör Hocama teşekkür ederek günü kapatıyorum.

AKRAN VE AİLE ARABULUCULUĞU UYGULAMALARI SEMİNERİ

Editörler:

Prof. Dr. Ali Yeşilırmak

Doç. Dr. Yeliz Bozkurt Gümrükçüoğlu

Dr. Öğr. Üyesi Gülnihal Ahter Yakacak

Arş. Gör. Abdülmecit Güldağı

İbn Haldun Üniversitesi Uyuşmazlık Çözümü Uygulama ve Araştırma hukuk uyuşmazlıklarında arabuluculuk ve diğer alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerine ilişkin faaliyetler yürütülmektedir. 2024 yılı itibarıyla Merkez bünyesinde yürütülen "Aramızda Anlaşırız: Gençlere Yönelik Akran Arabuluculuğu" projesi vesilesi ile akran arabuluculuk, kampüs arabuluculuğu vb. sosyal arabuluculuk türlerine ilişkin konularda da teorik ve uygulamalı etkinlikler gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Proje kapsamında bir yandan üniversite öğrencilerinin akran arabuluculuğuna ilişkin farkındalıklarını artırmaya yönelik eğitimler ve etkinlikler düzenlenmiştir.

Elinizdeki kitap 23 Aralık 2023 tarihinde Akran Arabuluculuk Derneği (AKRANDER) ve Aile Arabuluculuğu Derneği iş birliği ile gerçekleştirilen "Akran ve Aile Arabuluculuğu Uygulamaları" başlıklı seminerde sunulan tebliğlerin metin haline getirilmesi neticesinde ortaya çıkmıştır.

ISBN: 978-625-6055-25-4

PARA İLE SATILMAZ

İBN HALDUN ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

İBN HALDUN ÜNİVERSİTESİ
UYUŞMAZLIK ÇÖZÜMÜ UYGULAMA VE ARAŞTIRMA MERKEZİ

AKRANDER®